

ΠΡΙΑΚΑ ΔΑΜΜΑΤΑ

ΑΡ.139-140

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΓΟΛΛΟΥ: Κύπρος (ποίημα)
όΤ Τὸ τραγοῦδι τῶν προγόνων.—Τὰ καράβια.—Τὸ ποίημα τῆς ζωῆς
ανονοναύτης (ποίηματα)
: ΑΑ : Ὁ χορὸς τῶν πεινασμένων μαγεύρων (διήγημα)
οπ ο παιδιατρικὸ τμήμα (ποίημα)
ΗΛΥΛΗ: Μετέωρο (ποίημα)
γδσάγκοι καὶ Κύπρος (μελέτη)
ιομόοίωμα τοῦ Ἀρχαγγέλου.—Ἡ φυλὴ τῶν Ἀτσιγγάνων (ποίηματα)
,σλλλα, τριαντάφυλλα... (ποίημα)
σφ φύσημα τοῦ μελτεμιοῦ (ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις)
ο ΜΜ α ρ κ ά κ η : Στὴν Ἀφροδίτῃ (ποίημα)
μχαρχισυντάκτης.—Σίσυφοι (ποίηματα)
ϑ' : Ὁ Φῶτος Πολίτης, ἕνας πνευματικὸς ἡγέτης (μελέτη)
π τὰ πλήμμουρα, ἕνας χείμαρρος (διήγημα)
ιποΟοmine canis.—Εἰρήνη (ποίηματα)

(συνέχεια ἀπὸ μέσα)

ΓΕΝΑΡΗΣ—ΦΛΕΒΑΡΗΣ 1947

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΤΕΤΟΣ ΙΒ'

ΑΡ.139-140

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Ν. ΠΡΟΕΣΤΟΠΟΥΛΟΥ: Κύπρος (ποίημα)
- Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: Τὸ τραγούδι τῶν προγόνων.—Τὰ καράβια.—Τὸ ποίημα τῆς ζωῆς μας — Ἀργοναυτῆς (ποίηματα)
- ΜΑΡΙΑΣ ΡΟΥΣΣΙΑ: Ὁ χορὸς τῶν πεινασμένων μαγειρῶν (διήγημα)
- Ξ. ΛΥΣΙΩΤΗ: Στὸ παιδιατρικὸ τμήμα (ποίημα)
- ΘΑ. ΑΘΗΝΑΣ ΤΑΡΣΟΥΛΗ: Μετέωρο (ποίημα)
- Χ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ: Φράγχοι καὶ Κύπρος (μελέτη)
- Π. ΚΡΙΝΑΙΟΥ: Τὸ ὄμοιομα τοῦ Ἀρχαγγέλου.—Ἡ φυλὴ τῶν Ἀτσιγγάνων (ποίηματα)
- Χ. Κ. Χ.: Τριαντάφυλλα, τριαντάφυλλα... (ποίημα)
- Π. Π. ΦΛΩΡΟΥ: Στὸ φύσημα τοῦ μελτεμιῶ (ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις)
- ΙΟ. ΟΜΗΡΟΥ (μετ. Π. Μαρκάκη): Στὴν Ἀφροδίτη (ποίημα)
- Τ. Γ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ: Ἀρχισυντάκτης.—Σίσυφοι (ποίηματα)
- Τ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗ: Ὁ Φῶτος Πολίτης, ἕνας πνευματικὸς ἡγέτης (μελέτη)
- Δ. Δ. ΒΟΥΤΥΡΑ: Μιά πλήμμουρα, ἕνας χείμαρρος (διήγημα)
- ΙΑ. ΑΡΗ ΔΙΚΤΑΙΟΥ: Domine canis.—Εἰρήνη (ποίηματα)

(συνέχεια ἀπὸ μέσα)

Χ ΚΥΠΡΟΣ

ΓΕΝΑΡΗΣ—ΦΛΕΒΑΡΗΣ 1947

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΙΜΗΝΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Ἔτησίᾳ συνδρομῇ γιὰ τὴν Κύπρῳ 10 σελίνα

» » » τὸ ἔξωτερὸν 12 »

Κάθε τεύχος 2 σελίνα.

Διευθυντής: ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ,

19, Ούζουιάν, Λευκοσία

Τυπογραφεῖο: «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμᾶ Γ. Κυριακίδη

ΛΕΥΚΟΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

Γ. ΣΙΔΕΡΗ: Οἱ πρῶτες θεατρικὲς ἀσχολίαι τοῦ Χρηστομάνου (μελέτη)
Α. ΚΛΟΚΚΑΡΗ: Τὸ πάλημαν τοῦ Κουστρουπιῆ τζιαὶ τοῦ Κωσταντᾶ (δημοτικὸ)
Θ. ΤΑΝΤΑΛΟΥ: Πάθος (ποίημα)
Μ. CARRIERES (μετ. Π.Π.): Γιὰ ἓνα νέο δυτικὸν ἀνθρωπισμὸν (μελέτη)
Γ. ΚΑΡΑΠΑΝΟΥ: Ἀγάπης τραγούδι (ποίημα)

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ: ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗΣ: Ὁ Κυπριακὸς Ἄγώνας.—
Κριτικὴ: Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ: Στ. Κυριακίδη «Γλῶσσα καὶ λαϊκὸς πολιτισμὸς τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων», «Τὰ βόρεια ἔθνολογικὰ ὄρια τοῦ Ἑλληνισμοῦ» καὶ Μ. Τριανταφυλλίδη «Οἱ ξένες γλῶσσες καὶ ἡ ἀγωγή».—ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗΣ: Ἰ. Μ. Παναγιωτόπουλου «Ὁμιλίαι τῆς γυμνῆς ψυχῆς».—Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: Α. Γάβρο «Τζιηλαδήματα».—ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗΣ: Α. Τερζάκη «Ἡ πριγκηπέσσα Ἰζαμπά», Μυριβήλη «Ὁ Πάν», Γ. Μπεράτη «Τὸ πλατὺ ποτάμι», Η. Βενέζη «Ὡρα πολέμου». Μαρ. Ρουσιᾶ «Γιὰ τὸ Δίκιο στὴ Μέση Ἀνατολή».—ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗΣ: Τὸ ἑλληνικὸ παιδικὸ βιβλίον.—Εἰδήσεις.—Τύπος.—Νέα Βιβλία.—Ἀλληλογραφία.

ΣΤΑ ΕΠΟΜΕΝΑ:

ΑΛΚΗ ΘΡΥΛΟΥ: Κ. Καβάφης (μελέτη).

ΚΛ. ΠΑΡΑΣΧΟΥ: Ἡμερολόγιο δίχως ἡμερομηνίας.

Δ. ΒΟΥΤΥΡΑ: Λέαινες.—Στὸ φαρμακεῖο τοῦ Μαυροσιδη (διηγήματα)

ΕΙΡΗΝΗΣ ΓΑΛΑΝΟΥ: Στὴν πόλιν τοῦ Θεσεία (διήγημα).

Α. GIDE: Paul Valéry (μελέτη).

Π. ΛΑΓΚΑΔΗ: Ὁ φύλακας ἄγγελος (διήγημα).

Ποιήματα: Π. Κριναίου, Ν. Λαπαθιώτη (ἀνέκδοτα νεανικά), Ν. Κρανιδιώτη, Α. Δικταίου, Π. Μαρκάκη, Π. Λαγκάδη, Π. Παπαδοῦκα κ.ἄ.

Δημοτικὰ τραγούδια: Α. Κλόκκαρη, Α. Πανάρετου.

Κυπριακά Γράμματα

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΒ'
ΑΡ. 139-140

ΛΕΥΚΟΣΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ

ΓΕΝΑΡΗΣ
ΦΛΕΒΑΡΗΣ } 1947

ΚΥΠΡΟΣ

(ΜΙΑ ΚΡΑΥΓΗ)

Δὲν εἶναι λόγος νὰ τὸν πείς, καρδιά νὰ μὴ ματώσει :
"Ὁ γκαρδιακὸς ὁ φίλος σου νὰ σ' ἔχει στὴ σκλαβιά !
Ποιὸς σου ὄδυρμός, ποιὰ σου ἀντριωρογιά, δόλιο νησί, θὰ σώσει
νὰ βγάλει σε ἀπ' τὴν ἀγκαλιὰ πού σ' ἔχει μὲ τὴ βιά !

Κύπρος, γιὰ σὲ νυχτοήμερα λαμπάδα καίει ἡ καρδιά μας,
σὰ δὲ βολεῖ νὰ σοῦ σταθοῦμε ἔμπροσ μὲ τὸ σπαδί.
Μὰ γέροι, νειοί, οἱ γυναῖκες μας, οἱ κόρες, τὰ παιδιὰ μας
δεόμαστε καὶ τὸ κρᾶζουμε ἡ Κύπρος σ' ἐμᾶς νὸ ρθεῖ.

Λεόμαστε καὶ κρᾶνγάζουμε, μὰ ὡς πότε, ὡς πότε, ἀλήθεια ;
"Ἡ Ἑλλάδα εἶναι μυριόχρονη κι' ἐσοῖς περαστικοί.
Τοῦ Μπάϊρον καὶ τοῦ Σέλλεϋ δὲν τὸ ἀσιτόχησαν τὰ στήθια.
Μὰ ἐσοῖς, ποῦ πᾶτε οἱ ἀνίδεοι ; Μιὰ Ἑλλάδα εἶναι κι' ἐκαῖ.

Τὴ λευτεριά ἡ πατριδα μας τὴ στήνει σμιλεμένη.
Δὲ βιάζεται, τί ἡ χάρη της αἰώνιαν ἔχει δλκή,
καὶ σίγουρα στεκούμενη στὸ τρίστοιχο προσμένει
τὸν κάθε ἀμύητον εἴτε ἐχθρὸ σὲ ἀφθαρη πάντα ἀλκή.

Σὰ σκόπουμε τ' ἀρχαῖα πανιά, κι' ὅλοι μαζὺ κινᾶμε,
μὲ ἄνεμο πού σὲ σίγουρη μᾶς οδηγáει ποριά,
σὲ Σαλαμῖνες ἀσφαλτα καὶ Μαραθῶνες πᾶμε,
κι' ὅπου νὰ κρούσουμε, τὴ θύρα ἀνοίγει ἡ Λευτεριά !

Κύπρος, γιὰ σὲ νυχτοήμερα λαμπάδα καίει ἡ καρδιά μας,
κ' ἡ Ἑλλάδα ἀκέρια δίπλα σου φρονμάζει αἰώνια, ὀρθή,
γέροι καὶ νειοί, οἱ γυναῖκες μας, οἱ κόρες, τὰ παιδιὰ μας
τ' ὠρκόστησαν : « Ἡ Κύπρος μας ξανά σ' ἐμᾶς θὰ ρθεῖ »

ΝΙΚΟΣ ΠΡΟΕΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΠΡΟΓΟΝΩΝ

Τῆς αὐγῆς ξεδιπλώθηκε ἡ γάζα
 κι' ὀλοπόρφυρος μάτωσε ὁ ἥλιος
 τὰ χροσᾶ τοῦ φθινόπωρου νέφη . . .
 Σιωπηλή, στοὺς κλεισμένους θαλάμους,
 διαλύεται ἡ βάρυπνη πλήξη.

Μπρὸς σὸ φῶς τ' ἀσημένιο, ποὺ τρέμει
 στ' ἀκροβλέφαρα, ὡς ἡμερος πόθος,
 ὁ ἐφιάλτης τῆς νύχτας χλωμιάζει.
 Ἔνα δῶρο καινούργιο χαρίζουν
 οἱ θεοὶ στὴ γενιά τῶν ἀνθρώπων,
 κι' ἡ ψυχὴ γονατίζει μὲ δέος,
 σὰν παρθένα, ποὺ ἀμόλευτο κρίνο
 τῆς χαϊδεύει τὰ σπλάχνα.

Μὲς στὰ βάθη τῆς μνήμης σαλεύουν,
 σάμπως νέοι, οἱ παγάρχαιο πόθοι.
 Ὡ χαρά, ποὺ φλογίζεις τὰ στέρα
 γιὰ τὸ μέγα τ' ἀνέλπιστο θάμα!

Μὲς στὴν πέτρα, στὰ δέντρα, στὰ φύκια,
 στὰ φτερά τῶν ἀνέμων, σὸ κῦμα,
 στὴν κορυμμένη ψυχὴ τῶν πραγμάτων
 ἀγροικῶ τὸν παλμὸ τῆς καρδιᾶς μου!

Ἀδελφοί μου χαμένοι! Πολῖτες
 τῶν παγάρχαιων κόσμων.
 Σεῖς π' ἀφήσατε σπέρμα τὸ σπέρμα
 κι' ἀναμένη τὴ δᾶδα ὡς ἐμένα!
 Ὡσαννά στὴν ψυχὴ σας, ποὺ τρέμει
 οἰγηλὴ στῆς ψυχῆς μου τὰ βάθη!

Σὰ γλυκεῖα μουσικὴν ὀπτασία,
 ποὺ προβάλλει στὴν ἄκρη τοῦ ὄνειρου,
 σὰν ὀρίζοντα νέον, ποὺ φεύγει
 σὸ κνήγι τοῦ πόθου,
 σᾶς μαντεύω βαθειὰ στὴ ζωὴ μου
 στὴ ζωὴ μου, π' ἀπλώνει καὶ σμίγει
 μὲ τὸ χόρτο, τὴν πέτρα, τὸ κῦμα,
 μὲ τ' ἀστέρια, τὸν ἥλιο, τὸ σύμπαν . . .

Θὰ καθήσω ἐδῶ, πὸν μὲ δένει
τῆς στιγμῆς μου ἢ μοῖρα.
Σφαλιχτὸς στὰ δεομὰ τῆς μορφῆς μου
θὰ παλέψω ἐνάντια στὸ χροῖνο,
θὰ παλέψω, σ' ἐσᾶς νὰ στυλώσω
τὴ λαμπάδα τοῦ πόθου, πὸν καίει
στὴν ἀδοῦλωτη μέσα ψυχῇ μου.

*Ω, τὸ φῶς, πὸν τοῦ ἔρωτα ἡ φλόγα
ἄναψε ἄσβεστο, ἀμόλετο, αἰώνιο!
Τ' ἀβασίλευτο φῶς, πὸν βασιάει
ἀπ' τὴν πρώτην ἀγῆ τῶν αἰώνων!

Νάτην πάλι μπροστά σας δοσμένη,
σὰν ἰδέα γυμνή, τὴν ψυχῇ μου,
ξεσοκισμένο πανί, π' ἀνεμίζει
τὴ σημαία μιᾶς πρώτης πατρίδας.

Στὴν καινούργιαν ἀγῆ θὰ σαλπίσω
τ' ὠσαννὰ τῆς μεγάλης μας φύρας!
Δόξα σ' ἄψυχα! Σι' αὔλα! Στὸ πνεῦμα,
τοὺς μεγάλους πολῖτες τῶν κόσμων,
τοὺς πιστοὺς μιᾶς αἰώνας πατρίδας!

ΤΑ ΚΑΡΑΒΙΑ

Τὰ καράβια, πὸν φύγατε,
πήρανε τὴν ἄνοιξη μαζί τους...
Πήρανε τὰ χρώματα τῶν γαλανῶν ματιῶν,
τοὺς πόθους, πὸν φουσκῶναν τίς καρδιές,
καὶ τὴ γλυκειὰν ἀνυπομονησία τῆς νεότης...

Στὴν πλώρη τους
χύθηκεν ἡ πλημμύρα τῶν ἀνθῶν!
Στὰ ξάρτια τους
δέθηκε κόμπτος ἡ φωνή μας!

Φεύγουν μπροστά στὰ θαμπωμένα μάτια
σκαμπανεβάζοντας τὰ ὄνειρα ἀκνέρονητα
στὴν κουλαστή τους πὸν βυθίζεται στὸ κύμα...

Κ' ἐδῶ, δὲ μένει τίποτε ἄλλο πιά
παρὰ ὁ ἀφρός, πὸν ράντισε τὴν πρόμη τους,
καὶ (σιωπηλὰ νὰ κυκλοφέρουσε)
δρὸ ἀσυλλόγιστα πουλιά,
πούχαγε χίσει σ' ἄλμπουργά τους τὴ φωλιὰ τους...

ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΜΑΣ

(ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΜΟΥ)

Πῆρες τὴν ὁδὸν τοῦ θανάτου
καὶ τὴν ἔρριξες μακρὰ ἀπὸ τῆ ζωῆ μας!

Ἔφερες τ' ἀθάνατο νερὸ
μέσα στὴ χούφτα τῆς Ἀγάπης
καὶ πότισες τὶς διψασμένες μέρες μας!

Οἱ αἰσθήσεις μας λουλούδισαν
μὲ κρίνα καὶ μὲ γιασεμιά.

Τέντωσες ὕστερα τὸ λιγερὸ
τὸ ὑπέροχο τόξο τοῦ κορμοῦ σου
καὶ φύλαξες τὴν τρομαγμένη μας ψυχὴ.

ᾠ, ἔτσι, πὸν ντυθήκαμε
τὴν πανοπλία τῆς Ἀγάπης,
δὲ στέκει τώρα τίποτε μακρὰ ἀπ' τὴ μπόρσὴ μας!

Εἴν' ἕνα τέλειο κράτος πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα μας.
Ἐκεῖ θὰ ζήσουμε τὸ ποίημα τῆς ζωῆς μας...

ΑΡΓΟΝΑΥΤΗΣ

Χώρα τ' ἄγνωρον πόθου, κρυφὴ
προσδοκία τ' ὀνείρου!
Ἀργοναύτης, πὸν ἡ ἐλπίδα ριπίζει
τῆς καρδιάς του τὴν ἄστατη φλόγα,
μὰ καινούργιαν Ἀργὼ θ' ἀρματώσω
καὶ καινούργιες Κολχίδες θὰ πλάσω
στῆς ψυχῆς μου τὰ βάρη.

ᾠ ταξίδι, πὸν τέρμα σου θᾶχεις
μοναχὰ τὸ νηοὶ τοῦ θανάτου!

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

Ο ΧΟΡΟΣ ΤΩΝ ΠΕΙΝΑΣΜΕΝΩΝ ΜΑΓΕΙΡΩΝ

1.

Συναπαντήθηκαν μπροστά στο ζαχαροπλαστείο. Ἡ γυάλινη θύρα τοὺς καθρέφτισε ὀλόκορμα τὴν ὥρα πού λέγαν τιμὴ μου καὶ χαρὰ μου.

—Θὰ σὰς δοῦμε βέβαια τὸ Σάβατο στὸ χορὸ. Δὲν πήρατε εἰσιτήριο; ὦ!

Τὸ ὦ, ἤθελε νὰ πεῖ, τί παράλειψη! Θὰ τὴ διορθώσουμε ὁμῶς ἀμέσως. Ψάχτηκαν, ὁ ἕνας γιὰ τὸ εἰσιτήριο, ὁ ἄλλος γιὰ τ' ἀντίτιμο.

—Θὰ τὸ χαρεῖ ἡ κ. Θέσπελη. Ἡ κ. Θέσπελη, ἦταν ἡ γυναῖκα του. Ὅσο τόσο ἡ θύρα γύριζε. Ἦταν ἀπ' αὐτὲς μὲ τέσσερα σταυρωτὰ θυρόφυλλα, σὰ μύλος. Ἐπαιρνε τὰ πλάσματα ἀπ' ἔξω καὶ τὰ ὀδηγοῦσε μέσα ἢ ἀπὸ τὴ θαλπωρὴ τοῦ ζαχαροπλαστείου τ' ἀπόθετε στὸ πεζοδρόμιο. Ἐρχόταν ὥρα πού ἀκίνητη καθρέφτιζε μὲ ἄχτιδα ἡλιοῦ ἢ τὴ βροχὴ, πού κλαίει στοὺς δρόμους. Ἐκείνη τὴ στιγμή, τὰ γυάλινα φτερά της φέραν μιὰ κοπελίτσα. Δυὸ μάτια σὰν τὸ νερὸ τῆς θάλασσας, πού ὅτι καὶ νὰ πέσει μέσα του δὲ μολύνεται, δυὸ χεῖλια σὰν τὰ κεράσια τοῦ ζαχαροπλαστείου, τὰ ψεύτικα. Μόλις τοὺς εἶδε ἀρπάχτηκε, χαϊρέτησε σασιτισμένη καὶ διάβηκε.

—Χαριτωμένη.

—Ὅλα τὰ κορίτσια εἶναι χαριτωμένα πρὶν παντρευτοῦν, ξήγησε ὁ Θέσπελης. Πουλάκια, πού λαχταροκοποῦν γιὰ φωλιά. Σὰν κανοὺν ὁμῶς τ' ἄβγά τους, τὸ λαμπρὸ φτέρωμα μαδᾷ καὶ τὸ μελωδικὸ ράμφος γίνεται ὄπλο. Ἡ καινούργια σας ἀγαπίτσα, ἔ; εἶπε πειραχτικά γιὰ κεινὴν πού πέρασε.

—Ἄ! Μὲ τὸ ἄ. ἄπλωσε τὸ χέρι, ἀνήσυχος στὸ γιὰ τὸ τοῦ Θέσπελη. Τί τρέχει; Τίποτα. Ἐνα μαμουνάκι. Ἐφυγε. Ἔτσι ἦταν πάντα γιομάτος φροντίδα γιὰ τὸν ἄλλο. Πολὺ εὐχάριστος στὴ θέα ἀλλὰ ἐνοχλητικός. Ἀκριβῶς γι' αὐτὸ τὸ μικρὸ ἐλάττωμα, νὰ φροντίζει μὲ ὑπερβολικὴ εἰλικρίνεια γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ἄλλου.

—Λέγαμε;

—Γιὰ τὴ Χαριτωμένη, πού καθὼς φαίνεται σὰς συμπαθᾷ.

—Γιὰ τὰ κορίτσια γενικά. Καλὰ τὸ εἶπατε. Σὰν παντρευτοῦν ἀλίμονο...

Καὶ μονομιᾶς τ' ἀποφάσισε. Θὰ τοῦ τὰ μπιστευόταν ὄλα. Τὸ δρᾶμα τῆς ζωῆς του. Νὰ πάρει συμβουλή, ν' ἀκούσει ἴσως ἕναν καλὸ λόγο... Δὲν πρόλαβε. Ὁ μύλος τῆς γυαλόθυρας καθρέφτισε βιαστικά ἕναν ζητιάνο, τὸν ἀποδιώξε κι ἄρπαξε τὸ συνομιλητὴ του, πού μόλις πρόλαβε νὰ τοῦ πεῖ ἕνα «συγνώμη» καὶ «σὰς περιμένω σπίτι». Δέχτηκε μ' ἕνα κούνημα τοῦ κεφαλιοῦ, τὴν ἴδια ὥρα, πού ὁ ἄλλος μετανοημένος σκεφτόταν: Τί τὸν θέλω, τὸν καημένο; Τὴν τελευταία λέξη, τὴν πέταξε θροφὴ στὴ συνειδηση καὶ ξόφλησε. Ὁ Καη-

μένος ώστόσο βρέθηκε ξαφνικά ανάμεσα σέ δυό κοπέλλες πού λουλούδιζαν και τόν τύλιξαν μέσ στη χαρούμενη δροσερή βοή τους.

—Τί τύχη! 'Ο κ. Λένας. "Ένα είσιτήριο; Τώρα πήρατε από τό θεϊο μας; Δέν πειράζει. Θά πάρετε κι από μᾶς και τό χαρίζετε. Δέ θά μᾶς ἀρνηθῆτε. 'Ο σκοπός εἶναι τόσο ἅγιος! Θά χαρέψομε ὡς τό πρῶτ.

Τό πήρε τυλιγμένο σέ δυό ἐξάισια χαμόγελα κι ἀμέσως μ' εὐγένεια εἰδοποίησε :

—Συγνώμη, οἱ μπουκλες σας. Πέσανε.

Τά κορίτσια φύγαν γελαστά, πεταχτά, φτιάχνοντας μέ τά δυό χέρια τίς μπουκλες τους.

'Ὅστοςσ ο ἡυρολόγος τοῦ ζαχαροπλαστείου ξανάφερε στοῦ πεζοδρόμιο το Θεσπελη.

*
* *

"Εδῶ ὄλα πᾶν πιό γρήγορα. Δέν ἔχουν σημασία. Γίνονται κάθε μέρα μέσα στις μεγάλες πόλεις τοῦ κόσμου. Πλανεμένες ἀχτίδες και γαργαλιστική μυρωδιά ζαχαρωτῶν. 'Αποδιωγμένοι ζητιάνοι και κοπελίτσες πολύξερες. Βροχή νά κλαίει στοῦς δρόμους και θύρες νά γυρίζουν σά μεγάλοι πολιτικοί. 'Ὁσμῆ πολιτισμοῦ, κοσμοπολιτισμοῦ θά ἔλεγε κανεῖς και

—Καλησπέρα σας. Μιά ὑπόκλιση. 'Από τήν ἄλλη, ὕφος συγκαταβατικό και ἀγέρωχο. "Άλλη ὑπόκλιση. 'Ο Θεσπελης βλέποντας τό διευθυντή τοῦ ζαχαροπλαστείου νά τόν συνοδεύει ἴσαμ' ἔξω, καμάρωσε. "Ὁχι μόνο γιά τήν ἐχτίμηση πού τόν εἶχαν τόν ἴδιο, ἀλλά και γιά τήν ἐχτίμηση πού εἶχαν τῆ γυναίκα του, τῆ μεγάλη φιλάνθρωπο. "Επειτα σκέφτηκε : «'Η πρώτη παραγγελία ἔγινε. «Νά μοῦ στείλουν, φίλε μου, ἀμέσως τά παγωτά. Οἱ κυρίες θά συνεδριάσουν ἰωρίς γιά νά προλάβουν τίς δεξιῶσεις τους». «Μῆν ἀνησυχεῖς, ἀγάπη μου, θά φροντίσω ὁ ἴδιος». Τώρα μένει ἡ δεῦτερη.

"Ηταν πολύ μεθοδικός. Πάλι καμάρωσε. Αὐτήν τήν φορᾶ μόνο γιά τόν ἑαυτό. 'Αλίμονο ἄν μέσα στις τόσες φροντίδες τῆς κοσμικῆς ζωῆς, δέ βάλει κανεῖς και λίγη τάξη. "Εδωσε ἕνα δίγροσο σ' ἕνα φτωχό, πού τόν ἔτρεχε ψευτοκλαίγοντας—τό δίγροσο ποτέ δέν τ' ἀρνιόταν—παράγγειλε μιάν ἀνθοδέσμη γιά τῆ μικρή του, τό πιό ἀκριβό λουλούδι—αὐτὲς οἱ πετεινόμουαλες οἱ μικρὲς μόνο ἀπό τό μεγάλο ἔξοδο κολακεύονται—και ξαναγύρισε μέ τό νοῦ στη γυναίκα του. Ποτέ δέν τῆς χαλοῦσε χατήρι. "Ὅσο γι' αὐτό ἦταν πολύ κύριος. 'Υποχρεωτικός, ἐπιφυλαχτικός, πάντα ντυμένος ἀπό παπούτσι ὡς κοστοῦμι και ποκάμισο, ὄλα μάρκα ἐγγλέζικη. Πολυ ἀκριβᾶ ἀλλά στερεᾶ Ναι, τέτιος εἶναι ὁ κ. Θεσπελης πού σκέφτεται τῆ δεῦτερη παραγγελιά τῆς γυναίκας του. «Αὐτῆ δμως εἶναι πιό δύσκολη. Τί διάβολο! Ποῦ θά βρῶ ἐγῶ τοῦς πεινασμένους μαγεῖρους; Γι' αὐτοῦς γίνεται ὁ χορός, δῆλωσε ἡ κ. Θεσπελη. Περιφῆμα. "Άλλᾶ ἐγῶ ποῦ θά τοῦς βρῶ ;»

Ὡστόσο ἡ κ. Θέσπελη ἔβαζε σ' ἐνέργεια ὅλην τὴ δραστηριότητα καὶ τὴν πείρα τῆς γιὰ νὰ πετύχει ὁ χορὸς. Κι' ἀσφαλῶς θὰ πετύχαινε, γιατί ποτέ δὲ λογαρίαζε κόπους. "Ἐτρεχε ἀπὸ γραφεῖα σὲ μικρομάγαζα νὰ ἐξασφαλίσει δωρεές, ἀπὸ σπίτια σὲ σύλλογους νὰ προεδρέψει συνεδριάσεις. "Ἐτοι ἔγινε πασίγνωστη. Τραπεζίτες, ἐπιστήμονες, μικροῦπάλληλοι, ὅλοι τὴν ξέραν. Κανεὶς δὲν τῆς ἀρνιέται τὸ βοήθημά του, πρὸ πάντων ἂν εἶναι πολὺ φτωχὸς καὶ στερημένος. Γιατί αὐτὸς πιο πολὺ ντρέπεται τὴν ὥραια κι ἐπιβλητικὴ γυναίκα καὶ τὰ στολίδια τῆς. Κι ὅταν πιά μ' ἔκεινη τὴν ξενικὴ προφορά καὶ τὸ μελαγχολικὸ χαμόγελο, πού τόσο ταιριάζει στοὺς φιланθρώπους, ἔλεγε:

— "Υπέγ τῶν ἀπόρων ἀλκοολικῶν ἐκ τῶν ἀνέργων χρυσοθυρῶν, σελίνια καὶ διπλοσέλινια, πέφταν βροχὴ στὸ καλαθάκι τῆς. Ποιὸς ν' ἀρνηθεῖ σ' αὐτὴν τὴν ἀρχόντισσα, πού τον ἄντρα τῆς τὸν λογαρίαζουν μὲ μισὸ ἑκατομύριο λίρες; "Ἐτσι κάθε χρόνο μαζεύει ἀρκετὰ τάληρα γιὰ διάφορους φιλανθρωπικοὺς σκοποὺς. Γι' αὐτὸ ἡ Λιλίαν καὶ ἡ Μπέμπη—οἱ δύο κοπέλες πού λουλούδιζαν—μικροανεπιές τῆς, ξέροντας τὴν καλοσύνη τῆς θείας Θέσπελη, σκέφθηκαν: Γιὰ ποιὸ σκοπὸ νὰ γίνει τώρα ἀμέσως ἕνας χορὸς; Γιὰ τοῦτον; Γιὰ κείνον; "Ὅλα τὰ ἔχουν σκεφθεῖ οἱ φιλάνθρωποι κυρίες. Δὲν ἄφησαν δυστυχία γιὰ δυστυχία χωρὶς νὰ τὴ νοιαστοῦν. Λοιπὸν πρέπει νὰ βροῦμε κάτι καινούριο καὶ σοφίστηκαν καὶ διηγήθησαν στὴ θεία Θέσπελη μιὰ συγκινητικὴ καὶ μπερδεμένη ἱστορία γιὰ πεινασμένους μαγεῖρους, παρακαλώντας τὴν θερμὰ νὰ τοὺς βοηθήσει. "Ὅσο γιὰ τοὺς μαγεῖρους δὲν ἀνησυχούσαν. Θὰ βρισκόνταν. "Ὅταν πρόκειται νὰ πάρει λεφτὰ πάντα κάποιος βρίσκεται. Νὰ δώσει εἶναι δύσκολο. Γιὰ νὰ τὴν ἐλκύσουν ἀκόμα περισσότερο, προσφέρθησαν νὰ θυσιαθοῦν αὐτὲς οἱ ἴδιες, ἡ Λιλίαν καὶ ἡ Μπέμπη, ὀλόκληρη τὴ βραδιά, πουλώντας ἄνθη στοὺς καβαλιέρους, ντυμένες σπανιόλες. Τί λέτε γι' αὐτὸ;

—Θαυμάσια ἰδέα, εἶπε ἡ θεία Θέσπελη καὶ ρίχτηκε στὴ δουλιὰ. "Ἐκανε ἀμέσως γραπτὴ πρόσκληση στὶς κυρίες πού ἔπρεπε νὰ φαντάξουν μὲ τὴ κοινωνικὴ σειρά τους. Τηλεφώνησε ἡ ἴδια σ' ἐκείνες, πού θὰ βοηθοῦσαν μὲ τὸ χρῆμα τους γιὰ νὰ μπεῖ τ' ὄνομα τους πλάι στ' ὄνομα τῶν πρώτων κι' ἔστειλε προφορικὸ μῆνυμα στὶς ἄλλες πού δὲ λογαρίαζον δουλιὰ καὶ κόπους γιὰ νὰ τίς δεῖ ὁ κόσμος μαζί μὲ τίς δευτέρες.

Τὴν πολύπλοκη αὐτὴ μηχανή, μόνο ἡ κ. Θέσπελη μπορούσε νὰ τὴ βάλει σὲ κίνηση, γιατί ἀπὸ χρόνια καταπιανόταν μὲ τὰ φιλανθρωπικὰ καὶ ἤξερε ὅλα τους τὰ σχέδια. "Ἐτοι ἡ ὑπόθεση τῶν πεινασμένων μαγεῖρων βρισκόταν σὲ πολὺ καλὰ χέρια.

Τύπωσε πολυτελέστερα ἀγγελτήρια μὲ συγκινητικὴ ἔκκληση στοὺς φιλανθρώπους, κυκλοφόρησε συνεργεῖα ὥραίων κοριτσιῶν γιὰ νὰ πουλήσουν εἰσιτήρια, ἐπιτροπὲς σπουδαίων κυριῶν γιὰ νὰ μαζέψουν ἀντικείμενα δωρεάν, γιὰ τὸ λοχεῖο καὶ τὸ ψάρεμα...

“Όλα τὰ σκεφτότῶν μὲ θαυμάσιο ὀργανωτικὸ πνεῦμα ἢ κ. Θέσπελη. Αὐτὴν τῆ φορά ὅμως τῆς ξέφυγε μιὰ ἀσήμαντη λεπτομέρεια. Νὰ κάνει κατάλογο τῶν εὐεργετουμένων. Σὰ φώναξε τῆ Λίλιαν καὶ τὴν Μπέμπη νὰ τὴν βοηθήσουν, αὐτὲς ψευτοχαρούμενες τῆς ἀνήγ. γειλαν, πῶς οἱ μάγειροι ποὺ εἶχαν ὑπ’ ὄψη, βρῆκαν ὡστόσο δουλιὰ. Εὐτυχῶς, εἶσι οἱ ἄλλοι θὰ πάρουν περισσότερα. Ἄλλοι ὅμως πρόχειροι δὲ βρέθηκαν καὶ ἢ κ. Θέσπελη, σὴν ἀμηχανία τῆς, καιάφυγε στὸ σύζυγο.

—Χάρη, εἶπε σοβαρά. Βλέπεις πόσο κουράζουμαι. Δὲ μπορῶ νὰ τὰ προφθᾶσω ὅλα μόνη. Αὐτὴν τῆ φορά σὲ παρακαλῶ νὰ μὲ βοηθήσεις. Ν’ ἀναλάβεις ἐσὺ νὰ εἰδοποιήσεις τοὺς πεινασμένους μαγείρους.

“Ὁ Θέσπελης ἔμεινε ἄνανδος. Πῶς; Τί; Αὐτὴ ἢ ἱστορία τὸν ἔβγαζε ἀπ’ τὸ μεθοδικὸ κύκλο τῆς ζωῆς του.

—Κάπου θὰ ὑπάρχουν, φίλε μου, καὶ καθῆκον νὰ τοὺς βοηθήσουμε, βεβαίως ἢ κ. Θέσπελη. Δὲ στοχάζεσαι τὸ μαρτύριο αὐτῶν τῶν δυστυχισμένων, ποὺ ξέρουν τίς ἀπολαύσεις τῆς πρὸ λεπτῆς κουζίνας, ὅταν φτωχοτρῶν ἢ καὶ δὲν τρῶν καθόλου; Πεινοῦν, πεθαίνουν τῆς πείνας; Οὐτε ὁ Τάνταλος μὲς στὴν Ἄδη...

Αὐτὲς ὅλες ἦσαν φράσεις, ποὺ ἢ κ. Θέσπελη θυμόταν ἀπὸ τὴν ἔκκληση στοὺς φιλανθρώπους. Τίς ἔλεγε καὶ ἢ ὠραία ψυχὴ τῆς μάτωνα. Ἀλλὰ ὁ Θέσπελης δὲ συγκινήθηκε. Μάλιστα τόλμησε νὰ προτείνει

—Δὲ θὰ ἦταν καλύτερα νὰ γίνει ὁ χορὸς γιὰ κανέναν ἄλλο σκοπὸ;

—Ἄδύνατο. Παραγγείλαμε τίς ἀγγελίες μὲ τὸ μαγειρικὸ σκεῦφο. Διαθέσαμε εἰσιτήρια στ’ ὄνομα τῶν μαγείρων. Δὲν μπορούμε τώρα νὰ προδώσουμε τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ κοσμάκι.

Σωστό. Λοιπὸν βάλθηκε ν’ ἀνακαλύψει τοὺς δυστυχισμένους αὐτοὺς μαγείρους. Ἦσυχη πιά ἢ κ. Θέσπελη, ἐτοιμάστηκε νὰ δεχτεῖ τὴν τιμητικὴ ἐπιτροπὴ καὶ τίς δυὸ βοηθητικὲς παρεπιτροπές, ποὺ θὰ ἐξασφάλιζαν τὴν ἐπιτυχία τοῦ χοροῦ. Γι’ αὐτὲς παράγγειλε ὁ Θέσπελης δεκαοχτῶ παγωτά. Ἐπειτα μὲ τὴ μεθοδικότητα ποὺ τὸν χαρακτηρίζε σκέφτηκε:

—«Οἱ μάγειροι εἶναι φτωχοὶ ἄνθρωποι. Ἄν δὲν δουλέψουν δὲν τρῶν. Μὲς τοὺς ἀνέργους θὰ τοὺς βρῶ. Ἄπὸ ἀνέργους ἄλλο τίποτα, κύριε Χάρη μου. Θὰ πάω λοιπὸν σ’ ἓνα δυὸ γραφεῖα ἐργασίας καὶ θὰ παραγγείλω νὰ μοῦ μαζέψουν ὅλους τοὺς διαθέσιμους μάγειρους. Ἐπειτα θὰ τοὺς στείλω στὴ γυναίκα μου νὰ τοὺς κόψει ἐπίδομα.»

Θαυμάζοντας πάλι τὸν ἑαυτό του, μπῆκε στὸ πρῶτο γραφεῖο. Ἐκεῖ τὸν πληροφόρησαν, πῶς εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ βρεθεῖ ἀνεργὸς μάγειρος, πῶς ὅσο πρὸς πολλὴ φτώχεια, τόσο πρὸς εὐκόλα βρίσκουν οἱ μάγειροι δουλιὰ—γιατὶ ἢ φτώχεια θέλει καλοπέραση—κι ἂν θέλετε καμιὰ νῆρς μὲ δίπλωμα βρεφοκόμου πρῶτου βαθμοῦ, τὴ μόνη ποὺ ἔχομε πάντα διαθέσιμη.

* *

Κατάληξε απογοητευμένος στη λέσχη του. Ἐκεῖ τὸν δέχθηκαν οἱ φίλοι μὲ ἀσυνήγιστη οἰκειότητα καὶ προσποιημένη χαρὰ. Σὲ ὄλους ἐχρῆζε προλάβει ἡ κ. Θέσπελη νὰ στείλει ἕνα μάτσο εἰσιτήρια.

—Λοιπὸν τὸ Σάββατο στὸ χορὸ ; εἶπε ἕνας μὲ γκριζα.

—Ἀκούραστη ἐπὶ τέλους ἡ κ. Θέσπελη, εἶπε ἄλλος μὲ ριγωτά.

Ἔνας ὅμως μὲ μαύρα, πολὺ πλούσιος ἀλλὰ ἀδέξιος, βρῆκε τὴν νηπιὴν ὥρα νὰ βγάλει στὴ μέση μὲ κοινὰ ἐπιχειρήματα τὴν ἀνάγκην ἰατροφάρμακων κρατικῆς πρόνοιος. Τί παίρνει τὸ κράτος τόσους φόρους;

—Γιὰ τοὺς δρόμους καὶ τὴν ἀσφάλεια.

—Ποιὰν ἀσφάλεια ;

—Ἀπὸ τοὺς κακοποιούς.

Ἔχει χειρότερο κακοποιὸ ἀπὸ τὴν πείνα ;

Τότε ἕνας κοσμικὸς καὶ κομψότατος ἐξήγησε :

—Αὐτὲς οἱ γιορτές, κύριε μου, ἐξυπηρετοῦν πολλοὺς σκοποὺς.

Κοινωνικοὺς, καλλιτεχνικοὺς, πολιτικοὺς ἐκτὸς ἀπὸ τὴν φιλανθρωπία.

—Ὡ, ἡ φιλανθρωπία μπορεῖ νὰ μᾶς πάει μακριά, εἶπεν ὁ Μαυ-

ροσρος καὶ διηγῆθηκε τὴ γνωστὴ ἱστορία : Δυσὶ καλογρηῆς ποῦ ζοῦσαν ἐν τῷ Παρίσι, βοηθοῦσαν μὲ ζῆλο μυστικὸ πάθος πολλὰ δυστυχισμένα ἄλμπλάσματα. Μιὰ μέρα τὰ μέσα τους σώθηκαν καὶ τὰ φτωχὰ πλάσματα ἐβόθα πέθαιναν. Τότε συμφώνησαν νὰ πουλιέται ἡ νιά, ποῦ ἦταν πολὺ μαῶωμορφη καὶ νὰ μοιράζονταν τὰ κέρδη τους στοὺς φτωχοὺς.

Ἡ ἱστορία ἔκανε ἐντύπωση. Γι' αὐτὸ ὁ κοσμικὸς φιλοτιμήθηκε νὰ πεί κι αὐτὸς μιὰ : Σ' ἕνα χορὸ γιὰ τὰ ἔκθετα τῶν Νέγρων, οἱ μαῶωραῖες τῆς Ἀμερικῆς δὶναν τὸ φιλί τους στὸν πλειοδότη. Ὅποιοι ἔβγαζαν νάταν. Μὰ συχαμερός, μὰ χυδαῖος. Δὲν εἶναι αὐταπάρνηση αὐτὸ ; ἐπίμενε. Ἄδικα. Ἡ ἱστορία δὲν ἔκανε τὴν ἴδια ἐντύπωση.

—Ὁ καθένας ἄς βοηθᾷ ὅσους μπορεῖ, μурμουύρισε ὁ θεοσεβούμενος.

—Χιτίζεις στὸν ἄμμο. Δημιουργεῖς ζητιάνους.

—Οἱ ζητιάνοι χρειάζονται. Πῶς θὰ ἐξασκηθεῖ ἡ ἀρετὴ ;

Ἦστὸς ὁ Θέσπελης ρωτοῦσε μὲ τρόπο τὸ γκαρσόνι, ἂν ξέρει κανένα μάγειρο.

—Ἀκριβῶς σήμερα ὁ μάγειρος τῆς λέσχης ζήτησε αὔξησιν καὶ ἠρῆθη σὲ λόγια.

—Ἐδωσε παραίτησιν ;

—Ἀκόμα.

—Νὰ δώσει. Πές του νὰ δώσει ! Καὶ στείλε μού τον ἀμέσως.

Ἀπὸ φόβο μὴν τὸν χάσει εἶπε : θὰ μὲ ὑποχρεώσεις, καὶ τοῦ ἔβαλε ἕνα χαρτονόμισμα στὸ χέρι.

2.

Ἄν ἡ ἱστορία αὐτὴ γινόταν στὸ θέατρο, ἐδῶ θ' ἄρχιζε ἡ δευτέρη πράξις. Ἡ ὑπόθεσις ὠρίμασε, τὰ πρόσωπα τὰ γνωρίσαμε. Κυρίες φιλόλατρες, κοριττὰ ἀνήσυχτα, ἄνθρωποι, ποῦ ζοῦν δράματα, ὀλίγοι

εὔποροι καὶ φλύαροι κύριοι καὶ πάμπολλοι φτωχοί, ἄγνωστοι, ἀσημαντοὶ. Αὐτοί, πού πάντα τοὺς εὐεργετοῦμε. Τὸ ὡμορφο ὑλικὸ τῆς κοινωνίας μας. Κι ὄλα πεταμένα φύρδην μύγδην στὴ ζωή. Σὰ σὲ κάτι κινέζικα παιχνιδάκια ἐρμητικὰ κλειστά, μὲ δυὸ γωνιακοὺς καθρέφτες κι ἓνα ἄνοιγμα γιὰ νὰ βάζει ὁ καθένας τὸ μάτι. Καὶ μέσα σκουπιδάκια πολύχρωμα. "Ἀχρηστα πράματα. "Ὅ,τι βάλει ὁ νοῦς, μαζεμένο στὴν τύχη. Καὶ μ' αὐτὰ τὸ φῶς—νὰ δὰ ἄν σβῶσει χαθῆκαμε—παίζει... Φτιάχνει θεάματα: Κολλᾶς τὸ μάτι στὸ ἄνοιγμα. Καρδιά νάχεις νὰ τρομάζει καὶ κέφι νὰ γελάς. Τὸ παιχνιδάκι σκοτείνιασε; Βλέπει τερατουργήμα, λάμιες καὶ δράματα. "Ἐφεξε; Σπασμένα γυαλιὰ ἀντιφεγγίζουν ὑπέρλαμπρα χρώματα. Ἐλπίδες, σχέδια, ἀχτιδολογήματα. Εἶσαι ἕτοιμος; Κοίταξε!

Στὸ σπίτι τῆς κ. Θέσπελη γενικὴ δοκιμὴ μὲ κουστούμια καὶ ὄλο τὸ θιάσο. Τὰ καθίσματα καὶ τὰ τραπεζάκια φορτωμένα ἀντικείμενα γιὰ τὸ λαχεῖο καὶ τὸ ψάρεμα. Ζαχαρωτά, ὀδοντόπαστες, κουκλίτσες, καθικάκια, ἀγαλματάκια γύψενα, ὅ,τι τοὺς χάρισαν. Στὸ βάθος δεξιὰ κινεῖται ὁ χορός. Μ' ἓνα δαχτυλάκι τὸν κινεῖ ἡ Λένα. Αὐτὴ πῶς βρέθηκε στὸ σπίτι τῆς κ. Θέσπελη; Πῶς τὴν δέχεται; Ἐδῶ ἀκριβῶς εἶναι ἡ μεγάλη τέχνη τῆς. Νὰ θυμᾶται τὸ «ὁ σκοπὸς ἐξαγιάζει τὰ μέσα» κι ἡ κ. Λένα εἶναι τὸ μέσο. Καὶ τί μέσο! Δυὸ μάτια ὄλο πόθους καὶ σκιές, ἓνα στόμα γιομάτο λόγια πιπεράτα κι ἔξυπνα, μιὰ μυτίτσα παράξενη, δόντια गुτερά καὶ κάτασπρα, αὐτιά πολὺ μικρὰ ἀλλὰ φορτωμένα πάντα σκολαρίκια πελώρια. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ κυρία ἀνέλαβε τὸν μπουφὲ καὶ δασκαλεῦει τὰ κορίτσια πού θὰ τὴν βοηθήσουν. Πρῶτα τὰ ἔβαλε γραμμὴ καὶ τὰ μέτρησε.

—Δυὸ... πέντε... δέκα. Τριάντα. Καλὰ εἶμαστε.

Φοροῦσαν ὄλα σκουφίτσες ἀπὸ τούλι πολὺ σουρωτές, ποδίτσες ἀπὸ νταντέλα πολὺ μικρές. Οἱ μεσοῦλες τοὺς ἦσαν σφιχτὰ ζωμένες, ἔτσι πού νὰ ξεπετάγεται ὁ μικρὸς κόρφος, ἀνάγλυφα. Τὸν τονίζει ἀκόμα περισσότερο ἡ τραχηλιά τῆς ποδιᾶς, πού πρέπει νὰ σταματᾷ σωστὰ στὴ ρόγα. Οὔτε πιὸ πάνω, οὔτε πιὸ κάτω. "Ἐτσι τὸ θέλει ἡ κ. Λένα. Γι' αὐτὸ τις ἐπιθεωρεῖ μία μία καὶ κάνει μερικὲς ὑποδείξεις, μὲ τὸ μακρὸ βυσσυνὶ νύχι τῆς. "Ἐπειτα ἀρχίζει τὸ μάθημα.

—Κορίτσια, πολλὲς ντροπὲς δὲν χρειάζονται. Πρέπει μὲ τρόπο νὰ σπρώχνετε τοὺς καβαλιέρους νὰ ξεοδεοῦν. Πρέπει νὰ ἐπιμένετε νὰ σᾶς κερνοῦν. "Ἀχ, διψῶ... "Ἀχ, ἄνοιψα...

Ἐχορός τῶν κοριτσιῶν κυμάτισε.

—Ὅταν πληρώνουν νὰ καμώνεστε πῶς δὲν ἔχετε ρέστα. Αὐτὰ ὄλα βέβαια ὄχι μονόξυλες. Πάντα μὲ γέλιο, μὲ σκέρτσο, μὲ νάζι. Μόνο ἔτσι θὰ γεμίσει ἡ σακουλίτσα σας.

Ἡ σακουλίτσα κρεμόταν δεμένη στὴ μέση τῶν κοριτσιῶν. Γύραν τὸ κεφαλάκι καὶ τὴν κοίταξαν.

—Νὰ μὴ σᾶς δῶ νὰ χάνετε καιρὸ μὲ τὸ φλέρτ σας, τις φοβέρισε μὲ τὸ λυγερὸ δάχτυλο. Νὰ καλοπιάνετε ὄλους τοὺς καβαλιέρους κι ἄς μὴ σᾶς ἀρέσουν. Νὰ προτιμᾶτε τὰ πιὸ ἀκριβὰ ποτὰ κι ἄς μὴ σᾶς γουστέρουν. Μὴν ξεχνᾶτε ὅτι ἐμεῖς τὰ ἔχομεν δωρεάν, ἀλλὰ τὰ

πλερώνομαστε. Ἡ εἴσπραξη τοῦ μπουφὲ πρέπει νὰ ξεπεράσει ὅλα τὰ
περίπτερα. Ἀκόμα καὶ τὰ πράσινα τραπέζια, καταλάβετε ;

Ὁ χορὸς μ' ἐνθουσιασμὸ σήκωσε ψηλὰ τὰ χέρια κι ἦταν σὰν
μέσα σ' ἓναν κάμπο ἀπὸ μαργαρίτες καὶ κύανους νὰ φύτρωναν ξα-
νθικά πολλὰ ἄγρια κρίνα. Μόνο πού ὅλα εἶχαν χρυσὰ βραχιολάκια
περασμένα στὸ μίσχο τους.

Ὁση φωτεινὴ κίνηση εἶχε ἡ γωνιά τοῦ χοροῦ, τόση σκοτεινὴ
ἀκίνησις ἢ ἀντίθετη. Ἐκεῖ εἶχαν στριμωχθεῖ ὁ Θέσπελης κι ἡ πα-
ρέα του. Ἦρθαν τάχατες νὰ βοηθήσουν, καμώθηκαν πὼς παίζουν
ἓνα γύρο χαρτιά περιμένοντας κι αὐτοὶ παρακολουθοῦσαν τὶς γυ-
ναῖκες καὶ τὶς σχολιάζαν.

— Πὼς βρέθηκε ἐδῶ ἡ διαβολολένα ; ἀπόρησε ὁ Ριγωτός.

— Πολὺ καλὴ κυρία, βεβαίως ἀμέσως ὁ Γκρίζος.

— Εἶναι σὲ θέση νὰ τὸ ξέρει, εἰρωνεύτηκε ὁ Μαῦρος καὶ τὸν
ἔδειξε μὲ τὸ δάχτυλο.

— Λόγια τοῦ κόσμου μὴν πιστεύετε, ὑπερασπίστηκε ἐκεῖνος.

Μόνο ὁ Θεοσεβούμενος δὲν ἔλεγε τίποτα. Ἦταν ὄλος αὐτιά γιὰ
ὅτι λεγόταν γύρω του καὶ ὄλος μάτια γιὰ ὅτι γινόταν πλάι του. Πλάι
του, πίσω ἀπὸ ἓναν παραβάν, ἡ Λίλιαν καὶ ἡ Μπέμμη, δοκίμαζαν
τὰ κουστούμια τους, μέσα σὲ μιὰν ἀναστάτωση ἀπὸ ἄνθη καὶ χρώ-
ματα. Κάθε τόσο ξεπρόβαλλαν τὰ ἀναμαλλιασμένα κεφαλάκια τους,
μ' ἓνα χαρούμενο ἀναφτέρισμα.

— Εἶδα σήμερα τὸν ἄντρα της, εἶπε ὁ Θέσπελης κι ὄλοι κατὰ-
λαβαν ἀμέσως γιὰ ποιὸν μιλοῦσε.

— Ζεῖ ἓνα δράμα ὁ Λένας ὁ δύσμοιρος.

— Ἀρκετὸ δράμα πὼς τοῦ ἔδωσε τ' ὄνομά της, ἀντὶ νὰ πάρει
τὸ δικό του.

Τὸ κινέζικο παιχνιδὶ κινήθη καὶ φανερώθηκε ἡ Κατερινούλα—
μάτια σὰν τὸ νερὸ τῆς θάλασσας, πού ὅτι καὶ νὰ ριξεῖς μέσα του
δὲ μολύνεται, χεῖλια σὰν τὰ κεράσια τοῦ ζαχαροπλαστείου, τὰ ψεύ-
τικα. Ἀμέσως ὁ Γκρίζος ἔσιαξε τὰ γυαλιά του καὶ ρώτησε :

— Ποιὰ εἶναι ;

— Ἡ Κατερινούλα ; Ξέρω κι' ἐγώ ; Μιὰ νιόφερτη στὸν κόσμο μας,
εἶπε ὁ Θέσπελης.

— Χαριτωμένη ἢ νιόφερτη.

— Ὅλες οἱ γυναῖκες εἶναι χαριτωμένες πρὶν παντρευτοῦν.
Πουλάκια...

Δὲν πρόφτασε ν' ἀποτελειώσει τὴν ἀγαπημένη του ὀμιλία, γιὰτὶ
χτυπώντας τὸ πόδι, ψηλὰ τὸ ἓνα χέρι, μὲ μιὰ θριαμβικὴν ἰαχὴ χά-α !
φανερώθηκαν δυὸ σπανιόλες ἐξαίσιες. Τίποτα δὲν τοὺς ἔλειπε. Χτέ-
νες, μαντίλιες, βεντάλιες, μάτια ἀμύγδαλα, στὰ μαλιά γαρούφαλα
καὶ στὸ πορφυρὸ στόμα ἢ πρόκληση. Οἱ φοδοτες μακριές, πλατιές,
γιομάτες νταντέλα, κι ἀέρα. Τὸ κινέζικο παιχνίδι ἀκινήτησε. Θαυμά-
σια, σκέφτηκε ἡ κ. Θέσπελη, πού μονομιᾶς πληρώθηκε γιὰ ὄλους
τῆς τοὺς κόπους. Ἔτσι πάντα ὁ Θεὸς βάζει τὸ χέρι του. Ὁ χορὸς
θὰ πετύχαινε.

—Μπράβο σας κορίτσια, φώναξε ενώ πάνω στον ένθουσιασμό, ή Κατερινούλα ή άπραγη, χύθηκε στο λαιμό της με φιλιὰ άσταμάτητα.

—Σιγά παιδί μου. Ήσυχασε. Πρόσεχε!

Τήν έσπρωξε με πειστωμένη εύγένεια κι άμέσως ξανάρχισε νά κινείται ή δουλιὰ γύρω της.

Ήπό τó πρώτ, τέσσερις γυναίκες στέκονταν σούζα στο πρόσταγμα της. Πήγαιναν, έρχονταν, παίρναν, φέρναν κουτιὰ, πανέρια, κουρέλια, χαρτοπόλεμο. Μετρούσαν ζαχαρωτά, τύλιγαν δεματάκια, δειναν φιογγάκια. Ξάφνου μιὰ λιποθύμησε.

—Μόλις δουλέψουν λιγάκι περισσότερο, παρατήρησε γλυκά ή κ. Θέσπελη. Δέν άντέχουν σέ τίποτα αútης οί γυναίκες.

—Είμαι πού δέν τίς ψυχώνει ή ιδέα, ειπε άπό τήν άλλη μεριά ένας άντρας.

—Όλες δέν είναι κ. Θέσπελη.

—Ω, ή γυναίκα μου τó παρακάνει, ειπε με σεμνή περηφάνια ό Θέσπελης.

—Βρέθηκε κι ή κυρά Μαρिγώ, ή μαγειρίσσα μας, νά πάρει άδεια. Μπορούσε νά βοηθήσει κι αútή, στενοχωρέθηκε ή κ. Θέσπελη.

—Είμαι, πού πήγαν τόν άντρα της στο νοσοκομείο, πληροφορήσε άμέσως ή Κατερινούλα.

—Ά ναί; Άλλά ό σωφέρ, πού δέ βλέπει τήν ώρα νά φύγει...

—Θά κάθεται μακριά, τόν δικαιολόγησε ή άφελέστατη.

—Δέ θυσιάζουν δμως τίποτα δικό τους, για τούς δμοιους τους. Είμαι άπαιτητικοί, άχάριστοι, τεμπέληδες.

—...και κουρασμένοι, πήγε νά πει ή άδιόρθωτη. Εύτυχώς δέν πρόλαβε. Τήν τύλιξαν οί δυό σπανιόλες μες στις φούστες και τήν εύθυμία τους.

—Έλα, Κατερινούλα, έλα. Πάμε νά τή φτιάξομε στήν κ. Λένα.

Σέρνοντάς τήν, προχώρησαν χορευτικά κατ'έκει πού ή κ. Λένα μαθητευε τά κορίτσια της.

—Βάλαμε στοιχημα για σάς κ. Λένα, με τήν Κατερινούλα.

Δέν τίς ρώτησε τί στοιχημα. "Έδесе μόνο τά γραφτά φρύδια και περίμενε.

Όστόσο τά τριάντα κορίτσια βλέπανε κι άκούγανε.

—Στοιχηματίσαμε άν θά τά καταφέρετε νά πσυλήσετε στον κ. Γκριζο ένα καρνέ. Να του πάρετε τó πεντόλιρο όλόκληρο. Ήμεϊς για λίγα ψωροεισιτήρια σκάσαμε. Είμαι σφιχτός, δύσκολος...

Ή κ. Λένα κύλησε ένα περιπαιχτικό γελάκι.

—Μ'έμένα αútá δέν έχουν πέραση, κοπέλες μου. Άνοιχτά χαρτιά θά παίξομε. Θέλετε νά μοιράσει εισιτήρια στο γραφείο, δέν είναι; Για νάρθουν στο χορό όρισμένα πρόσωπα, πού σάς ενδιαφέρουν, δέν είναι;

Τήν κοίταξαν με θαυμασμό και λίγο φόβο.

—Λοιπόν αναλαμβάνω, όχι μόνο νά πουλήσω τó καρνέ, αλλά νά έξασφαλίσω και τó μοίρασμα. Με μιὰ συμφωνία. Τό πρώτο πεντόλι-

ρο, πού θά μαζέψετε ἀπό τὰ λουλούδια θά τὸ παραχωρήσετε στὴν εἴσπραξη τοῦ μπουφέ. Δέχεσθε ;

— Πέντε λίρες ! Εἶναι πολλά. Τρεῖς . . . τρεῖς καὶ μισή. Δὲν κάνει ;

— Μ' ἐμένα παζάρια δὲ χωροῦν. Πέντε. Ἄν θέλετε . . .

Τὸ ξέραν. Πάντα ἢ κ. Λένα θά φαινόταν ἢ πιὸ ἀξία, γι αὐτὸ καὶ τῆς τὰ συχωροῦσαν ὅλα. Δέχθηκαν κι ἀμέσως τὴν εἶδαν νὰ ξεκινᾷ κατὰ τὴν παρέα τῶν ἀνδρῶν, σέρνοντας πίσω τῆς ὅλα ἐκεῖνα τὰ κοριτσιότικα μάτια, ἀνοιχτὰ διάπλατα. Προχώραγε κυλώνοντας τὸν κορμὸ πάνω στοὺς λυγεροὺς γοφούς, πλησίαζε κυματίζοντας ὀλόκληρη ἀπὸ τὰ λεπτὰ σφυρά ὡς τὸν παχουλὸ λαιμὸ.

Ἄπο μακριὰ ὁ παλμὸς τῆς κίνησης τῆς μεταδόθηκε στοὺς ἀνδρες πού κάθονταν.

Ἄναταράχτηκαν κι ἐτοιμάστηκαν νὰ τὴν καλοδεχτοῦν μὲ τὸν ὑπερβολικὸ σεβασμὸ καὶ τὴ φανερὴ συμπάθεια πού δείχνουν πάντα οἱ ἀνδρες γιὰ τὴν ὡμορφὴ γυναίκα πού ξέρει νὰ στολιζεῖ τὴ ζωὴ μ' εὐθυμα σκάνδαλα.

— Καλησπέρα σας κύριοι.

Στεκόταν ὅλη σιγουριά, λιγεράδα καὶ δόνηση. Ψηλά ἀνέμιζε ἓνα καρνέ.

— Αὐτὸ μοῦ μένει, τὸ τελευταῖο. Ποῖός εἶναι ὁ γενναιόδωρος ; . .

Ὁχτῶ ἀνδρικότα μάτια κι ἐξήντα κοριτσιότικα καρφώθηκαν πάνω στὸ Γκριζο, μαζὶ καὶ τῆς κ. Λένας τὰ φοβερά καὶ τὰ γλυκύτατα. Ὁ Γκριζος πρῶτα ἴδρωσε, ἔπειτα σὰν τὸ γενναῖο, πού ἀποφασίζει νὰ δώσει τὴ ζωὴ του γιὰ τὴν ἰδέα, ἔβγαλε ἓνα δεκάλιρο, τὸ ἔδωσε καὶ περίμενε σεμνά, τὰ ρέστα του.

— Τὰ ρέστα πλερώθηκαν, εἶπε ἢ κ. Λένα, ἔσκυψε γοργά, φίλησε τὴν ἰδρωμένη μύτη του ἐνῶ σκεφτόταν : Μὲ τὸ πεντόλιρο τῶν κοριτσιῶν πληρώνεται ἢ ἀξία τοῦ καρνέ, ὥστε τὸ δεκάλιρο εἶναι ὄλο κέρδος.

— Κυρία Πρόεδρος, ἀνάγγειλε θριαμβικά, ὁ μπουφὲς σὰς προσφέρει τὴν πρώτη εἴσπραξη.

— Καὶ ἢ ἀξία τοῦ καρνέ ; παρατήρησε μὲ γλυκύτητα ἢ κ. Πρόεδρος.

— Χώρα. Πληρωμένη.

— Νὰ ζήσετε !

— Ζήτῃ καὶ στοὺς γενναιόδωρους κύριους. Νὰ μὴν τοὺς ξεχνοῦμε, εἶπε ἢ κ. Λένα.

Μὰ ὁ Γκριζὸς παραπονοῖόταν σιγά : Τὶ νὰ τὰ κάνω τόσα εἰσιτήρια ; Ἀμέσως τὸν παρηγόρησε : Δὲ θά τὰ πετάξετε βέβαια. Χαρίστε τα στοὺς ὑπαλλήλους σας. Νὰ σὰς παίρνουν κι ἀπὸ συμπάθεια. Ἐξ ἄλλου τὰ κορίτσια χρειάζονται καρβαλιέρους, δὲν εἶναι ; Κι ἄπλωσε τὴ ροδαλὴ παλάμη τῆς κατὰ τὸ χορὸ τῶν κοριτσιῶν.

— Τὶ διαφέρει αὐτὸ ἀπὸ ληστεία ; πείραζε ψιθυριστὰ ὁ Μαῦρος τὸ Θεοσεβούμενο.

ἌΟχι. Δὲν τὸ παραδέχεται. Ἡ πράξη ἐμπνέεται ἀπὸ τὴν ἀρχὴ

της ἀρετῆς. Παίρνεις ἀπὸ ἐκείνον πού ἔχει γιὰ νὰ δώσεις σ' ἐκεῖνον πού δὲν ἔχει.

—Σὰν τὸν Ἄρσέν Λουπέν. Χὰ χά. Πολὺ διασκεδαστικό.

Ἐσὶς οἱ δυὸ Σπανιόλες ἀγκαλιασμένες μὲ τὴν Κατερινούλα στὴ μέση—αὐτὴ φοροῦσε ἕνα κοντὸ ἄσπρο φόρεμα—στριφογύριζαν ὅλες χαρά.

—Ἔτσι θάρθει ὁ Νίκος.

—Κι ὁ Λελές.

Ἐ Νίκος κι ὁ Λελές ἦσαν τὰ πρῶτα ἀσήμαντα κι ἀνήξερα κίνητρα τοῦ μεγάλου αὐτοῦ φιλανθρωπικοῦ χοροῦ.

* * *

Ἐδῶ τὸ χέρι τοῦ Σατανᾶ πέτυχε τὸ κινέζικο παιχνίδι μας καὶ τὸ τράνταξε ἔτσι πού μέσα ἀπὸ τὰ βελουδά της σκιᾶς πρόβαλε ὁ Λένας, μὲ τ' ὠραῖο ἀνάστημα καὶ τὸ ρωμαντικὸ πρόσωπο. Ἄλλὰ πρῶτα χρειάζεται μιὰ ἐξήγηση. Ὁ Λένας εἶναι ὁ ἄνθρωπος, πού ζεῖ ἕνα δράμα, σύζυγος τῆς κ. Λένας, ὑπάλληλος τοῦ Γκριζοῦ κι ἀδυναμία τῆς Κατερινούλας. Τόσες ιδιότητες ὅμως πάει πολὺ γιὰ ἕνα κόσμο ὅπου ὅλα εἶναι ποιητικὰ καὶ μετρημένα σὰν τὴ συνομιλία πού θ' ἀκούσῃ.

—Σκόρπισαν τὰ κορίτσια κι εἶναι σὰ ν' ἄνθισαν πάνω στοὺς σκοτεινοὺς τοίχους μεγάλα νούφαρα.

—Κι ἡ κ. Θεσπελη στὴ μέση, ἀσημένια ἀράχνη πού ἀκούραστα πλέκει τὸν ἀόρατο ἴσθό τῆς φιλανθρωπίας.

—Κι ἐμεῖς τί εἴμαστε;

—Πέντε ἄκακα ἔντομα, πού δουλεύουμε στὸν τρανὸ Θεὸ τοῦ κεφιοῦ μας.

—Ὅλα εἶναι τόσο ἀγαθὰ καὶ ἡσυχὰ ἐδῶ μέσα, μίλησε γιὰ πρώτη φορὰ κι ὁ Θεοσεβούμενος.

Ἐ νοικοκύρης χαμογέλασε... Ἐ κ. Λένα χορτασμένη ματαιότητα, διαποτισμένη ἐρωτισμὸ, μ' ἕνα χρυσόστομο τσιγαράκι στὸ στόμα, ἔδονεῖτο ἀκουμπισμένη στὴ ράχη τοῦ καθίσματος τοῦ Ριγωτοῦ καὶ κοίταζε τὸ Γκριζο. Ἐ ἴδια ἡ πεταλούδα τοῦ Παπαντωνίου:

Σὰν πετᾶς νὰ πέταγα... Σὰν ἀγγίζεις ν' ἀγγίζα...

Ἐκεῖνη τὴν ἡσυχὴ στιγμὴ, κουτούλησε πάνω στὸ διάφανο πλόκο ἡ ἐνοχλητικὴ μύγα.

Ἐ μύγα ἦταν ὁ Λένας. Τότε πιά ὅλα ἔγιναν μὲ παντομίμα, πίσω ἀπὸ τὸ φραγμὸ τῆς ἀνατροφῆς, τὰ κλειστὰ τζάμια τῆς ψυχῆς καὶ τῶν χειλιῶν τῆ σαρκερῆ σφραγίδα. Κι ὁ φραγμὸς τῆς ἀνατροφῆς δὲν ἀφήνει τὸν ἄντρα καὶ τὴ γυναῖκα νὰ συνεννοηθοῦν λέφτερα. Ἐσὶς οἱ τζάμια τῆς ψυχῆς ἀνοικοκλειοῦν μὲ πάταγο, μέσα στὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων.

Ἐ Θεσπελης κοίταζε ἀμέσως τὸ Ριγωτὸ κι ὁ Ριγωτὸς τὸ Θεσπελη. Οἱ δυὸ μαζί μὲ ἀνησυχία τὸ Γκριζο καὶ ἔπειτα τὸ Λένα. Ἐ Λένας κοίταζε τὴ γυναῖκα του ἀλλὰ δὲν εἶπε: Πῶς βρέθηκες ἐσὺ ἐδῶ; Δὲν εἶπε τίποτα. Μόνο τὴν κοίταζε. Ἐλλὰ γι' αὐτὸ δὲ σκοτιζόταν ἡ κ. Λένα. Νοιάζεται πιο πολὺ γιὰ τὸ τί θὰ σκεφθεῖ ἡ κ. Θεσπε-

λη Εύτυχως αὐτὴ εἶναι ἀσχολημένη μὲ τὴν Κατερινούλα. Σιγομι-
λοῦν. Λέει ἡ Κατερινούλα τρέμοντας.

— Γνωρίζει τὴν κ. Λένα ὁ ὠραῖος αὐτὸς κύριος ;

— "Ἄν τὴ γνωρίζει ! Εἶναι γυναῖκα του.

— "ΑΙ

Ἄμέσως πλάστηκε στὰ πόδια της, ἓνα πρασινοκίτρινο φιδάκι,
σύρθηκε εἰς τὴν καρδιά της κι ἐκεῖ ἔχυσε τὸ φαρμάκι του. Πόνεσε
πολὺ βέβαια, ἀλλὰ εἶπε μόνο ἅ καὶ σιώπησε. Μὲ τὸ ἅ ἡ σφραγίδα
τῆς σιωπῆς ἔσπασε κι ἀνοίξανε τὰ στόματα.

— Τὰ σέβη μου κ. Θεσπελη, ἔσκυψε ὁ Λένας νὰ τῆς φιλήσει τὸ
χέρι καὶ ἀμέσως ὑποχρεωτικώτατος τῆς ὑπόδειξε ὅτι ἔχει ἴχνη φι-
λιῶν στὸ μάγουλα. Καὶ στὸ μέτωπο. Λίγο πιὸ πάνω, πιὸ κάτω, δε-
ξιά. Παραμικρὰ πράματα. Λίγο κοκινάδι. "Ἰχνη ἀγάπης, πρόσθεσε.
Ἐκείνη ἔργαλε τὸ μαντηλάκι της κι ἄρχισε νὰ καθαρίζεται τρέ-
μοντας, γιατί ὄλα τὰ μάτια κατάφυγαν πάνω της γιὰ νὰ μὴν ἀλληλο-
οιτάζονται.

Εὐτυχως στὴν ὥρα μπαίνει μέσα στὴν ἱστορία ἓνα καινούριο
πρόσωπο. Ἐνας ἄντρας ἀψηλός, ἀχσμνός, καλοντυμένος κι ὅμως
κακομοιριασμένος, μὲ τρόπους ἄνετους καὶ τὴν ἴδια ὥρα δειλούς, πού
κοίταζε τὸ Θεσπελη σὰ νὰ τὸν ξέρει καὶ σὰ νὰ μὴν τὸν ἔχει δεῖ ποτέ.
Τὸ χέρι πού αὐτὸς τοῦ ἄπλωσε, τ' ἄδραξε μὲ διάχυση καὶ τὸ ἔσφιξε
μὲ δισταγμό. Στὸ περίπλοκο χαμόγελο τοῦ οἰκοδεσπότη ἀπάντησε
μὲ τὰ ἀπλᾶ αὐτὰ λόγια : Εἶμαι ὁ μάγειρος τῆς λέσχης.

— Ὁ μάγειρος ! . . . ξαφνιάστηκε ὁ Θεσπελης, πού τὸν εἶχε πάρει
γιὰ κανένα καθὼς πρέπει βοηθὸ στὶς φιλανθρωπίας τῆς γυναῖκας του,
δωρητὴ, ἐραμιστὴ, καταστηματάρχη ἀπ' αὐτοὺς πού χαρίζουν ἀντικεί-
μενα, ἐνῶ δὲν ἦταν παρὰ ἓνας κοινός, κοινότατος εὐεργετούμενος.
Γι' αὐτὸ τὸ χέρι πού τὸν ἄγγιξε τὸ κρατοῦσε τώρα μετέωρο, σὰν
ὄταν ἔπειτα ἀπὸ ὀρισμένη χρῆση εἶναι γιὰ πλύσιμο. Ξάφνου θυμή-
θηκε τὶς ἀπογευματινὲς ἔγνοιες του κι ἀμέσως τὸ κατέβασε στὸν
ὄμο τοῦ ἀνθρώπου, σὰ σὲ σανίδα σωτηρίας.

— Αὔριο, σὲ περιμένω αὔριο στὸ γραφεῖο μου, εἶπε σπρώχνοντάς
τον μὲ τρόπο κατὰ τὴν ἔξοδο. Ὅσοτόσο ἡ ὀμήγυρη διαλύθηκε. Μὲς στ'
ἀδειανὸ πιά σαλόνι πού σκοτείνιαζε, ρώτησε ὁ ἄντρας τὴ γυναῖκα του :

— Γιατί, γιατί τὰ νεκατεύεις ὄλ' αὐτά ;

— Γιὰ νὰ περνᾷ ἡ ὥρα, εἶπε μελογχολικὰ ἐκείνη κι' ἀμέσως σὰ
νὰ ντράπηκε ἀπ' ὄλα ἐκεῖνα τὰ παλιοπράματα πού ἐπίσημα λέγον-
ται ἀντικείμενα, διαμαρτυρήθηκε.

— Τί, μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό μας θά ζοῦμε ;

"Ὅχι, ὄχι κανένας δὲ ζεῖ γιὰ τὸν ἑαυτό του. "Ὅλοι ζοῦν γιὰ τὴ
φήμη τους. Αὐτὸ τὸ ξέρει πολὺ καλά ὁ Θεσπελης, ἀλλὰ δὲν εἶπε τί-
ποτα. Πρόσεξε ὅμως τὰ μάτια τῆς Κατερινούλας πού ἦσαν κατακόκκινα.

— Τί ἔχεις παιδί μου ; Γιατί ἔκλαψες ;

— Ὁ ἄντρας . . . τῆς κυρίας Μαριώως. Μπορεῖ καὶ νὰ πεθάνει . . .

(ἀκολουθεῖ).

ΣΤΟ ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΟ ΤΜΗΜΑ

Τ' ἄνθη πὸν γύρω ἐγέροναν μαραμένα
 ἢ ἔσπερινή τῶρα δροσίζει ἀπανεμιά.
 Μὰ ἐδῶ τοῦ πόνου βγαίνουν βογγητὰ
 ἀπ' τὰ κορμιά τὰ πολυπικραμένα.

Κι' ἓνας πατέρας στ' ἄσπρο τὸ κελλί
 στήν ἀγκαλιὰ λουλοῦδι μαραμένο
 λικνίζει, τὸ παιδί τὸ ἀγαπημένο
 πὸν ὁ πυρετὸς τὸ λυώνει σὰν κερδί.

Ἐνα ρυθμὸ τοῦ γλυκομουρμουρίζει,
 ἕνα τραγοῦδι ἀπέραντα πικρό...
 Στὸ βλέφαρο τὸ δάκρυ λαμπυρίζει
 καὶ τρέμει στήν καρδιά ἀναφυλλητό.

Μ' ἄξαφνα σιγαλὰ ἢ πόρτα τρίζει
 καὶ τοῦ ἄλλου ἢ μάνα μπαίνει ἀπαλινά.
 Τὶ ραγισμένη ἢ μαύρη της θωροιά!
 Ἄχ, στή γῆ ὁ πόνος μέτρο δὲν γνωρίζει...

«Τὸ μήνυμα παιδιοῦ μελλοθανάτου
 σοῦ φέρνω, γιὰ νὰ ὑψώσεις τὴ φωνή,
 στοῦ τραγουδιοῦ σου τὴ δροσοπηγή
 τὰ φλογερὰ νὰ σβύσει βάσανά του.

Καὶ μὴ διστάσεις, λέει, γιὰτὶ κανεὶς
 μῆτε γιατρός, μῆτε ἀδελφή, θυμώνει.
 Τώρα ἢ στεργή του ἢ ὦρα ὄλο ζυγώνει
 κι' ὡς αὔριο πειὰ δὲν θὰ τὸν ξαναῖδεῖς».

Κι' ὦ τὴ ἁρμονία γύρω ἀπλώθη, ἀπλώθη...
 Μεσ' τῶν ἀρώστων τ' ἄχαρα κελιά
 κελαῖδοῦν γλυκόλαλα πουλιὰ
 κι' ἢ ἐλπίδα τὲς χροσὲς ἀχτίδες κλώθει.

Ἦ τί ἁρμονία γύρω ἐχύθη, ἐχύθη...
 Σὰν δοξαριὲς σ' ἀθώρητα βιολιά,
 σὰν θεῶν ἀγγέλων ἄχαρτα ὠσανά,
 πὸν μαγικῶν ὄνειρων φέρουν πλῆθη.

Καὶ μέσ' τοῦ δειλινοῦ τὴν ἀγωνία
 σι' ἄνθη τοῦ πόνου σιάζει ἀπανεμιά.
 Τὰ πολυπικραμένα τὰ κορμιά
 μιὰ ξωτική λικνίζει μελωδία.

Φεύγουν οἱ πόνοι, φεύγουνε καὶ πᾶνε
 μακρὰ μὲ τὸν παλμὸ τῆς μουσικῆς
 καὶ μόνο ἐσὺ καρδιά μου πού πονεῖς...
 πλέκεις ρυθμούς πού γλυκοτραγουδᾶνε.

Δυστυχισμένη μου Χάϊμ! Ποιὰ Εἰμαρμένη
 προστάζει στή δική σου ἀνθοροή
 τῶν δακρῶν μου νὰ χύσω τὴ σπονδὴ
 ξεχνώντας τὸν καημὸ πού μὲ βαραίνει;

Οἱ Ἑβραῖοι θὲ νὰ πάρουνε σὲ λίγο
 μὲ γόους τὸ μαρτυρικό κορμί...
 Κι' ἐγὼ μ' αὐτούς, ὦ τρυφερὴ ψυχῆ,
 τοῦ πόνου μου τὰ πέταλα θὰ σμίγω.

ΞΑΝΘΟΣ ΛΥΣΙΩΤΗΣ

ΜΕΤΕΩΡΟ

Κάτω ἀπ' τὸ φεγγαρόφωτο ἀναπνέω
 μιὰν αὔλη κι' ἐλεύθερη ζωή,
 σταλάζει διάφανη μέσ' ἀπὸ τ' ἄστρα
 κι' ἀμόλευτη στὰ βάρη μου πνοή.

Τὴν πίνω ὡς ἅγια δρόσο κι' ἀνεβαίνω
 σὲ σφαῖρα ἐνὸς ὄνειρου μαγικῆ,
 ἰριδισμοὶ κι' ἀχτίνες μὲ τυλίγουν
 μέσα σὲ δίνη θεία, μεθυστικῆ.

Ὁλόγυμνη ἡ ψυχῆ, παραδομένη
 σὲ μιὰ ἔκσταση, ξαναοίγει τὰ φτερά,
 τὸ Σύμπαν σ' ἕναν ἔλιγγο ἀγκαλιάζει,
 μ' οὐράνια μέθη, μ' ἀφραστη χαρά.

Μὰ εἶν' ἄβυσσο ἡ ψυχῆ κι' ἀβυσσαλέα
 τὰ πλάτια τ' οὐρανοῦ, σβῶνω μὲ μιᾶς
 στῆς ἀπεραντωσύνης τὸ αἶθριο χάος,
 καθὼς λαμπρὸ μετέωρο τῆς νυχτιᾶς.

ΑΘΗΝΑ ΤΑΡΣΟΥΛΗ

ΦΡΑΓΚΟΙ ΚΑΙ ΚΥΠΡΟΣ

Ἡ κατωτέρω ὁμιλία εἶναι ἡ δευτέρα, ὡς μετεδόθη ἐκ τοῦ ραδιοφωνικοῦ σταθμοῦ Ἀθηνῶν εἰς σειρὰν περὶ Κύπρον ἱστορικῶν ὁμιλιῶν μου καὶ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ προηγούμενον τεῦχος.

Κ. Σ.

Εἶναι σ' ὄλους γνωστὸ πὼς ἡ Κύπρος ὕστερα ἀπὸ μιὰ περιπέτεια πού ἔφερε τὸν βασιλεῖα τῆς Ἀγγλίας Ριχάρδο Γ' σ' αὐτὴ στὰ 1191 ἔμεινε χρόνια καὶ χρόνια στὴ διάθεση ἑνὸς νέου κατακτητοῦ πού διαδέχθηκε τὴν βυζαντινὴ κυριαρχία στὴ νῆσο. Ὁ κατακτητὴς αὐτὸς ἦσαν οἱ Φράγκοι πού δὲν πολέμησαν, γιὰ νὰ κατακτήσουν τὴν νῆσο, ἀλλὰ πού τὴν ἐπῆραν μὲ τὰ χρήματά τους. Ἐμειναν σ' αὐτὴν ὡς τὰ 1489, ὅταν μετεπήδησε στὰ χέρια τῶν Ἐνετιῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τὴν ἐπῆραν οἱ Τοῦρκοι τὸ 1571. Ἐτσι 400 σχεδὸν χρόνια ἔμεινε ἡ ἑλληνικὴ αὐτὴ νῆσος στὰ χέρια τῶν δυτικῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης κι' ἀποσπάσθηκε πολιτικὰ ἀπὸ τὴν Ἀνατολή, στὴν ὁποία γεωγραφικῶς ἀνήκει.

Τέσσαρες αἰῶνες νέας πολιτικῆς ζωῆς μὲ τίς γνωστὲς μεθόδους πού χρησιμοποιοῦν οἱ δυτικοὶ λαοὶ στὴ διοίκηση τῶν μερῶν πού κατακτοῦν, μὲ τὸν νέον πολιτισμὸ πού στὰ τέλη τοῦ μεσαιῶνος ἀνεφάνη στὴν Εὐρώπη καὶ μὲ τὸ ξύπνημα σ' αὐτὴ ἀτόμων καὶ λαῶν, θὰ περιμένε κανένας πὼς ἡ ὑπόσταση τοῦ λαοῦ τῆς νήσου πού ἦταν ἀκραιφνῶς ἑλληνικὴ θὰ ἄλλαζε τεράστια. Ὅχι μονάχα ἡ συνειδησίη του ἡ ἔθνικῆ, ἡ γλώσσά του, ἡ θρησκεία του, οἱ συνήθειές του κι' ὅλα ὅσα ξεχωρίζουν ἓνα λαὸ θὰ περιμένε κανένας τοῦλάχιστο νὰ νοθεύονταν, ἂν μὴ νὰ ἐξαφανίζονταν ὁλότελα.

Οἱ Φράγκοι καὶ οἱ Ἐνετοὶ εἶν' ἀλήθεια πὼς ἔκαμαν τὸ κάθε τι, γιὰ ν' ἀλλάξουν τὴν κατάσταση ὑπὲρ τους καὶ νὰ προσαρμόσουν τοὺς κατοίκους τῆς Κύπρου στὴ θέλησή τους καὶ στὸν δυτικὸν πολιτισμὸ. Καὶ τὸ πρῶτο πού εἶχαν νὰ κτυπήσουν ἦταν ἡ θρησκεία καὶ ἡ ἐκκλησία, πού εἶχε τὸν ἑλληνικὸν χριστιανικὸν χαρακτήρα. Οἱ μεγάλες βυζαντινὲς ἐκκλησίαι πού ὑψώνονταν χρόνια πρὶν στὴν Σαλαμίνα, στὸ Καρπάσι, στὸ Κούριο κι' ἄλλοῦ τῆς νήσου καὶ πού εἶχαν κατασραφῆ εἶτε ἀπὸ σεισμοὺς εἶτε ἀπὸ τίς ἀραβικὰς ἐπιδρομὰς δὲν ξανακίττονται πιά στὴ θέση τους μὲ τὸν ρυθμὸ τους. Ἄλλες κολοσσιαῖες ἐκκλησίαι, σὰν τὴν Ἁγία Σοφία στὴ Λευκωσία, τὴν Ἁγία Κατερίνα στὴν ἴδια πόλη, τὸν Ἅγιο Νικόλαο στὴν Ἀμμόχωστο, ὑψώνονται πάνω ἀπὸ τίς κυπριακὰς πόλεις μὲ τὸ γοτθικὸν ρυθμὸ, γιὰ νὰ ὑμνήσουν μέσα τους οἱ Φράγκοι κατακτητὲς τὸ θεὸν τους. Στὸν γαλάζιο κι' ἀνοικτὸν κυπριακὸν οὐρανὸν πού, ὅπως σ' ὅλη τὴν Ἀνατολή καὶ τὸ Βυζάντιο, προσαρμόζεται ὁ ὠραῖος θόλος τῶν βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν, ὑψώνονται τῶρα τὰ τρίγωνα κι' οἱ σιχμὲς τοῦ γοτθικοῦ ρυθμοῦ πού σὰν νὰ πρόκειται νὰ διατρυπήσουν

νότον σκυθρωπό και συννεφιασμένον οὐρανὸ τῆς Εὐρώπης, γιὰ νὰ ὀφθῆ ἡ προσευχὴ τῶν Χριστιανῶν μέσα ἀπὸ τὰ νέφη στὸν θεό.

Μάταιη ἀπόπειρα! Τὰ μνημεῖα κτίσθηκαν, οἱ Φράγκοι βασιλεῖς λιὰδες στεφανώθηκαν σ' αὐτά, οἱ λαμπρὲς γιορτὲς τῶν Φράγκων ἔμμε τὴν γνωστὴ τους μεγαλοπρέπεια τῆ βασιλικῆ πραγματικὰ γέμιζαν τοὺς νέους ναοὺς, ἀλλὰ τὰ κτίρια ἔμειναν ἄψυχα κατασκευάσματα, πέτρες ταιριασμένες χωρὶς ὀργανικὸ περιεχόμενον. Κοντὰ στὶς λίγες κεντρικὲς ἐκκλησίαις τὶς φράγκικες ποὺ κτίσθηκαν ἐν τῶν πόλεως τῆς νήσου ὑψώνεται ἡ ἄπειρη σειρά τῶν μικρῶν βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν ποὺ γεμίζει τὴν κυπριακὴν ὑπαιθρο, τὰ κυπριακὰ χωρὰ κι' ἀκόμα τὶς κυπριακὲς πόλεις ἕως τοὺς σημερινοὺς ἀκόμα ἄρχ. χρόνους. Εἶναι ἀφάνταστος ὁ ἀριθμὸς τῶν μικρῶν αὐτῶν βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν, ἄλλες ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἕως σήμερα χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τοὺς πιστοὺς, κι' ἄλλες ἐρημοκλήσια, ποὺ δειχνουν τὴν ἰσχυρὰ πίστη καὶ λατρεία τοῦ λαοῦ τοῦ γεμάτου ἀφοσίωσι στα πάθη τριά του. Πάρα πολλὰς ἀπ' αὐτὰς κτίσθηκαν ἐπὶ τὴν ἐποχὴ τῶν Φράγκων, κι' ἂν μερικὲς ὑπέστησαν κάπου κάπου τὴν φραγκικὴ ἐπιπίδραση τοῦ γοτθικοῦ τόξου, μένουσιν ἐπὶ τῆς βάσεως καὶ τὴν ἐννοιά τους οἱ παλῆς βυζαντινὲς χριστιανικὲς ἐκκλησίαις ποὺ γέμιζον ὄχι τὴν βασιλικὴ μεγαλοπρέπεια, ἀλλὰ ἡ πίστη ἑνὸς σὲ μέγιστο βαθμὸν ἠθροσκευτικοῦ λαοῦ, μὲ τὸν ἑλληνο χριστιανικὸ του χαρακτῆρα. Ὁποῖος ταξιδεύσει ἐπὶ τὴν κυπριακὴν ὑπαιθρο θὰ καταπλαγῆ ἀπὸ τὸν πᾶσι πᾶσι ἀριθμὸν τέτοιων ἐκκλησιῶν. Εἶν' αὐτὴ ἡ ἀδιάψευστη ἀπόδειξη πῶς οἱ ξένοι φράγκοι κατακτητὰι δὲν μπόρεσαν ν' ἀλλάξουν τὴν θρησκευτικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ συνείδηση, ποὺ εἶναι ἕνα στοιχεῖο τῆς ἐθνικῆς συνείδησης τοῦ ἑλληνικοῦ κυπριακοῦ λαοῦ. Μὰς ἐπὶ τὸ δείχνουν ἀκόμα οἱ ἄπειρες βυζαντινὲς εἰκόνες ποὺ καὶ ἐπὶ τὴν κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας διατήρησαν τὸν βυζαντινὸ τους χαρακτῆρα.

Ἄλλ' οἱ Φράγκοι κοντὰ ἐπὶ τὴν ἔμμεση αὐτὴ προσπάθεια ν' ἀλλάξουν τὴν ἐθνικὴ ὑπόσταση τοῦ λαοῦ τῆς νήσου δοκίμασαν καὶ ἔμμε ἄλλα ἀμεσώτερα μέσα νὰ ἐπιτύχουν τὸν σκοπὸ τους. Ἦταν ἡ καταδίωξη τῆς ὀρθόδοξης ἐκκλησίας, ἐπὶ τὴν θέση τῆς ὁποίας ἡ καθολικὴ ὑπεστήριζετο, μὲ κίνδυνον τὴν τέλεια ἐξαφάνιση τοῦ θρησκευτικοῦ χαρακτῆρα τοῦ λαοῦ. Ἡ καταδίωξη ἦταν ἄμεση καὶ κτυπητὴ. Δὲ μπόρεομε ἐπὶ τὴν σύντομη αὐτὴ ὁμιλία νὰ παρακολουθήσουμε τὶς περιπέτειες τῆς ὀρθόδοξου ἑλληνικῆς ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, τοὺς διωγμοὺς τῶν ἑλλήνων ὀρθόδοξων ἐπισκόπων ποὺ ἔφυγαν ἀπὸ τὶς πόλεις καὶ βρῆκαν ἔδρες στὰ χωρὰ. τὰ διατάγματα τὰ βασιλικά καὶ ὀπισπαικὰ γιὰ νὰ ὀργανώσῃ τῆς ἐκκλησίας, γιὰ νὰ δοῦμε μὲ πόση ὑπομονὴ καὶ πίστη ὁ λαὸς αὐτὸς μέσα σὲ 400 χρόνια προσπάθησε ἵσχυρὰ κατάρθωσε νὰ διατηρήσῃ τὶς θρησκευτικὲς παραδόσεις του καὶ ἐπὶ τὴν νικῆσῃ. Ἄλλ' εἶναι ἀφάνταστη ἡ δοκιμασία ἑνὸς νικητοῦ σ' ἀγωνῶνα 400 χρόνων ποὺ ἀξίζει κάθε σεβασμὸ. Κι' ἡ φραγκικὴ ἐκκλησιολογία ἐξαφανίσθη σὲ τέτοιο βαθμὸν ποὺ, ἂν ὑπάρχουν λίγοι καθολικοὶ

στην Κύπρο σήμερα, δὲν λογαριάζονται γιὰ «Ἕλληνες χριστιανοί. Καί δὲ μπορούμε νὰ βροῦμε στὴ νῆσο τοὺς «Ἕλληνες καθολικοὺς» πού βρισκούμε ἔως σήμερα καί στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα ἀκόμα.

Ἄλλ' ἢ ἀντίσταση τοῦ ἑλληνικοῦ κυπριακοῦ λαοῦ ἐνάντια στὴ διαστροφή τοῦ χαρακτήρος του ἀπὸ τοὺς Φράγκους φαίνεται ἀκόμα καθαρῶτερα στὴ διατήρηση τῆς γλώσσας του, μιᾶς ἐκτὸς ἀπὸ λίγα σποραδικὰ δειγμάτων ἀνεπηρέαστης γλώσσας πού σὰν διάλεκτος κυπριακῆ διεμορφώθη ἀπὸ τὴν πανελληνία γλώσσα, τὴν «κοινὴ» καί πού δημιουργήθηκε στοὺς χρόνους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Τὴν κυπριακῆ αὐτὴ διάλεκτο θὰ βροῦμε στὰ δημοτικὰ τραγούδια, πρὸ παντὸς στὰ ἀκριτικά, στὰ ὅποια ψάλλεται ὁ ἠρωϊσμός καί ἡ αὐταπάρνηση ὅλου τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου καί τοῦ ἑλληνικοῦ κυπριακοῦ λαοῦ, γιὰ νὰ κατανικήσῃ τὸν ἐπικίνδυνό του ἐχθρό, τοὺς Ἀραβες Μωαμεθανούς. Τὰ τραγούδια αὐτὰ πλάστηκαν, πρὸ τοῦ ἀκόμα οἱ Φράγκοι κατακτῆσουν τὴ νῆσο, ἀλλὰ διατηρήθηκαν καί τροποποιήθηκαν καί στοὺς χρόνους αὐτοὺς τῆς Φραγκοκρατίας κι' ἀργότερα ἀκόμα κάτω ἀπὸ τὸν τούρκικο ζυγὸ, κι' ἐκφράζουν μὲ τὸ ἠρωϊκὸ τους περιεχόμενο καί μὲ τὴν ἑλληνικὴ κυπριακῆ τους διάλεκτο τὸν γνήσιο ἑλληνικὸ χαρακτήρα πού διατηρήθηκε ἀντίθετος πρὸς τὶς προσπάθειες τῶν κατακτητῶν τῆς κυπριακῆς γῆς. Ὁχι ὁμῶς καί τῆς ἑλληνικῆς κυπριακῆς ψυχῆς. Ἡ παιδεία τοῦ τόπου ἔμεινε μὲ ὅλες τὶς ἀντίθετες προσπάθειες ἑλληνικῆ.

Τόση ἦταν ἡ ἀντίσταση τοῦ λαοῦ τῆς νήσου στὸ ζήτημα τοῦτο, ὥστε στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς Φραγκοκρατίας ὡς καί οἱ Φράγκοι βασιλιάδες τῆς νήσου ἀναγκάσθηκαν νὰ χρησιμοποιοῦν τὴν ἑλληνικὴ γλώσσα στὰ ἐπίσημα τους ἔγγραφα καί στίς συνθηκας, ἀκόμα καί μὲ ξένους κυβερνήτες καί λαούς. Ἡ νίκη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τῆς νήσου ὕστερα ἀπὸ 300 χρόνια σχεδὸ φραγκικῆ κυριαρχία ἦταν ὀριστικὴ κι' ἡ ἀποτυχία τῆς πολιτικῆς τῶν κατακτητῶν πού ἀπέβλεπε στὸν ἐκφραγισμό τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τῆς νήσου ἦταν πᾶ πανηγυρικῆ. Ἡ Ἑλένη Παλαιολόγη ἐκμεταλλεύθηκε πολὺ ἐπιδέξια τὴν μεγάλη αὐτὴ ἀντίσταση τοῦ ἑλληνικοῦ τῆς πληθυσμοῦ. Τὴν ἴδια ἀντίσταση διετήρησεν αὐτὸς ὁ λαὸς κι' ὕστερα κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ τῶν Ἐνετῶν, τῶν Τούρκων κι' ἀκόμα κάτω καί ἀπὸ τὴ σημερινὴ ξένη διοίκηση.

Κι' ἔτσι μᾶς ξανάρχονται στὸ νοῦ, σὰν ἀνασκοποῦμε τὴ νικητήρια αὐτὴ ἀντίσταση τοῦ ἑλληνικοῦ κυπριακοῦ λαοῦ, τὰ δίκαια λόγια τοῦ μεγάλου ποιητοῦ τῆς ἑλληνικῆς φύλης στὸν ὕμνο πού ἀπήλυθε στὸ ἑλληνικὸ αὐτὸ ἀπὸ 3 χιλιάδες χρόνια νησι :

*Κι' ἀπ' τὸν καιρὸ πὸν σὲ ἤρρινε θαλασσομάχοι Φοίνικες,
ὡς τώρα πὸν σοφὰ
παταίει σ' ἐσένα ὁ Βρετανός, πολλοὺς ἀφέντες ἄλλαξες,
δὲν ἄλλαξες καρδιά.*

Τ' ΟΜΟΙΩΜΑ ΤΟΥ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ

Τί θάμμα! Ὁ γέρο ναυτικός ἐσκάλισε σὸ ξύλο
τὴν ὄρη, ἓνα ὁμοίωμα Ἀρχαγγέλου
μιὰ Νίκη τοῦ Παιωνίου ἢ Σαμοθράκης
μ' ὀλάνοιχτα φτερά καὶ σιάση ἀγέρινη
ὄρθῃ σὲ πλώρη καραβιοῦ σαλπίζοντας.

Μ' ὀλάνοιχτα φτερά ὁ ὠραῖος Ἀρχάγγελος
προσεύχεται, ὀλοφύρεται, ἵκετεύει
θνυμίαμα τὸν ψαλμὸ τοῦ ἢ τὸν διθύραμβο
τάματαδορόμου Ὀλύμπιου νικητῆ
τὸ δέος, ἢ τὴν προφητικὴν ὄρη πὸν θράφηκε
μ' ἀκοίδες τ' Ἄη Γιάννη Βαφιστή;

Μ' ὀλάνοιχτα φτερά στὴν γλαφυρὴ του ἀνάταση
τ' Ἄδη δραπέτης ἢ Ἄριελ τῶν ἀνοσιῶν παθῶν
τοῦ Παραδείσου Σεραφεῖμ ἐξόριστο
ψυχὴ τοῦ Ἐλέους ἢ πνεῦμα τῶν ψαλμῶν
ὄνειρο Ἰκάρου δέσμο μετὴν ἄγκυρα
στάνεκπληρώτου τὸν βυθό, ποιῆ τῶν τολμηρῶν;

Ἄγιούπας, τέρας μυθικό, Σφίγγα τοῦ Πάγου ἢ Δράκοντας
στὴν πληρωμένη πτώση του θεὸς ἔωσφορικός
τοῦ Πεπρωμένου ὁ Κάλχαντας, Ὀδιν, Ἐρμῆς ἢ Φοίνικας
πάνω ἀπ' τὴν τέφρα του χρυσὸς ἀητὸς χερουβικός;

—Τί θεῖο πάθος στὴν γραμμὴ τοῦ σώματος
τὰνάλαφρό του σάνδαλο ἀρμονία
ὕακίνθου φύλλο τὴν αὐγὴ μετ' ἐξέφυρο
κι' ἀνάσα στάκροχείλι ρεμβασμοῦ
φτερὸ ἀλκινόνας σιοῦ πελάου τὴν ἐρημο
μόλις π' ἀγγίξει τὸν καῦμὸ τ' ἀφοῦ.

Στὰ πόδια τοῦ Χριστοῦ, τ' Ἄμμωνος Ρὰ ἢ τοῦ Βούδα του
μετ' ἀκόρια μετανοίας καὶ συγγνώμης
ἢ τὴν λατρεία του βιβλικὸ ἀφιέρωμα
χρυσό, λιβάνι, ἀρώματα καὶ σμύρνα
σ' ἀπόρρητη ἀνταπόκριση τὸ πνεῦμα του
μετ' τὸ γλαυκὸ μυστήριον τὰκεανοῦ
ἢ μύχιος πάθος κι' ὄνειρο ἀσυγκράτητο
φυγῆς, ἀποδημίας καὶ λυτρωμοῦ;

(Ἔτσι ὁ τεχνίτης ἐσκάλισε σὸ ξύλο
τὸμοίωμα τὰρχαγγέλου πὸν σαλπίζει).

Η ΦΥΛΗ ΤΩΝ ΑΤΣΙΓΓΑΝΩΝ

Τ' αέρινο ροῦχο σὸ σῆμα τῆς Λευτεριάς
 Οἱ ἀραμπάδες πὸν τρίζουν σὸ χαλίμι τοῦ ἐξοχικοῦ δρόμου
 Οἱ παρδαλὲς μπόλιες π' ἀνεροπιίζουν τὴν ἀνταρσία των
 Ἀνυπότακτα ἀλόγατα πὸν φρουμάζουν στὸν ἄνεμο τῆς φυγῆς.
 Ἡ φυλὴ π' ὀδοιπορεῖ μ' ἓνα γαροφάλλο κ' ἓνα κανάτι κρασί
 στὴν πηγὴ τὰ βασιλείουτ' Ἡλίου!
 Ἡ φυλὴ πὸν βαδίζει μὲ τὸ θούριο τῶν δεκάξη ἀνέμων τῆς
 πλαταγίζοντας τὴν σημαία τῆς Γῆς,
 Ἡ φυλὴ π' ὀδηγᾷ ἀλυσόδετη τὴν ἀρκούδα τοῦ Πελοωμένου.
 Ὀδοιποροῦν καὶ τοὺς ἀκολουθᾶνε τὰ σύννεφα
 πὸν στροβιλίζουν τὴν αἰθερία ἐσάρπα τῶν ταξιδιῶν
 στὰ λαιμὰ πὸν σπιθοβολᾶνε μὲ ἀστέρινες πούλιες!
 Μαλαματένιοι σκαρβαῖοι στὸν διθύραμβο τῶν σκαρπινιῶν
 κορμεζὰ μούρα στὸν κόρφο π' ἀνασαλεύει τὴν ἀντάρτικη ἀνοιξη.
 Τᾶσπρο μπουγαρίνι μοσχαρασαίνει τὸν Ἄδη
 στὴν ἀέλιγη νύχτα τῶν τσουλουφριῶν τῆς νεότητος.
 Ὀδοιποροῦν καὶ τοὺς ζητωκραυγάζουν τὰ ζιζίκια
 Ἐλικούρειοι τροβαδοῦροι τοῦ «Σήμερα»!
 Στὸν ἴσκιο τους κλαγγίζουν οἱ πελαργοὶ τὴν ἀποδημία τους.
 Καὶ τὸ ἕννι καταριέται τὴν ἀδυσώπητη μοῖρα του.
 Τὸ μυρομήγι κουβαλεῖ τὴν Γῆ στὴν φωλιὰ τῶν αἰῶνων!
 Κ' ἡ ἀλυσίδα πὸν λιώνει, σχεδιάζει τᾶγιο σῆμα πετάλου
 θυροδὲ τᾶτσιγγάνου
 στὴν τετράψηλη ἀθέατη πυλώνα τῆς Γῆ.

ΠΑΥΛΟΣ ΚΡΙΝΑΙΟΣ

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΑ, ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΑ...

XIII

Μὲς σὸ λειβάδι ἀνάλαφρο τὸ ρόδο εἰ τοῦτο ἀνθοῦσε
 μοναχικὸ κι' ἀκάλεστο κι' ἀγύρευτο ἀπὸ χέρια
 σᾶν τοῦ δειλότατου ἔφηβου τὸν πόθο πὸν λυγοῦσε
 γιὰ τὰ δυὸ χεῖλη π' ἀγαποῦν μεγάλη ἀγάπη ἀκέρεια.

Γλυκὰ τὸ ρόδο μίλησε σᾶν τῶκοβα γιὰ σένα:
 «Γιὰ κάποια στήθια π' ἀγαποῦν ἀνθίζω καὶ ταιριάζω,
 μοσκοβολῶ γιὰ φίλημα, γιὰ χεῖλη διψασμένα,
 γιὰ πεταλούδας ἔρωτα τὰ κάλλη μου μοιράζω».

«Γιὰ τὴν ἀγάπη» τ' ἀπαντῶ «σὲ κόβω καὶ σὲ θέλω,
 γιὰ κάποια χεῖλη φίλημα, γιὰ κάποια πεταλούδα».
 Πίστε, λοιπόν, τὸ ρόδο μου, γιὰ σένα πὸν ἐλουλούδα.
 Μὲ τῆς καρδιάς μου τὸν ἀνθὸ δεμένο σοῦ τὸ στέλλω.

K. X.

ΣΤΟ ΦΥΣΗΜΑ ΤΟΥ ΜΕΛΤΕΜΙΟΥ

Πώς αλλάζουν οί καιροί. Όταν ύστερα από τή ναυμαχία τής Σαλαμίνας, ὁ Θεμιστοκλῆς ἤρθε νά ζητήσει χρήματα ἀπό τοὺς Ἀνδριῶτες ("Ἀνδριοὶ λέγονταν τότε), οἱ ἔξυπνοὶ νησιῶτες τοῦ ἀποκρίθησαν πῶς στὸ νησί τους βρίσκονταν μόνο οἱ θεές Πενία καὶ Ἀπορία. Σήμερα, ἀπὸ τὴν ὥρα πού θά πατήσεις τὸ πῶδι στὸ Γαύρειο, ἔχεις τὴν ἐντύπωση τῆς εὐημερίας καὶ τῆς ὑγείας. Καθὼς τρέχει τὸ αὐτοκίνητο σὲ γιालοὺς καὶ σὲ διάσελα, σὲ οἰκισμοὺς καὶ σὲ ἐξοχές, παίρνει τὸ μάτι σου ροδαλά, καλοθρεμμένα παιδιὰ, καλοντυμένα, συμμαζεμένα καὶ, πρὶν ἀπ' ὅλα παπουτσιώματα. "Ἄν πεις πιά ὅταν διασχίζουμε τοὺς Μαΐνητες, τὸ πλοῦσιο, πολύνερο, ὕδρόχαρο κεφαλοχώρι, ἡ ἐντύπωση τῆς ἀνεσης καὶ τῆς καλοπέρασης σου ἐπιβάλλει συγκρίσεις μὲ τὰ χωριά τῆς Ἑπειρωτικῆς Ἑλλάδας πού σὲ κάνουν γιὰ μιὰ στιγμή νά πιστέψεις πὼς βρίσκεσαι σὲ ἄλλη χώρα. Μὰ πραγματικά ἡ "Ἄνδρος εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ πολιτισμένα νησιά μας.

Τὰ Ἀποίκια εἶναι χτισμένα σὲ μιὰ πλαγιά, στοὺς πρόβουνους τοῦ βουνοῦ Πέταλο. Κατάντικρύ τους ὀρθώνεται τὸ βουνὸ Βίγλα—Τούρλα. Τὰ Ἀποίκια ἀπέχουν κάπου μίαν ὥρα ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα, τὴν "Ἄνδρο. Ὁ ἀμαξιτὸς δρόμος ἀνηφορίζει σχεδὸν μόλις ἀφήσει πίσω του τὰ τελευταῖα σπιτία τῆς Χώρας καὶ τὰ θαλάσσια λουτρά ὅπου εἶναι καὶ κάτι καφενεῖα κάτω ἀπὸ Ἰσκιερά ἔντρα. "Ὅσο ἀνεβαίνει, τόσο πιὸ δροσερὸ γίνεται τὸ ἀγέρι. Γιατὶ βρισκόμαστε στὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ νησιοῦ ὅπου τὸ κλίμα εἶναι εὐκρατο, οὔτε ψυχρὸ οὔτε ζεστό. Ἀνεβαινοντας πρὸς τὰ Ἀποίκια ἀφήνεις δεξιά κάτω μιὰ κοιλάδα δροσερὴ καὶ βαθύσκιωτη μὲ τὸ χωριὸ Στενιές, πλοῦσιο, μὲ μεγάλα τρίπατα σπιτία πού πολλοὶ ἄντρες του εἶναι ναυτικοὶ κ' ἔρχονται κάπου-κάπου μὲ τὰ καράβια τους κ' ἀράζουν στ' ἀνοιχτὰ τοῦ ὄρμου Γιάλια, νά ξαναῖ-δοῦν τοὺς δικούς τους καὶ νά ξαναφύγουν. Στὸ χωριὸ αὐτὸ οἱ γυναῖκες εἶναι ἰδιαίτερα ἐπιφυλαχτικὲς ἀντίκρυ σὲ περαστικούς καὶ ξένους ἐπισκέπτες, πολὺ προσεχτικὲς στὰ λόγια καὶ στὶς κινήσεις τους, γιὰτὶ εὐκόλα βγαίνει τὸ ὄνομα τῆς παντρεμένης πού ὁ ἄντρας τῆς λείπει μακρὰ στὰ πέλαγα καὶ στοὺς ὠκεανούς. «Στὶς Στενιές ὅλοι εἶναι μηχανικοὶ καὶ καπεταναῖοι» μᾶς λέει μιὰ μικρὴ καλ-λονῆ ὡς ἔντεκα χρόνων μὲ χαρακτηριστικὰ Τζοκόντας.

Στὸ τέρμα τοῦ δρόμου, ἐκεῖ πού σταματοῦν τ' αὐτοκίνητα τῆς γραμμῆς "Ἄνδρος—Ἀποίκια, λίγα μέτρα πιὸ πάνω, εἶναι πολυζα-κουσμένη πηγὴ Σάριζα ὅπου ἀναβρῦζει τὸ πολύτιμο ἐπιτραπέζιο καὶ λαματικὸ νερὸ τῆς. Τὸ χωριὸ, πού ἔχει δυὸ ξενοδοχεῖα, ἀπλῶ-νεται σὲ ἔκταση δυσανάλογη μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν σπιτιῶν του, γιὰτὶ κάθε σπιτί περιτριγυρίζεται ἀπὸ μεγάλο περιβόλι. Παντοῦ ἀκούς

τὸ γουργούρισμα τοῦ νεροῦ, τὸ κελάδημα τῶν πουλιῶν, καὶ τὰ μάτια σου χαίρονται τὸ πράσινο τῆς φουντωτῆς βλάστησης καὶ τὰ χρώματα τῶν λουλουδιῶν. Ἡ πλαγιὰ τῶν Ἀποικιῶν ροβολαεὶ ἀπὸ τὰ ἴσαμε τίς Στενιές ὅπου, ὅπως τὸ λέει δὲ καὶ ἡ λέξη, στενεύει ἀνάμεσα σὲ δυὸ στρογγυλὰ ὑψώματα γιὰ νὰ τελειώσει σὲ μιὰν ὀλοπράσινη ἐπίπεδη ἐπιφάνεια ποῦ καταλήγει στὴν ἀμμουδιά Γιάλια, ὄρμον προφυλαγμένον ἀπὸ τὸ βοριὰ ἀπὸ τὸ Ἀκρωτήρι Πλάτανος, ἀπόκοσμο, γαληνεμένο λημέρι ὅπου μπορεῖς νὰ γδυθεῖς καὶ νὰ κολουπήσεις ἀμέριμνος, συντροφεμένος ἀπὸ ἄφαντους Τρίτωνες καὶ Νεράϊδες. Ἐνα πρῶτ' κατεβαίνοντας στὰ Γιάλια (Αἰγιάλεια πρέπει νὰ εἶταν τὸ ἀρχαῖο ὄνομα), συναντήσαμε στὶς Στενιές ἀπ' ἔξω μιὰ πελώρια ἐλιά, ἕνα πανάρχαιο σύμπλεγμα ἀπὸ ὀμόρριζους ἀδελφοὺς κορμούς ποῦ ἔχαν σμίξει σ' ἕναν κορμὸ ποῦ θὰ εἶχε πέντε μέτρων διάμετρο.

Ἄλλὰ τὸ μέρος ὅπου ἡ βλάστηση ὀργιάζει κυριολεκτικά, σωστὸ παρθένο δάσος, εἶναι τὸ Μπιζιγρί (ἀπὸ τὸ τούρκικο Μπούζ Ἀγῆρ, ὅπως μοῦ εἶπαν, τὸ λημέρι τοῦτο τῶν νυμφῶν, λίγο παρακάτω ἀπὸ τὸν οἰκισμό, στὴ μικρὴ κοιλάδα ποῦ σχηματίζει τὸ ποτάμι ποῦ πηγάζει στὴ Βίγλα—Τούρλα καὶ ξεχύνεται στα Γιάλια. Ἐλιόδεντρα, μυρτιές, ὀπωροφόρα λογιῆς-λογῆς γέρνουν ἀπὸ τίς πλαγιές καὶ μέσα στὴ ρεματιά πολύκλωνα πλατάνια σχηματίζουν ὀμπρέλλες ποῦ διώχνουν τὸν ἥλιο. Τὸ δέντρο παλεύει ἐκεῖ μὲ τὴν πέτρα καὶ εἶναι σκληρὴ καὶ πειστωμένη ἡ πάλῃ αὐτὴ. Πράσινα, γαλάζια, κοκκινωπὰ πετρώματα, ὁ γρανίτης μὲ τίς λευκὲς μαρμάρινες φλεβώσεις, ὁ χαλαζιακὸς πορφυρίτης ὀρθώνονται ἐνάντια στὴ βλάστηση καὶ στὸ νερό, σχίζονται, ἀνακατεύονται μὲ τίς ρίζες ποῦ σφηνώνονται, φειδοτυλιγονται στὰ πέτρινα σπλάχνα τους καὶ συνυφαίνονται σχεδὸν μ' αὐτά, δινοντάς σου τὴν ἐντύπωση προϊστορικῶν ἀπολιθωμάτων. Πιο κάτω σχηματίζεται μικρὸς καταράχτης, κοντὰ στὸ δημόσιο δρόμο. Τὸ ποτάμι ξεπροβάλλει ἐκεῖ ψηλὰ μέσ' ἀπὸ τὸ σῦδεντρο καὶ κυλάει πάνω σ' ἕναν πλατὺ γουβωτὸ βράχο, κάτω ἀπὸ πέτρινους ἐξώστες ποῦ τοῦ σχηματίζουν κάτι σὰν προστεγάσματα, καὶ ὕστερα πέφτει στὴ γούβα ποῦ λέγεται Πιθάρα, γιὰ νὰ συνεχίσει τὸ δρόμο του. Ἡ ποικιλία τῆς βλάστησης εἶναι δῶ ἀφάνταστη: σκληθρος, ἄγριο ἀγιόκλημα, βάτος, μερσινιά, πικροδάφνη μὲ ἐξαισιο στιλπνὸ φύλλωμα, ἀσφένταμο, ἀσπαρθιά, ἀριά, ἀγριοσυκιά, κ' ἕνα σωρὸ ἄλλα δέντρα καὶ χαμόδεντρα. Εἶναι καὶ ἡ κεροβλιά ποῦμπολιασμένη γίνεται φυσικιά καὶ ποῦ τὸ ἄνθος τῆς σὲ σχῆμα καρδιάς (ὁ καρπὸς τῆς εἶναι κόκκινος καὶ κερατοειδῆς) φυλάγει ἀπὸ τὸ βάσκαμα. Κοιτάζεις ὀλόγυρα, θαμμένος στὸ θαμπόφωτο τῶν ἴσκιων, καὶ λὲς πῶς βρῖσκεσαι σ' ἄλλον κόσμον. Καὶ ξεχνᾷς ὅ,τι ἄφησες πίσω σου.

Ὅταν πιά χορτάσεις τὸ νερὸ καὶ τὸν ἴσκιο, ἀνεβαίνει στὰ ψηλὰ τοῦ χωριοῦ καὶ κοιτάζοντας κατὰ τὴ ράχη τοῦ βουνοῦ ξεχωρίζεις κάτι λευκὰ σπίτια: εἶναι τὸ χωριὸ Κατακαλαῖοι. Προχω-

νδερώνοντας πλαγιά-πλαγιά με βορειοδυτική κατεύθυνση φτάνεις στο νομό μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Νικολάου ποῦ εἶναι κοντά στη θάλασσα, ὁπρροφυλαγμένο ἀπ' αὐτὴν ἀπὸ ἓνα βουναλάκι. Χτισμένο σὲ μίαν εὐροφφορη λάκκα, «ἀπὸ τὸ Νικηφόρο Φωκᾶ» μοῦ λέει ὁ ἀμόρφωτος ἡγούμενος, ἄγιορείτης, καταστράφηκε ἀργότερα ἀπὸ ἐπιδρομείς καὶ ἀνδάνακαινίστηκε τὸ 1760 καθὼς μαρτυραίει μὴ ἐπιγραφὴ μετὴ χρονολογία 24 Δεκεμβρίου 1760. Ἀριστερὰ ἀπὸ τὸ συγκρότημα σὲ μίαν ὀλππλαγιά κατάφυτη με κουμαριές, εἶν' ἓνας ἐρειπωμένος πύργος, ὁποῦ τὸν καιρὸ τῆς τουρκοκρατίας οἱ Ἕλληνες ἔκλειναν τὰ γυναῖκὰ καὶ κόπαιδα γιὰ νὰ τὰ προφυλάξουν ἀπὸ τοὺς Λιάπηδες. Βορειοδυτικὰ ἀπὸ τοῦ μοναστηριοῦ, στὸ βάθος, εἶναι ἡ Βουρκοκωτή, χωριὸ ποῦ ἀρχικὰ γαλλεγόταν, ὅπως με βεβαιώνει κάποιος ντόπιος, Ὁρκοκωτή, «ἐπειδὴ εἶναι ἄρχαν ὀρκοκωτὴ ἐκεῖ οἱ Λιάπηδες». Τὸ μοναστήρι εἶχε μείνει καιρὸ μαζὶ ἔρημο. Τώρα πῆγαν κάτι καλόγεροι ἐκεῖ, τὸ συγκύριον καὶ τὸ καλλιλιεργοῦν καὶ μπορεῖς νὰ ξαποστάσεις κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα τοῦ ἄρππεριβόλου ἢ νὰ χαρεῖς, ἂν εἶσαι φιλότεχνος ἢ μυστικόπαθος, τὸ λαξυλόγλυπτο τέμπλο τοῦ θαυμαστῆς ἀληθινὰ τέχνης. Θὰ μπορούσε, ἂν φαινόταν, νὰ τοποθετηθεῖ χρονολογικὰ ἀνάμεσα 1000 καὶ 1100. Πάνω ἀπὸ τίς πόρτες τοῦ ἱεροῦ, στοὺς παραστάτες, ἡ Ἀμαρτία : μίαν γυναῖκα φτερωτὴ με ἐξογκωμένα, τετωμένα στήθη καὶ ὀφφοσκωμένη κοιλιά. Τέρατα τῆς Ἀποκαλύψεως, μίαν ἀνθρώπινη σφφτερωτὴ μορφή ριζωμένην στὴ γῆ ὅπου τὴν κρατοῦν γκιρλάντες ἀπὸ πλεγμένα λουλούδια, δεξιά κ' ἀριστερὰ χιμοῦν τίγρεις καὶ σφφτερωτὰ λιοντάρια, ἀπὸ πάνω ὁ Παντοκράτωρ. Πιο πάνω ἡ γλυπτὴ ἰσζωφόρος τοῦ καθαυτοῦ τέμπλου με τοὺς Βασιλεῖς καὶ τοὺς Προφητὰς καὶ στὴ μέση ἡ Παναγία. Ὁ πλοῦτος αὐτὸς τῶν συμβολικῶν ἰσπαραστάσεων—εἶναι καὶ κάτι ἀγγελάκια θαυμάσια συμπλεγμένα ἐμμε λουλούδια—μᾶς φανερώνει τὴ μεσαιωνικὴ μας τέχνη στὴ ἰσλαμπρότερῃ τῆς ἀνθησι. Καὶ τὸ συμβολικὸ αὐτό, ποῦ τόσο συχνὰ ὅτι ὁ ἀπαντᾷς π. χ. στὴν Ἐπίδαυρο, εἶναι κ' αὐτὸ ἐκεῖ ψηλά-ψηλά ὅσο τὸ τέμπλο προμηνώνοντας τὴν Ἀναγέννηση ποῦ σ' ἐμᾶς εἶχε ἀρχίσει πολὺ πρωτίτερα παρὰ στὴ Δυτικὴν Εὐρώπη.

Τὸ πρῶτ, καθὼς ἀνηφορίζαμε τὴν πλαγιά, φυσοῦσε ψυχρὸς ἀέρος καὶ διάβαιναν ἀπὸ πάνω μας, χαμηλά, πυκνοὶ ὕδρατμοί. Καθὲτ έβαιναν ἔτσι κάθε πρῶτ ἀπὸ τὴ ραχοβουνιά πυκνὰ σύννεφα, ποῦ ἰστυλίγαν τ' Ἀποίκια, χαμοσέρνονταν στὴν πλαγιά καὶ ξεφτοῦσαν τοῦ ὕστερα σὰν ὀμίχλη ποῦ σκορπιόταν πάνω ἀπὸ τὴ λεκάνη τῶν Στεδινιῶν. Γύρω ἀπὸ τίς ἔννια ἢ δέκα, κάποτε καὶ ἀργότερα, ἡ καταχνιά ἰσοκόρπιζε καὶ ἄστραφτε ὁ ἥλιος. Γιατὶ εἶταν ἡ ἐποχὴ ποῦ τὴ λένε : ε μ μ ε ρ ο μ ἦ ν ι α , μ' ἄλλα λόγια τ' αὐγουσιῶτικα μελτέια.

Ἡ Ἄνδρος εἶναι τὸ βορειότερο νησί τῶν Κυκλάδων Ὅπως λέει ὁ ὀδοπιτονοικόκός μου, «εἶναι στὸ μάτι τοῦ Βοριᾶ». Καὶ ἡ τοποθεσία τῶν Ἀποικιῶν εἶναι τέτοια ὥστε νὰ ἔχουν τὴ δροσιὰ τοῦ μετεορμιοῦ δίχως τὰ δυσάρεστά του, γιατί ὁ τοῖχος τοῦ βουνοῦ, ἂν δὲν ἰσοκόβει ὀλότελα τὴν ὀρμὴ τοῦ ἀνέμου, τὴ μετριάζει τοῦλάχιστο ἀρκετά.

Καί εἶναι τόσο εὐεργετική ἡ πνοή ἐκείνη πού σοῦ σιγοβουίζει γύρω στ' αὐτιά, σοῦ ξανεμίζει κάθε σκοτούρα, σοῦ μουδιάζει εὐχάριστα τὸ κεφάλι καί σέ προετοιμάζει γιά τὸ νυχτερινόν ὕπνο, τὸν ἐλαφρότερον ὕπνο πού γνώρισα ποτέ. Εἶναι μέρες πού καθῶς χιμάει ὁ βοριάς ἀπὸ τὸ πέλαγος, σφηνώνεται στὴ ρεματιά τῶν Ἀποικίων, βρῖσκει ἀντίσταση καί ἀναχύνεται ψηλά κατὰ τὴν πλαγιά, συγκλονίζει σάν στρόβιλος τίς φυλλωσιές τῶν δέντρων κι' αὐτὲς ἀναταράζονται σάν κοπάδι τρομαγμένα πουλιά. Ὑστερα ἄμα ξεθυμάνει, τὰ δέντρα ἀκίνητοῦν, ἄδειες φωλιές χωρὶς ζωή, ἡ ἀτμόσφαιρα γαληνεύει, ὡς πού νὰ ξαναρχίσει σέ λίγο ἡ ἴδια ἡ ἱστορία. Ἐνας τέτοιος ἀνεμοστρόβιλος τυλίγει στὴ σκόνη τὴ γρηούλα πού κατεβαίνει ἀπὸ τὸ σπίτι της νὰ φέρει νερὸ ἀπὸ τὴν πηγὴ (εἶναι δυὸ πηγές, μιὰ στὸ πάνω καί ἄλλη στὸ κάτω χωριό) κι' ἀκούω τὴ γρηούλα πού λέει ἀγαναχτημένη:

— Οὐφ, δὲ θα τελειώσουνε πιά κι' αὐτὰ τὰ μερομήνια!

Μ' ὄλο τὸν ἀέρα εὐωδιάζει ὁ κόσμος ἀπὸ λογιῆς ἀρώματα. Κ' ἔχουνε νὰ τὸ κάνουνε πῶς τὸ κλίμα τῆς Ἄνδρου, τοῦ νησιοῦ δηλαδή, εἶναι ὑγιεινότατο. Τὸ βλέπειστέ στὰ κόκκινα μάγουλα τῶν παιδιῶν, τὸ βλέπειστέ καί στὴν ἐργατικότητα τῶν προκομμένων Ἀνδριωτῶν, πού πολλοὶ ἀπ' αὐτούς, καί χρόνια νὰ λειψοῦν στὴν ξενιτειά, πάλι θὰ γυρίσουν στὸ νησί τους, στὸ σπίτι καί στὸ χτήμα τους. Τέτοιος κι' ὁ σπιτονοικοκύρης μας, ὁ Σταμάτης.

Στὸ πάνω χωριό, ψηλά πέρ' ἀπὸ τὰ σπίτια, τὸν βρίσκομε ἕνα δειλινὸ στὸ χτηματάκι του. Πεντέξη ἐλιόδεντρα, λίγο ἀμπέλι (ἐδῶ τὰ κλήματα εἶναι χαμόσερτα, ἀπλωτὰ) πεντέξη συκιές, δυὸ—τρεῖς κασιέκες, καμμιά ἀγελάδα. Κάθε τόσο ροβολάει νερὸ ἀπὸ τὸ βουνό, ὅπου γυρίσεις θὰ δεῖς νερὸ νὰ στάζει καί ἡ πρασινάδα εἶναι ἄφθονη γιά τὰ ζωντανά. Τὰ οὐκα τὰ ξεραίνουν σκίζοντάς τα σέ δυὸ κι' ἀπλώνοντάς τα στὶς «ἀσπαρθιές» καί στὰ «γκρέμνα», ὅπως λένε τοὺς πλατειοὺς, λειούς βράχους. Στὸ σῦδεντρο, τώρα πιά, φέγγει ὄλο καί λιγότερο, οἱ ἴσκιοι κατεβαίνουν. Βλέπομε τὸ Σταμάτη νὰ δένει στὰ κέρατα τῆς ἀγελάδας τοῦ ἕνα σκoinί, νὰ τὸ τυλίγει γύρω στὰ κέρατα καί ὕστερα, μὲ τίς δυὸ ἄκρες τοῦ σκoinιοῦ πού τίς ἄφησε ἐλεύθερες, νὰ δένει τὰ πόδια ἀπὸ τὸ καλάμι. Ἐτσι ἀφήνει τὸ ζωντανὸ ὄλι τὴ νύχτα στὸ χτήμα δίχως νὰ φοβᾶται μὴν τοῦ φύγει.

Ἀνηφορίζοντας τ' ἀπὸ γέματα τὴν πλαγιά ἀπὸ κεῖ πού ξεκινáει ὁ δρόμος γιά τὸν Ἄη Νικόλα, περνώντας ἀνάμεσα ἀπὸ «αἱμασιές», τὰ σκαλωτὰ καλλιεργημένα κομμάτια τὰ περιφραγμένα μὲ μεγάλες λεπτές πλάκες ἀπὸ σχιστόλιθο, φτάνεις στὸ ξαγναντο τῆς Ἁγίας Εἰρήνης. Ἀπὸ κεῖ ἀγναντεύεις τὸ πέλαγος, τὴ Χώρα καί τ' ἀκρογιάλια. Ὅταν παίρνει νὰ μουχρώνει, ἡ τρικυμισμένη θάλασσα παίρνει στὸ βάθος μιὰν ἀπόχρωση κόκκινου κρασιοῦ πού ἀφρίζει. Καί τοὺς τρεῖς τέσσερεις κάβους τῆς Χώρας τοὺς μπιμπιλώνει τὸ ἀφρισμένο κῦμα μὲ μιὰ λευκὴν ἀντάρα πού βράζει σα λευκὴ φωτιά. Καθῶς μοῦ δροσίζει τὸ ἀγέρι τὸ μέτωπο καί μὲ ζώνει ὀλοῦθε ἄχρονη ζωή,

μακρὰ ἀπὸ τὸ διάφορο «μαστόρων καὶ ἐμπόρων», πηγαίνει ὁ νοῦς μου σ' ἐκεῖνον τὸ Μπάρμπα ἀπὸ τὸ Γαῦρειο πού τὸν εἶχα συναντήσει ἕνα πρῶνὸ στὴν πλατεία τῆς Χώρας.

—Πόσων χρονῶν εἶσαι, παπούλη; τὸν ἐρωτῶ.

—Δὲ βαστῶ, γιέ μου. Τὰ εἶχα στὸ νοῦ μου ἀλλὰ τὰ ξέχασα.

Στὰ ἐνενήντα εἶχα πάει στρατιώτης. Εἶχε ἔρθει ὁ Μαυρομιχάλης.

Καλότυχος γέροντας πού λησμόνησε τὰ χρόνια του! Σιγούρα δὲ θὰ ἤξιρε νὰ μοῦ πεῖ μήτε σὲ ποῖο χρόνο ζούσαμε. Μπορεῖ νὰ τὸν εἶχα κ' ἐγὼ λησμονήσει τὸ χρόνο, πίνοντας κάθε πρωτὶ τὸ ἀθάνατο νερὸ τῆς Σάριζας, συντραφεύοντας Νεράιδες καὶ Τρίτωνες στὰ Γιάλια καὶ γράφοντας παραμῦθια κάτω ἀπὸ λεμονιές στὸ εὐλογημένο ἐκεῖνο κομμάτι τῆς νησιώτικης ἑλληνικῆς γῆς.

ΠΑΥΛΟΣ ΦΛΩΡΟΣ

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΟΜΗΡΙΚΟΥΣ ΥΜΝΟΥΣ

ΣΤΗΝ ΑΦΡΟΔΙΤΗ

Τὴν ἀξία, χρυσοστέφανη καὶ ὁμορφήν Ἀφροδίτη,
θὰ ψάλλω, πὸν ἀπ' τὴ θάλασσα κατέχτησε τὴν Κύπρο,
ὅταν μὲ τὴν υγρὴ πνοὴ τοῦ Ζέφυρου φερόταν
πάνω σὲ κύματ' ἀλαφρά τοῦ πόντου, τ' ἀφρισμένον.
Τὴν δέχτηκαν χαρούμενες, οἱ χρυσοφόρες Ὠρεσ.
Μὲ φορεσιῆς ἀθάνατες, μονάχες, τὴν στολίζουν,
στεφάνι καλοδοῦλευτο στὴν κεφαλὴ τῆς βάζουν,
μαλαματένιο καὶ ὁμορφοὶ στὰ τρυπημένα ἀφτιά τῆς
σκουλαρικάρια μπρούντζινα, χρυσογαυρισμένα.
Στὸν ἀπαλό τῆς τὸ λαιμὸ καὶ στα γλυκά τῆς στήθη,
μ' ἀσήμε καὶ ὄλο μάλαμα, γιορντάνια τὴ γεμίζουν.
Ολάκερο δταν στόλισαν τὸ σῶμα τῆς—σὰν πρέπει—
οἱ Ὠρεσ πὸν ολόχρυσά φοροῦν στεφάνια τῆς πάνε
μεσ' ὅσων θεῶνε τὸ χορὸ, στοὺ Δία τὸ παλάτι,
ἀντάμα στοὺς Ἀθάνατους. Κι' ἀντοῖ τὴ γλυκοβλέπουν,
κι' ἀπὸ τὰ χέρια τῆ βαστούν, γιατί ὁ καθεὶς ποθοῦσε
τὴν κόρη, γιὰ γυναῖκα του, στὸ σπιτί του νὰ πάει.
—Ἡ ὁμορφιὰ τοὺς γήτεψε τῆς Κιθαιρωτοπούλας!

*

Ω χαίρε, σγουροβλέφαρη, γλυκοχαμογελοῦσα
καὶ βοήθα τὸ τραγοῦδι μου τὴ νίκη νὰ κερδίσω
γιὰ νάβρω, τώρα, νὰ σοῦ πῶ καὶ ἄλλο τραγοῦδι ἐσένα.

Μετάφραση ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΡΚΑΚΗ

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΧΤΗΣ

—«Μελάνι καὶ χαρτί. Τῇ φημερίδα,
 θὰ τὴ βγάλουμε αὔριο, καθὼς πάντα.
 Κάθε καλὸ σας στοχασμὸ στὴ μπάντα
 βάλτε. Ὅσα εἶδα κι' ὅσα δὲν εἶδα,
 θὰ τὰραδιάσω τεχνικά. Θὰ φτιάσω
 καινούργια ἰδανικά γιὰ τὴ φυλὴ μας,
 συνδέμελο τὸ κράτος θὰ χαλάσω,
 κι' ἄλλο θὰ χτίσω. Ἀκόμη τὴν ψυχὴ μας,
 μέσα στὴν κολυμπήθρα θὰ βουτήσω
 τοῦ Σιλωάμ, ἀπ' ὅπου λυτρωμένη
 θὲ ν' ἀβγει. Καὶ τὸ στόμα θὲ νὰ κλείσω
 ὄλων πὸν λέγε ψέματα. Δὲ μένει
 ἵπποτες ἄλλο γιὰ νὰ κάμω. Ἄς σκίσουν
 τὸν αἰθέρα οἱ κρητιγὲς τῶν λυτρωμένων,
 σὰν αὔριο τὸ πρωῒ καθὼς ξυπνήσουν,
 βροῦν τὸν καινούργιο κόσμο, ἐτοιμασμένον
 ἀπ' τὸ σοφὸ μυαλό μου. Πολιτεία
 καθὼς κι' αὐτὴν, ἄλλος δὲν ἔχει κάνει.
 Κι' ἂν θελήσει κανεὶς νὰ τὴν ξεκάνει,
 φέριτε χαρτί. Θὰ φτιάξουμε ἄλλη μία.»

Ἀθήνα 1932.

ΣΙΣΥΦΟΙ

Στὸ τραγὸν τῆς ζωῆς μας τὰνηφόροι,
 τῆς Ἀδικίας τὴν πέτρα ἐμεῖς κυλάμε,
 μὰ τῆς Κακοτυχίας τὸ ξεροβόρι,
 ἀδάμαστοι κι' ἀλόγιστοι ἀψηφᾶμε.
 Τῶν σαλυμπάγκων καὶ τῶν πάντων χλεύη,
 σφίγγουμε, ἀτσαλωμένοι, τὴν καρδιά μας,
 τὴν πίκρια τῆς ζωῆς, πὸν μᾶς παιδεύει,
 κρύβοντας πειὸ βαθειὰ στὰ σωθικά μας.
 Τοῦ κάθε καιρογάρη κλωτσοκοῦφι,
 καὶ στῶν ἀτίμων μπαίγνιο ἐμεῖς, τὰ χέρια,
 πὸν πάντ' ἀνάλητοι καὶ πάντα κοῦφοι—
 τῆς χαρᾶς μᾶς μποδᾶν τὰ καλοκαίρια,
 τὴν πέτρα θὰ κυλάμε ὡς μὲ τὴν ἄκρη,
 χωρὶς ἀπ' τὴν ψυχὴ νὰ στάζει δάκρυ.

Κοζάνη 1940.

Γ. ΦΥΛΑΚΤΟΣ

Ο ΦΩΤΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ, ΕΝΑΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΗΓΕΤΗΣ

Σε χώρες με σχετικά μικρή πνευματική παράδοση, σαν τη δική μας, ή αναδρομή στις ήγετικές μορφές, που ετύχησαν ν' αποκτήσουν ένα πλούσιο απόθεμα πείρας και να το μορφώσουν σε κανόνα ζωής είναι μια ανάγκη προσανατολισμού σωτήρια. "Όταν η εποχή σου ακολουθεί τον πόλεμο κλυδωνίζεται αναζητώντας μια σωαίβια τοπίστη, για να στηρίξει πάνω της τα καινούργια ιδανικά που θα φέρουν την Ισορροπία, οι προνομιούχες αυτές φύσεις ακτινοβολούν μέσα το υπόδειγμα της ζωής τους ή με το έργο τους ένα φως παρήγορο. 'Απ' αυτό θα βρουν οι ώριμοι άντρες μια πρώτη βοήθεια, θα λησθηλαφίσουν και θα κρατήσουν στερεά στα χέρια τους το άγκωνάρι για το ξαναθεμέλιωμα της πατρίδας, μα κι' οι πρωτόχονοι νέοι υποδοχόμενοι για την ανοικοδόμηση του έαυτού τους και του οχλόσμου όλου. Μέσα στην Ιστορία του πολιτισμού ίσως να είναι λοιπολλοί εκείνοι που έδωσαν ένα μεγάλο έργο στη φιλοσοφία, την επιστήμη, την τέχνη, την πολιτική, μα φαίνονται μπροστά τους τόσο χαλίγγιοι αυτοί που κατώρθωσαν να κάνουν μια «πλήρη ζωή» και να την αποτιμήσουν σε νομοθετούσα πείρα, ώστε να γίνει καθοδηγήτρια στους έρχόμενους. Μια τέτοια προσωπικότητα στάθηκε για εμάς ο Φώτος Πολίτης, όπως τον έκαλεσε, ο Φώτος Πολίτης.

Πέρα απ' τον πλούσια προικισμένο σκηνοθέτη, που έδωσε παραστάσεις σαν τον «Οιδίποδα Τύρανο», τους «Πέρσες» και τη «Θυρανοσία του 'Αβραάμ», κι' ακόμη πιο πάνω απ' τον εικονοκλάστη κριτικτικό, που στάθηκε άρνητής της πνευματικής μας ζωής, μαστιγώνοντάς το μαϊμουδισμό και την τυπολατρεία της, ύψώθηκε ο ήθικολόγος. Και για χρόνια, από βήματα συλλόγων, από έφημερίδες και περιοδικά έκανε με τη γόνιμη άρνησή του ένα τέτοιο έλεγχο στην κοινωνική μας ζωή, ώστε ο πόθος του για το αύριανό καλύτερο να παραμερίσει κάθε του άλλη έγνια. Είταν ύψηλά υπερέφανος άνθρωπος, ώστε να μην υποταχτεί σ' αυτές τις άβουλες δυνάμεις της «συμβατικής ζωής», που επικηρύχουν κάθε έναρετο, όταν τους αντίστοιχα, με τίμημα τον παραμερισμό του απ' την κοινωνία... Κι' είχε ότ' το θάρρος να την κρίνει και να την καταδικάζει αδιάκοπα αυτή την οχκοινωνία, με τα αιώνια μέτρα που λέγονται «αγάπη», «ουσιαστική αγέυση απ' τη ζωή», «πνευματική αποτίμηση της ζωής», «άνδρισμός», «πόλεμος με τη μοίρα».

Είναι ακατόρθωτο σένα άρθρο να βεβαιώσει κανείς τα στοιχεία, που στήριζε την άρνησή του, ο Φώτος Πολίτης, και να έπισημάνει ότ' τα όρια, όπου πάνω τους έστησε το βάθρο σ' αυτό το υπόδειγμα

τοῦ ἀνθρώπινου τύπου ποῦ πρόβαλλε στοὺς νέους κάνοντας, μὲ μιὰ γενναιοδωρῆ χειρονομία, καὶ τὰ ἀποκαλυπτήριά του.

“Ὀλὴ τὴν κοινωνικὴ μας κακομοιριά καὶ τὴν ἠθικὴ μας στεγνότητα τὴν ἀπόδινε στὴν *ἔλλειψη τῆς βαθειᾶς ἐκείνης παράδοσης*, ποῦ ἂν ὑπῆρχε, διαρθρωμένη μέσ’ στὰ νευραλγικὰ κέντρα τῆς ἀτομικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς,—ποῦ λέγονται ἄτομο καὶ οἰκογένεια,—θὰ μᾶς ὀδηγοῦσε σ’ αὐτὸ τὸ θαῦμα ποῦ πέτυχαν οἱ μεγάλες κοινωνίες ἄλλων ἔθνων, «ὅπου θαυμαστὲς σειρὲς εὐπορων οἰκογενειῶν ἐναλάσσονται μέσα στοὺς αἰῶνες προσφέροντας στὴν πατρίδα τὶς ὑπηρεσίες τῶν μεγαλοφυῶν παιδιῶν τους». Παρατηροῦσε, πῶς ἀπ’ τὴ νεοελληνικὴ ζωὴ ἔλειψε πάντα ἡ ἀναγκαῖα ἐναρμόνιση ποῦ συνδέει τὸ παρελθὸν μὲ τὸ παρὸν, κάνοντας τὸ μέλλον νόμιμο κι’ ἀντάξιο τέκνο τοῦ γόνιμου δεσμοῦ τους. “Ἐτσι, ἀνίκανοι πιά νὰ ἀφομοιώσουμε τὸ ἀπόσταγμα τῆς ἱστορίας ποῦ λέγεται παρελθὸν μὲ τὸ ἀτομικὸ μας βίωμα, ποῦ λέγεται *πεῖρα*, προχωροῦμε ἀπροσανατόλιστοι στὸ σταυροδρόμι τοῦ «σήμερα» μὲ ὀδηγὸ μας ἓνα στενόκαρδο ἐγωϊσμὸ καὶ τὴν ἠθικὴ τοῦ «ὁ θάνατός σου ζωὴ μου». ‘Ο ἀτομικισμὸς μας, ποῦ χαλκεύτηκε στοὺς αἰῶνες τῆς δουλείας κι’ ἔβρισκε, κατὰ κάποιον τρόπο, τὴ δικαίωσή του στὴ ζωτικὴ ἀνάγκη νὰ μὴ ἐνδώσουμε σὰν λαός, νὰ μὴν ἀπορροφηθοῦμε ἀπ’ τὶς ὀρδὲς τοῦ τυράννου, ἐγίνε πιά οὐσία τοῦ αἵματός μας καὶ φθείρει, σὰν καρκίνωμα, κάθε ἠθικὴ μας ἀντίσταση. “Ἐτσι, μ’ αὐτὸ τὸ στενόκαρδο ἐγωϊσμὸ, μεταβάλαμε τὴ συντηρητικότητά μας, ποῦ εἶναι ἡ ἀρετὴ ἐνὸς λαοῦ, σὲ μικρόμυαλη τυπολατρεία τὴν παροιμοιώδη εὐφυΐα τοῦ ρωμοῦ σὲ τυχοδιωκτισμὸ κι’ ἀπὸ ἀπόγονοι ἐνὸς ἐνδοξου πολιτισμοῦ καταλήξαμε ἐθελόδοιοι ἀχθοφόροι τοῦ ὀνόματός του. «“Ἄν θέλουμε στ’ ἄληθινὰ νὰ γνωρίσουμε τοὺς ἀρχαίους,—ἔγραφε—, γιὰ νὰ κερδίσουμε ἓναν πολισμὸ, ποῦ μὲ κούφια καυχησιὰ τὸν ὀνομάζουμε *προγονικό*, μονάχα ἀπ’ τὴν πλευρὰ αὐτὴ μπορούμε νὰ τὸ κάνουμε :“Ἀντικρίζοντας τὴ ζωντανὴ οὐσία, τὸ μεστὸ περιεχόμενο τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ καὶ ὄχι τὸν νεκρὰ παραδομένο ρυθμὸ του». Καὶ βροντοφωνάξαμε μέσα στὴν πίκρα του: «“Ἄν ζητήσετε νὰ βρῆτε τὰ βαθύτερα αἷτια τῆς φανερῆς καχεξίας τῶν διαφόρων θεσμῶν στὴν Ἑλλάδα, θὰ διαπιστώσετε παντοῦ ἔλλειψη αὐτοκριτικῆς, ἔλλειψη δηλαδὴ ἐντονης καὶ πραγματικῆς θελήσεως γιὰ τὴ ζωὴ». Παρομοίαζε τὴν ἐποχὴ του,—ποῦ δὲν ἔπαψε νὰ εἶναι καὶ δικὴ μας ἐποχὴ,—μὲ τὰ ἀμαρτωλὰ βυζαντινὰ χρόνια τοῦ Μιχαὴλ Καλαφάτη, τοῦ Λέοντος Χατζάρου καὶ τοῦ Ἀλεξίου Μούρτζουφλου.

Εἶχε τὴ μεγάλη τύχη ν’ ἀνατραφεῖ σὲνα ἀστικὸ σπιτί μὲ πλούσια παράδοση καὶ νὰ ἀντρωθεῖ πνευματικὰ μέσα στὴν πλειάδα τῆς Γερμανίας τοῦ Γκαίτε καὶ τοῦ Σίλλερ, ποῦ τοῦ ἐπλούτησαν τὸν ἐσωτερικὸ του κόσμον καὶ τοῦ ἔμαθαν νὰ βλέπει πίσω ἀπ’ τὴ ματαιόσημη ἐπιφάνεια τῆς καθημερινῆς ζωῆς, τὸ λιτὸ καὶ ἀδιάφορο βάθος. Γι’ αὐτὸ ἔκανε μιὰ τόσο θερμὴ συνηγορία στὴν «πα-

ητο στρατημένη» νεολαία τῶν χρόνων του, πού τήν κατηγοροῦσαν οἱ ὀρθοί «μεγαλύτεροι» γιά πνευματική τύφλωση καί ξετσιπωσιά. Καί τή θρίσήθησε νά πάρει νικηφόρα πρὸς τὸ μέρος της τὴ διελευστίδα, ἀποιστεύοντας, «πὼς οἱ νέοι στὴ σκοτεινὴ ὁρμὴ τους ἔχουν συνείδηση ὀρθοῦ σωστοῦ δρόμου». Μέσα στὴν ἀποκαρδιωτικὴ ἀτμόσφαιρα τῶν τῶρῶτων χρόνων τοῦ Ἑλληνικοῦ μεσοπολέμου, ὅπου ἡ κρατικὴ μηχανικὴ παράλυσε κάθε τόσο ἀπὸ λογῆς στρατιωτικο-πολιτικὴς ἀναταξίας καί τὰ πνευματικὰ ἰδρύματα τῆς χώρας πρόσφεραν στὴ νεολαία μιὰ «μποτιλιαρισμένη» μόρφωση, ἀσφυκτικὰ ἐπαγγελματικὴ, ἀδιαφορώντας γιά τὴ διάπλαση τοῦ χαρακτήρα της, ὁ Φῶτος Πολίτης κατέβηκε στὸ πεζοδρόμιο, ὅπου περνοῦσε σκυφτῆ κι' ἀπογοητευμένη ἡ Ἑλληνικὴ νεότης, τὴν πλησίασε καί τῆς μίλησε μὲ καταορθόηση καί παραμυθία. Εἶχε σκεφετῆ συχνὰ μονάχος του, ἀνάτρεχοντας στὰ δικά του εὐτυχισμένα χρόνια, πὼς «Ἀλλοίμονο στὸν ἀνθρώπο, πού δὲ βρῆκε ἀπὸ μικρὸς ὑψηλὰ παραδείγματα ζωῆς, ἰσχυρὰ καί ἀκέραιες συνειδήσεις, ὥστε νά στρέψει κάθε τόσο πρὸς ἐπιθυμίας τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του, ὅπως κυττάζει ὁ νυχτερινὸς θαλασσοπόρος τὸ πολικὸ ἄστρο». Καί κατάληγε στὴν πικρὴ διαπίστωση πὼς, «ὁ σημερινὸς νέος δὲ νιώθει τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδραση τοῦ ἐπιβουλιῶν ἰσχυρῶν φυσιογνωμιῶν καί γι' αὐτὸ ὁ δρόμος του εἶναι εἰς τὴν ἀνῶμαλος καί τραχὺς. Θὰ λοξοδρομήσει πολλὰ φορὲς, χωρὶς νά συναισθάνεται τὸ σφάλμα του. Ἡ εὐκόλη φιλοσοφία τῶν ἡμερῶν τῆς ἐποχῆς μας,—παρατηροῦσε,—ἡ ἀποχὴ ἀπὸ κάθε σοβαρὸ πνευματικὸ μὸχθο, ἀκόμη καί ἡ ἠθικὴ χαλάρωση τῆς κοινωνίας ὅλης, ὀφείλονται κατὰ πολὺ καί στὸ γεγονός, ὅτι ἀπὸ καιρὸ ἔχουν ἀπολείψει ἐδῶ οἱ ἄνθρωποι πού ἤξεραν μὲ σεβασμὸ νά δέχονται τὸ ἄδωρο τῆς ζωῆς».

Οἱ σημερινοὶ νέοι στὴν Ἑλλάδα ξεκινοῦνε μὲ τὴν αἰσιοδοξία τοῦ ποῦ ἔχουν οἱ «Κυριακάτικοι ἐκδρομεῖς», ποθώντας νά τρυγήσουν ἀπὸ τὸ καλύτερο μποροῦν ἀπ' τὸ πολύχυμο περιβόλι τῆς ζωῆς. Μὰ ὅσοι μὲ τὸ πησιάζουν, μόλις ἀπλώσουν τὰ χεῖλη γιά νά γευτοῦν, πρὸς τὴν πικρία κι' ἡ ἀπογοήτευση εἶναι τὸ ἀπόσταγμα κάθε ἐπαφῆς μετὰ τοῦ ποῦ. Μέσα σὲ τέτοια σύγχυση αἰσθημάτων, πὼς ἀλλιῶς μποροῦσε νά ἀντιδράσει ὁ πληθωρικός ἐσωτερικὸς κόσμος τοῦ νέου παρὰ μὲ τὴν ἄρνηση, πού εἶναι ἡ πιὸ δημιουργικὴ μορφή αὐτοσυντήρησης; Ὁ Π.Π. βρῆκεται, λοιπόν, αὐτὸς οἱ «ἀξίες», πού τοὺς παπαγάλιζαν οἱ πατέρες ἀπὸ τὴν ἐξορία τοὺς κι' ὁ πατέρας γύρω ἀπ' τὸ σπικτικὸ ὀρθοπράξι; Ἡ ἄρνηση τῶν νέων μπρὸς τὸ ἀποκαρδιωτικὸ θέαμα τῆς ζωῆς, εἶταν γιά τὸ Φῶτος Πολίτη μοναδικὸ δείγμα ψυχικοῦ ἀπλοῦτος, εἶταν μιὰ θαρραλέα ἄμυνα τῆς νεανικῆς συνείδησης νά μὴ μετασυσταθῆ μὲ τὴν λασπερὴ πραγματικότητά της ρουτίνας. Δίχως νά ἀσπῆ τὴν ἄρνηση «ἡ ζωὴ γιά τοὺς νέους θὰ εἶταν χωρὶς παλμό, ὡς σκευὸς χωρὶς περιεχόμενον». Μονάχα μιὰ τέτοιας ποιότητος ἄρνηση μποροῦσε νά γίνει τὸ πρόσταγμα γιά τὸ «δρόμο ἀντοχῆς», πού πρέπει νά εἶναι τὸ αὐτοῦ τοῦ πιά σύμμαχος ὁ νέος, νά κάνει, γιά νά βρεῖ τὴν ἀλήθειαν «λυθία λίθο» τῆς ζωῆς.

Σ' αὐτοὺς τοὺς ἐκλεκτοὺς νέους, πού δὲ θὰ ὑποταχτοῦνε ἀργὰ ἢ γρήγορα στὴ ρουτίνα γιὰ ν' ἀκολουθήσουν τὴν «πεπατημένη», μὰ θὰ πάρουν τὸ ἀγκαθερό μονοπάτι, πού φέρνει στὴν ἀτομικὴ λύτρωση, πρόσφερε, ὁ Φῶτος Πολίτης, σὰν πυξίδα προσανατολισμοῦ, ἓνα ὑπόδειγμα ἀνθρώπινου τύπου: τὸν ἄντρα μὲ τὸ βαθὺ καὶ πληθωρικὸ ἐγώ, πού ἔχει τὴν ἀνοιχτοκαρδιά τοῦ ἐφήβου καὶ τὴ σοφία τοῦ ὄριμου. Τὸν ἄντρα, πού μὲ τὸν ἀτομικὸν ἀγῶνα του ζεῖ τὴν κάθε στιγμή τῆς ζωῆς σὰν τὸ «μέγα καλὸ καὶ πρῶτο», πού καταγράφει τόσο συνταρακτικὰ μέσα του τὸ θαῤαμά της, ὥστε ἀπ' τὸ βίωμά του αὐτὸ νὰ βγάζει μιὰ πλούσια πείρα, πού ἐκεῖνος τὴν ἀποκαλοῦσε «πνευματικὴ ἀποτίμηση τῆς ζωῆς». Αὐτὴ τὴν «οὐσιαστικὴ γεύση» ἀπ' τὴ ζωὴ τὴ θεωροῦσε, ὁ Φῶτος Πολίτης, σὰν τὸ ἰσχυρότερο κρῖκο πού συνδέει τὰ ἀνώτερα ἄτομα μιᾶς κοινωνίας στὴν πιὸ δημιουργικὴ συνεργασία τους, τὸν πολιτισμὸ.

Θρεμένος μὲ τὴν «αὐστηρὴ χαρὰ» τοῦ γκαϊτικοῦ στοχασμοῦ, ὁ Φῶτος Πολίτης, κι' ἔχοντας γιὰ βιβλίον τοῦ προσκεφαλιοῦ του τοὺς διαλόγους τοῦ Ἔκερμσον μὲ τὸν Ὀλύμπιον Πολίτη, στάθηκε ἀκαμπτος στὶς θέσεις του κι' ἓνας ὑπερήφανος μαχητὴς στὴν ἄρνησή του. Αὐτὸ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ ἀνθρώπινου τύπου, πού πρόβαλε στὴν νεότητα τῶν χρόνων του, δὲν εἶταν ἓνα κατασκευάσμα φιλολογικὸ, μὰ ἀντάξιον παιδί τοῦ προσωπικοῦ του ἀγῶνα. Τὸ «ἐγώ», πού θεωροῦσε σὰν τὸ πρωτοκύτταρον μιᾶς κοινωνίας, δὲν εἶταν ἓνα στενόκαρδο «ἐγώ», πού θυσιάζει τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα γιὰ τὴν αὐτοσυντήρησή του, μὰ ἓνα πλούσιον καὶ γενναιοδωρὸν ἄτομον, πού θεωρεῖ τὸν πλαϊνὸν του «σκοπὸν συνεργασίας κι' ὄχι ἀντικείμενον κατακτήσεως».

Ἀτένισε πρὸς τὴν νεότητα τῆς ἐποχῆς του μὲ θέρμη κι' ἐμπιστοσύνη. Καὶ μὲ τὰ μάτια τῆς πλατειᾶς του ψυχῆς τὴν ἔβλεπε νὰ πορεύεται, σὰ μιὰ λιτανεῖα ἀσκητικὴ, πρὸς τὴ μεγάλη νίκη. Ἐνα ρίγος ἐνθουσιασμοῦ δόνιζε τὴν ὑπαρξὴν του, δταν ἔγραφε πῶς «Ἡ νέα γενεὰ μπορεῖ στ' ἀλήθεια νὰ σώσει τὸν κόσμον ἀπ' τὸν ὑπερτροφικὸ ὀρθολογισμό, πού τὴν κάνει νὰ γυρίζει σὰν σβούρα γύρω ἀπ' τὸν ἴδιον φαῦλον ἄξονα. Μονάχα μιὰ στροφή πρὸς τὰ ἔσω, πρὸς τὸ ἠθικὸ μας «εἶναι» μπορεῖ νὰ μᾶς ἐξανθρωπίσει. Σήμερα ἀληθινὰ λυτρώνεται μονάχα ὁποῖος τὸ σφάλμα του τὸ αἰσθανθεῖ *σὰν ἁμαρτία*».

ΤΑΣΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ

ΕΝΙΑΙΑ ΠΛΗΜΜΥΡΑ ΕΝΑΣ ΧΕΙΜΑΡΡΟΣ

Βρισκόμουν σ' ένα κτίριο Κρατικό, σ' ένα ύπουργείο. Είχα δει κάποιον δουλιά. Και περίμενα να δω κάποιον μεγαλοϋπάλληλο. Ο δὲ ἄλλος ἔπληξε μέσα κεί μιά σιωπή, σιωπή φόβου, ἔτσι μοῦ φάνηκε. Ἄλλοι σιγά μιλοῦσαν, ἄλλοι ἑλαφρά πατοῦσαν. Λίγο κωμικό ἦ πολὺ. Ἐπὶ τὸν καιρὸ τῶν φαντασμάτων τὰ παιδιὰ, τὰ παιδάκια, τρομοκρατημένα ἀπ' τὴς διηγήσεις τῶν βλακῶν, δὲ θὰ φοβόντουσαν, ἔτσι, ἔτσι δὲ θὰ βιάδιζαν. Ὁ ὑπουργὸς ὅμως εἶτανε μέσα. Ἐπίσης κωμικότερον καὶ ὁ Ἰταλιάνος. Αὐτός, ὁ Ἰταλιάνος ἐπέβλεπε ὅλα, ὅλα. Μὰ κι' αὐτός εἶταν ὁ σωστὸς ὑπουργός. Ὁ ἄλλος; Ὁ ἄλλος ἔπληξε ἢ μούτσουνα του, ἢ προσωπίδα του.

Καὶ ὅμως πῆγα νὰ λησμονήσω. Πλησίαζαν τὰ Χριστούγεννα ἢ Ἰσὶ ἢ Πρωτοχρονιά. Πρωτοχρονιά! Τὴν παραμονὴ τῆς Πρωτοχρονιάς οἱ σκλάβοι δίνοντας στὸ χέρι ὁ ἕνας στὸν ἄλλο, θὰ ψιθύριζαν: —Καλὴ Λευτεριά!

Μὰ γιατί ὅμως λένε—Καλὴ Λευτεριά;

Χωρὶς νὰ τὸ θέλουν λένε κάτι σπουδαῖο: Ἡ κακιὰ Λευτεριά ἐστὶν χειρότερη τῆς σκλαβιάς!

Λοιπόν, μέσα σὲ κείνο τὸ μεγάλο κτίριο, βασιλευε ἡ σιωπή. Ἐπὶ πολλὰ φορὲς ἡ σιωπὴ τῆς ἐρημιάς, τῆς νέκρας!

Ἄλλὰ ξαφνικὰ μέσ' στὴν ἡσυχία, μιὰ βουὴ ἤρθε ἀπ' ἔξω, μιὰ βουὴ πὺ πέρασε ἀπ' τὰ κλειστὰ γιαλιὰ τῶν παραθύρων, ἀπ' τὴς κλειστὲς πόρτες καὶ ἀπ' τοὺς τοίχους ἀκόμα, χωρὶς νὰ ζητήσῃ ἐξουσία ὑπουργῶν καὶ μεγιστάνων κ' ἔφθασε, κι ἀπλώθηκε μέσ' στὴν ἡσυχία τῶν γραφείων καὶ τοῦ ὑπουργοῦ ἀκόμα.

—Μὰ τί εἶνε, τί συμβαίνει; ρώτησαν σιγά, οἱ ὑπάλληλοι μισοῦ καὶ μεγάλοι.

Μὰ ἡ βουὴ μεγαλύτερη ἤρθε. Κι ἀκόμα πὺ δυνατὴ, σὰ βουὴ κλεικυμιάς, βουὴ πλημμύρας, πὺ κατεβαίνει καὶ σὰ νὰ τραγουδεῖ ἔξω ἀπὸ κάποιον ἄγριο σκοπὸ καταστροφῆς...

Καὶ ἤρθε καὶ κοντὰ, κοντὰ. Μὰ σὰ νάταν, καὶ εἶταν, καὶ φωνὴ παιδικὴ μαζὶ, πὺ σὰν ξέφτυσμα τῆς βουῆς, τοῦ ὄγκου τῆς, ὁμοῦ γόνταν καθαρὰ...

Καὶ ἡ βουὴ κυριάρχησε μέσα στὰ πρὶν σιωπηλὰ γραφεῖα τοῦ ὀφθαλμοῦ, καὶ μέσα σ' αὐτὴ οἱ φοβισμένοι ἄνθρωποι πῆραν θάρρος. Ἐπὶ ὄχι μόνον μιλοῦσαν δυνατὰ, ἀλλὰ καὶ ἄνοιξαν τὴς πόρτες τῶν κλιμακῶν καὶ τὰ παράθυρα γιὰ νὰ δοῦνε τί συμβαίνει...

Μὲ τὸ ἄνοιγμα τῶν παραθύρων ἕνας χεῖμαρρος φωνῶν ὤρμησε μέσα κἀνοντας ὅλα ἄνω κάτω... Καὶ εἶδαν τότε οἱ ὑπάλληλοι καὶ ἡ πλημμύρα ἀπὸ παιδιὰ καὶ νεαροὺς νὰ χυθεῖ στὴν πλατεία τῆς Πρωτοχρονιάς κι ἄκουσαν καὶ τὴς φωνές τους, κ' ἔλεγαν:

—Κάτω ὁ Τσιρονίκος, κάτω! Κάτω ὁ προδότης!

Και άλλα παιδιά, κι άλλα έρχόντουσαν μικρά, μεγάλα, τ'ονα κύμα κοντά στ'άλλο, όπως στην άγριεμένη θάλασσα γίνεται.

Και εΐταν δ'λα παιδιά, από έντεκα δώδεκα έως δεκαεφτά, δεκαοκτώ χρονών. Μά πώς μαζεύτηκαν, ποιός τ'ά μαζέψε δ'λα αυτά; Μά ποιός μαζεύει τ'ά σύννεφα σ'ε μι'ά μόνο μεριά για ν'άρχισουν μόνο εκεί βροχή ραγδαία, κατακλυσιμό, για ν'ά φέρουν κάπου άλλοϋ τ'ην ξαφνικιά πλημμύρα; Ποιός τ'ά μαζεύει; Πάντα κάποια δύναμη...

Ή πλατεία εΐχε γεμίσει, δ'μοια και οι δρόμοι. Και ή πλημμύρα ν'ά προχωρήσει ζητούσε, πάλευε. Και ή βουή της έγέμιζε τ'ον αέρα.

Τ'ά πρώτα έμπόδια εΐταν άστυφύλακες π'ου προσπάθησαν ν'ά σταματήσουν τ'ην πλημμύρα. ΄Αλλ' αυτά τ'ά έμπόδια άρχισαν ν'ά πέφτουν. Και όπως γίνεται με τ'ά μικρά μυρμήγκια, π'ου άρπάζουν ζωΰφιο μεγάλο, ή κάποιο έντομο, τ'ου κολλοϋν άπάνω του άπ' όλες τίς μεριές του, έτσι έγινε και κεΐ. Τους τουμπάριζαν, τους έρριχναν κάτω π'άνοντάς τους άπ' τ'ά πόδια, από πίσω τους, άλλα κολλοϋσαν σ'τά χέρια τους...

Εΐχαν έρθει και χωροφύλακες, άλλα μακριά άπ' τους άστυφύλακες. Αΰτοι όπλισμένοι με τουφέκια τ'ά πρότειναν δ'μως όχι για ν'ά έπιτεθοϋν, άλλα για φοβέρα, για άμυνά τους...

Και κοντά σ'η Μητρόπολη σ'ο δρόμο τ'ου τράμ, όκτώ, δέκα Γερμανοί στρατιώτες, π'ου άφοϋ σ'άθηκαν και είδαν τ'ο τί γινόταν, έκάθισαν έπειτα, χάμω σ'ην άκρη τ'ου πεζοδρομίου με τ'ά πόδια σ'τά ρεΐθρα. Κ' έτσι καθισμένοι παρακολουθοϋσαν τ'ην πάλη.

Μά ν'ά δ'μως και οι ΄Ιταλοί σ'η μέση. Φάνηκαν κι' αΰτοι. Και σ'αν πολεμοχαρείς π'ου εΐνε, γρήγορα έλαβαν μέρος, τ'ο μέρος τ'ων άστυφυλάκων και χωροφυλάκων για ν'ά χτυπήσουν τ'ά παιδιά.

Μά τ'ά παιδιά κάπου άλλοϋ ζητούσαν ν'ά προχωρήσουν και προσπαθοϋσαν ν'ά τ'ο κατορθώσουν. ΄Απ' άλλους δρόμους ζητούσαν ν'ά περάσουν και πάλευαν.

Τ'ά νερά δ'ταν βρίσκουν έμπόδιο δυνατ'ο σ'ο δρόμο, όρμοϋν άλλοϋ, άπ' άλλη μεριά ν'ά περάσουν για ν'ά έξακολουθήσουν τ'ο έργο τους...

"Άνω κάτω για μι'ά στιγμή. ΄Εκει πάλευαν με άστυφύλακες, έδω με χωροφύλακες και π'ο πέρα με ΄Ιταλιάνους...

Οι μεγιστάνες τ'ου ύπουργείου, με άγριο μάτι κοιτάζαν τ'ι ξεΰ γινόταν.

— Ν'ά τ'α σακίσουν π'ρέπει, ν'ά τ'α σακίσουν!, μούγκριζε ένας άπ' αΰτούς, ό δεΰτερος ύστερα άπ' τ'ον ύπουργό.

Τ'ά μάτια δ'μως τ'ων ύπαλλήλων και τ'ων κλητήρων έλαμπαν από έπιθυμία ν'ά λάβουν μέρος, ν'ά τρέξουν ν'ά βοηθήσουν τ'ά παιδιά, π'ου δ'εν έπαυαν ν'ά φωνάζουν κάτω οι προδότες!

Ν'ά δ'μως και άλλοι ΄Ιταλιάνοι! Αΰτοι δ'μως έτοιμοι για μάχη με τίς περικεφαλαίες τους και με τ'ά όπλα έτοιμα ν'ά ρίξουν σφαιρες! Και μπήκανε σ'η σκηνή τρέχοντας και σκυφτοί σ'ά ν'ά ήθελαν ν'ά προφυλαχτοϋν από σφαιρες π'ου σ'ά βροχή έπεφταν.

Καὶ μῆκανε στὴ μέση τὴν ὥρα ποὺ οἱ μικροὶ εἶχαν κατορθώ-
σει νὰ σπᾶσουν ἕνα φράγμα καὶ νὰ χυθοῦν σ' ἕνα δρόμο μέ φω-
θάνινες θριάμβου.

Κ' ἔτρεχαν οἱ Ἴταλιανοὶ γιὰ νὰ κάνουν κυκλωτικὴ κίνηση, ἔτρε-
νυχχαν σκυφτοὶ μέ τὰ πλά ἔτοιμα νὰ ρίξουν, στὸ χέρι . .

Κάποιος ὑπάλληλος γνωστός μου μέ πλησίασε :

— Οἱ Ἴταλοὶ, μοῦ εἶπε, κάνουν παράσταση ! Καὶ εἶνε τώρα, στὸ
τοπιοτοιχεῖο τους ! Ἐκτέλεση θαυμασία !

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΒΟΥΤΥΡΑΣ

DOMINE CANIS

*Ecce Deus, tibi voueo impietatem et blasphemiam
per totam meam uitam.*

LUTHER

Νὰ μὴ βαρύνω τὴν ψυχὴ μου οὔτε μέ τὸ θάνατο ἐνὸς ἐντόμου,
ἐγώ, πὸν μέ τρώμαζε τὸ μέγεθος τῆς μικροτήτάς μου,
κ' ὑψωμένος στὰ δάχτυλα νόμιζα πὸς ἐνώνα γῆ καὶ οὐρανὸ
ἐπικαλούμενος τίς δυνάμεις τοῦ Σκότους καὶ τῆς Εἰσαρμένης.

Πὸν εἶχα πιστέψει πὸς ἄγγιζα τὸς ποιοὺς οὐρανοὺς
καὶ πὸς μ' εἶχαν γεννήσει τὴ χαμογέλα τῶν ἀθῶων ἡμερῶν,
μόνο γιὰτὶ μέ κοίταζαν δυὸ μάτια πὸν εἶχα πολὺ ἀγαπήσει,
μόνο γιὰτὶ μοῦ χαμογέλασαν σ' ἕνα χαιρετισμό.

Νὰ συρθῶ στὰ παιγνίδια τῶν μικρῶν νὰ μέ χτυπήσουν
ὅπως χτυποῦν τοὺς διακονιάρηδες σὶς ξένες πόρτες,
νὰ κοιμηθῶ στὰ πεζοδρόμια μέ χωλοὺς ζητιάνους
καὶ νὰ προσφέρω καὶ τοὺς δυὸ χιτῶνες μου στοὺς πένητες.

Ἄνεβασμένος σ' ἕνα γαῖδουράκι τῆς Γραφῆς νὰ γνωρίζω
σὲ πολίτες καὶ χωριά ζητιωνεύοντας τὴ γαλήνη τῶν ὄντων.

Νάχω δυὸ ἄλλα μάτια ν' ἀγναντεύω στὰ κνανὰ σταυροδρόμια
μέσα ἀπὸ ἐλαιῶνες, κυπαρίσσια καὶ κοιμητήρια,
τοὺς ὁδοιπόρους πὸν ποτίζουν ἰδρωτὰ τῆ γῆ καὶ τὸ ψωμί τους,
μ' ὅλη τὴν εἰρωνία τῶν ζώδιων τους πὸν δὲ γνωρίζουν.

Νὰ κἀνομαι σὶς ρεμματιές καὶ νὰ μετοῦ τὴν εὐφορία τοῦ κάμπου
μέσα σὶ τὸ θάλλπος τῶν Ἀνοΐξεων καὶ σὶς θερινές νύχτες.

Ν' ἀκούω τοὺς ἤχους τῶν μαιῶν πὸν ἀνοίγονται στὰ χλωρὰ δέντρα
καὶ τὸν καπνὸ ἀπὸ τὴν ἐστία χειμερινοῦ τοπίου,

τότε πὸν ἢ χύτρα βράζει ἀργὰ χόρτα καὶ σαλιγκάρια
κ' οἱ χωρικοὶ προσμένουνε, μιλώντας, τὸ ἱερὸ δεῖπνο.

Ν' ἀγαπήσω τὰ κοιμισμένα νερά μέ τὸ λυωμένο φεγγάρι
καὶ τὴ ζωὴ πὸν ἀνασαίνει ἡ πυγολαμπίδα καὶ τὸ χόρτο.

Ὁ Γαλαζίας νὰ χαιρετᾷ καθὼς μελίσσι τὰ ὄνειρά μου

κ' ἐγὼ νὰ πάω νὰ τὸν μαζέψω μέσ σὶς κερῆθρες μιᾶς κυψέλης.

Νὰ μπορῶ σὲ μιὰ ἔκσταση νὰ δῶ, ἢ μὲς σι' ὄνειρο, Ἀρχαγγέλους,
 μέσα σὲ μιὰ Παράδεισο χρυσοῦ καὶ μιὰ Δευτέρα Παρουσία,
 πὺν νὰ μπορῶ ν' ἀπαρνηθῶ τὴν ὁμορφιὰ τῶν ἐγκοσμίων
 καὶ νὰ κρεμῶ στοὺς γερανοὺς, φθινόπωρο, ὅταν θὰ περνοῦνε
 τὶς πίκρες πὺν μὲ πότισαν οἱ φίλοι κ' οἱ ἀδερφοί μου.

Νὰ μὴν ἔχω παράπονο κανένα, οὔτε ἀπὸ Σένα,
 γιὰτὶ ἔκαμες τὴ μέρα αὐτὴ μεστὰ ἔτσι εὐτυχησμένη,
 ὠρμασμένη ἀπὸ φθινόπωρον, ἐπιστροφὲς καὶ νοσταλγία...

— ὦ Θεέ μου, ἐγὼ λησμόνησα τὸ θάνατο πὺν ἔχω νὰ ζήσω !...

1938

ΕΙΡΗΝΗ

Ἀνίσως, Ἀγαπημένη μου, μιὰ μέρα, πέρα ἀπὸ τοῦτες τὶς στέγες,
 πέρα ἀπὸ τὰ ξεροστάσια, τὶς καπνοδόχες καὶ τὰ μηχανοργεῖα,
 βάλω τὸ χέρι μου ἀντήλιο γιὰ νὰ σὲ δῶ πέρα ἀπ' τὰ κύματα,
 μέσα στὴν ἀττικὴ φύση μόνη, μόνη μὲ τὶς ἀναμνήσεις σου,
 χωρὶς νὰ μπορῶ νὰ σὲ δῶ, νὰ σ' ἀκούσω, νὰ σὲ ψάψω,
 χωρὶς νάχω φτερὰ νὰ πετάξουν καὶ πόδια νὰ τρέξουν,
 χωρὶς νὰ μπορῶ νὰ δώσω τοὺς πνεύμονές μου γιὰ σένα,
 τὸ αἷμα μου γιὰ σένα καὶ νὰ σὲ σώσω ἀπ' τὴν ἐρχόμενη ὥρα
 κι' ἀπὸ τὶς φωνὲς πὺν ἀναταράζουν τὸ πεπρωμένο σου,
 τί θὰ πῶ στὸ Θεό μας, καὶ σένα πῶς θὰ σοῦ μιλήσω
 ὅταν θὰ σταθοῦμε ἀντίκρου σ' ἓνα λειβάδι ἀσφοδέλων,
 τότε πὺν ἢ σάλπιγγα θὰ ξυπνάει τοὺς πεθαμένους
 κι' ὁ Ἄγγελος σκοπὸς θὰ φωνάζει : « Γρηγορεῖτε ! Γρηγορεῖτε !
 ἦρθε ἡ στιγμή κ' ἡ μέλλουσα ἦρθεν ὥρα, γρηγορεῖτε ! »
 Ἡ ἀπελπισία ἔχει φύγει. Στὰ στήθεια ἔχει σαπίσει πιά ἡ γαλήνη,
 μὲ τρόμο κροταλῶ τὰ χέρια κι' ἀνοίγω τὰ μάτια,
 ἀνελέητος : δὲν περιμένω τὸ ἔλεος ἀπὸ κανένα,
 μὰ δέ μπορῶ νὰ κλείσω τῆς καρδιᾶς τὸ στόμα,
 ὦ τὸ ἀνάλητο τῆς ἀδοκίμαστης καρδιᾶς τὸ στόμα !
 Ὅταν γεννήθηκα ἤξερα πῶς θὰ μὲ περιμένεις,
 μ' ἓνα λευκὸ φουστάνι ὁμοια ἢ Ἄνοιξη νὰ περιμένεις
 κι' ὅπως ἢ Ἄνοιξη ὁμοια καὶ σὺ τὸ πεπρωμένο μου εἶσουν.
 Στάσον πλάϊ στὰ ἔλατια τοῦ ἀττικοῦ τοπίου,
 ὁμόρφησε μὲ τὴν παρουσία σου ὅλη τὴ φύση,
 κ' ἐγὼ ἄς σταθῶ πίσω ἀπ' τὶς καπνοδόχες καὶ τὶς στέγες,
 μπροστὰ στὸ κρητικὸ ἀκρογιάλι μὲ τὸ χέρι ἀντήλιο,
 ν' ἀδελφωθοῦμε πάλι καὶ νὰ ἐτοιμαστοῦμε,
 χωρὶς νὰ ὑπάρχει παρελθόν, ν' ἀφουγκραστοῦμε,
 Ἀδέρφια, τὸ πεπρωμένο πὺν εὐτυχεῖ, ἢ πὺν καταδιώκει :
 πέρα ἀπὸ τὴ ζωὴ κι' ἀπὸ τὸ θάνατο ἄς ἀδερφωθοῦμε !

1940.

ΑΡΗΣ ΔΙΚΤΑΙΟΣ

ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΘΕΑΤΡΙΚΕΣ ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΜΑΝΟΥ*

... Ο πόθος για τὸ καινούργιο ἔχει ἀρχίσει νὰ γίνεται πιά πρῶτος καὶ, πιά ἄμεσα γιὰ τὸ θέατρο, ἔχει προετοιμαστεῖ μιὰ ἀνιὰ καλύτερη μέσα στὰ περιοδικά. Ἡ «Τέχνη» πρῶτα κι ὕστερα δι' Διόνυσος» ἐμπεδώνουν τις καινούργιες λαχτάρες τοῦ 1900 καθὼς ὅτι τὸ «Μὴ χάνεσαι» καὶ ὁ Ἄσμοδαῖος» εἶχανε γυμνάσει τὴν ψυχὴ τοῦ Λεκατσᾶ (1880). Νὰ μὴν ξεχνοῦμε ὅτι καινούργια ἔργα, ποσοφορετικά κι ἀντίθετα μὲ τὴν καθαρευουσιάνικην λαμβικὴ τραγωδία: εἶχανε παιχθεῖ στὴν Ἀθήνα («Τιμὴ» Σούντερμαν (1894), «Ψυχοπατέρας» τοῦ κ. Ξενόπουλο (1895) καὶ ὁ Ἴψεν δὲν ἦταν ἀγνωστὸς, «Βρυκόλακες» (1894), «Νόρα» (1898), «Σδόμα καὶ Γόμορα» Σούντερμαν (1899). Τρίζουν τὰ θεμέλια τῆς λαμβογραφίας, ἀφοῦ ἐκείνη ἀνακατασκευάζεται πιά οἱ τοῖχοι. Οἱ περιοδεῖες ἑξακουστῶν καλλιτεχνῶν, μὲ τὸ νέο τους τὸ δραματολόγιο, κάνανε κι αὐτὲς πρῶτο τὸν πόθο τοῦ καινούργιου ὡς βοηθητικὰ στοιχεῖα καὶ συντεροῦσαν σὲ μιὰ κάπια παράλληλη τοποθέτησή μας ὡς πρὸς τὴ θεατρικὴ ζωὴ τῆς Εὐρώπης.

Σ' Σ' ἕνα ἔδαφος καλλιεργημένο ἔτσι, μὲ τὴν παλαιότερην ἰδεολογία ξεφτησμένη στὴν ἀνεπάρκειά της νὰ ἐξυπηρετήσῃ τις καινούργιες ροπὲς θὰ παρουσιαστεῖ, γιὰ νὰ ὀλοκληρώσῃ τὴν ἀναπνοὴν καὶ νὰ τὴν ἀναδείξῃ καὶ νὰ τὴν φέρῃ στ' ἄκρα σημεῖα ἢ ἢ «Νέα Σκηνή» μὲ τὸν Κωνσταντῖνο Χρηστομάνο.

Δ' Δὲ θὰ ἐπιχειρήσω νὰ τὸν βιογραφήσω· ἂν ἔχει κανεὶς τὴ φιλοσοφία νὰ πληροφορηθεῖ γιὰ τὴν καταγωγὴν του, θὰ βρεθοῦν λίγες παραφαίτητες πηγές, γιὰ νὰ ξεδιψάσῃ. Στὸ βιβλίο μας πρόκειται νὰ παραγράψουμε ἱστορικὰ καὶ κριτικὰ ὄχι τὸν ἴδρυτὴν παρὰ τὸ Ἔργο τοῦ στὴν ἐξέλιξή του καὶ μέσα στὴν πορεία τοῦ νέου ἑλληνικοῦ πομπισμού· αὐτὰ εἶνε τὰ καθήκοντα τῆς ἱστορικῆς ἔρευνας· γιὰ τὸ πρῶτο τοῦ Χρηστομάνου ξεχωριστὰ, καὶ ὄχι μέσα στὴ Νέα Ἰωνία, δὲ θὰ μᾶς ἦταν δυνατό νὰ μιλήσουμε. Ἔτσι, μᾶς φτάνει νὰ πεισοῦμε ὅτι, λίγο ἀφοῦ τελείωσε τὸ Γυμνάσιο, ξεκινάει ἀπὸ τὴν ἐπιχίτερη πατρίδα του, τὴν Ἀθήνα, καὶ πηγαίνει στὴ Βιέννη γιὰ σπουδῆς (1888) σὲ ἡλικία σχεδὸν εἴκοσι χρόνων· ἄρα εἶχε παρακολουθήσει τὴν πρῶτην ἀκμὴ τοῦ Λεκατσᾶ στὴν καθιέρωσή της καὶ θὰ ἔβλεπε ἐπὶ παραστάσεις ἑλληνικὲς, ἀφοῦ ἦτανε πλουσιόπαιδο καὶ θὰ μποροῦσε νὰ πληρώσῃ, καὶ συχνὰ τὸ εἰσιτήριο. Θὰ φοιτοῦσε στὰ ἑλληνικὰ θεάτρα· ρητὰ δὲ μᾶς τὸ λέει κανεὶς, τὸ πιστεύουμε ἴσως, γιὰτὶ στὴν ἑξακουστὴν «Εἰσήγησιν...»¹⁾: «Τοιοῦτον κορυφω-

* * * Ἀπὸ τὸ πρῶτο κεφάλαιο τοῦ τελειωμένου βιβλίου «Ἡ «Νέα Σκηνή», 1—1905».

(I I). «Εἰσήγησις πρὸς τοὺς προσελθόντας εἰς τὸ Διονυσιακὸν Θέατρον», ἡγεγόςος πού ἐβγαλε σὲ δέκα ἐκλεχτοὺς Ἕλληνας, Παλαμᾶς, Ξενόπουλος, Σοφοκλεῖς κλπ., γιὰ τὴν ἀνάγκη νὰ γίνῃ ἕνα καινούργιο Θέατρο, ἢ ἢ «Νέα Σκηνή».

μα συναισθημάτων όνειρεύομαι λέγων άναγέννησιν τής δραματικής ποιήσεως έν Ελλάδα. Τό όνειρον αυτό, τό όποιον ήτο ίσως ή πρώτη άκτίς, ήτις διεπέρασε και έφώτισε τήν όμίχλην τών παιδικών μου πόθων. . .» Από μικρό λοιπόν τόν κυριαρχούν οι θεατρικοί του οι πόθοι. Γυρίζει στην Άθήνα (1892), άφοϋ δούλεψε γερά κι έγινε σοφός και συνεργάστηκε σ' έφημερίδες και γνώρισε και τήν αυτοκράτειρα. Μένει πολύν καιρό έδω, βέβαια παρακολουθει και τό Κωμειδύλλιο. Τό άσθενικό του σώμα τόν έμπόδιζε νά πηγαίνει, και πιά πριν, ταχτικά, όσο θά ήθελε, τίς νύχτες—οί άπογευματινές θά γίνον συνήθεια πολϋ πιά άργά. Και τούτο, ή δυσκολία δηλ. νά βρισκεται, κατά τόν πόθο του έξω—και μάλιστα πριν ταξιδέψει—για νά βλέπει θέατρο, θά τόν έκανε νά λατρεύει αυτή τήν έννοια μέ περισσότερη θερμότητα: μέσα του, ή γοητεία τής παράστασης θά μεγάλωνε. Στην Εϋρώπη δέν πήγαινε μόνο πολλές βραδιές στις παραστάσεις, έλαβε και σοβαρά ένεργό μέρος και στή θεατρική ζωή τής Αυστρίας. Μελετάει τό ιδανικό του στή Γαλλία, στο δεύτερο ταξίδι του. Ζήτησα βέβαια νά πληροφορηθώ για τ' άρθρα του τά δημοσιευμένα γερμανικά, δέν μπόρεσα όμως νά τό πετύχω, άν και κάπου ύπήρχαν, και τό νά έξηγήσω τήν περίπτωση θά ήταν κάτι τι θλιβερό, έπειδή δέ θά είχα νά επαινέσω κανένα.

Ή θεατρική του μανία και ή εϋρωπαϊκή του διάθεση φαίνονται και από ένα δράμα πού τό έγραψε πριν φύγει και πού τό τύπωσε στα Ξένα (1898). Μεταφρασμένο από έναν καθηγητή στην Άλεξάνδρεια—;—, τό δημοσίεψε ό «Μηνιαίος Νέος Κόσμος» (Ίούλιος 1934, σ. 21—49). Έπιγράφεται «Ή Σταχτιά γυναίκα» και είνε μονόπραχτο. Δέν παραλείπει ό έκδότης νά σημειώσει πώς «... δέν έγράφη διά τό θέατρον. Είνε έργον προωρισμένο νά αναγινώσκεται και όχι νά παίζεται.» Ο συγγραφέας όμως δηλώνει σέ ύποσημείωση του (σ. 48) πώς τό έγραψε μέ θεατρική προϋπόθεση: «... Ή έκφρασι τοϋ μεγαλείου αυτής καταστροφής πρέπει ν' άφεθή εις τούς ήθοποιούς μέ τρόπο άνάλογο πρós τήν καλλιτεχνικήν άτομικήτητα τοϋ καθενός. Βλέπω σωματοποιημένη τή μορφή τής Σταχτιάς γυναίκας στην Adele Soudrock²⁾. Γι' αυτήν έγραψα τό ρόλο και άφιερώνω τούτο μου τό έσωτερικό δράμα στα πιά φωτεινά τής τέχνης ύψη» έδω δέν έχουμε μόνο μιá συγγραφική θεατρική συνείδηση έντονη, αλλά και μιá σκηνοθετική αίσθηση όρισμένη. Τό έγραψε στα 1896, μέσα στο θρίαμβο τοϋ Κωμειδύλλιου, τοϋ Δραματικού Ειδύλλιου και στής Έπιθεώρησης τά πρώτα βήματα τά θεορβώδικα. Δέν ύπάρχει κανείς λόγος τώρα ν' άσχοληθούμε πλατύτερα για τό έργο, πού δέν είνε παρά μιá πρώτη δοκιμή ενός νεοροϋ και αξιόλογου λογοτέχνη. Προτιμότερο νά προσέξουμε στο πόσο διαφορετικό είνε από τό κάθε τι πού γραφότανε στην Ελλάδα. Δέ θά πρεπε νά μην τόχουμε καλά στο νοϋ μας πώς ή μητέρα του ήτανε γερμανίδα και πώς τόν άγαπούσε πάρα πολϋ: ό σύνδεσμός.

2). Τή γνωρίσαμε, στα τελευταία χρόνια, ως κωμική καρτερίστα, σέ αινίες τής Οϋφα.

ου του μαζί της—και ἡ ἐπιθυμία της—τὸν ἀνάγκασε νὰ μεγαλώσει ρώδως γερμανόπουλο, πιὸ πολὺ, καὶ πὼς τὴν ταση τοῦ αὐτῆ τῆ δυνάτωμαίωσε καὶ ἡ ζωὴ τοῦ στῆ Βιέννη, ζωὴ γεμάτη δράση καὶ ἰσχυρὲς συνέντυπώσεις. Ὑστερα καὶ ὡς λογοτέχνης καὶ ὡς ἄνθρωπος θυμελιζόμενος δείχθηκε πάρα πολὺ ἑλληνας, ἂν καί, φυσικά, τὴν ἐπαφῆ τοῦ ἑαυτῆ τὴν Εὐρώπη τῆ θυμότανε πάντα καὶ ὄχι λίγο. Δὲν ἔχασε τὴν ἑλληνοφιλότητά του μέσα στὴν ξενικὴ ἀγωγή, βρισκόμαστε σὲ μιὰ περιπέτεια ὅπως τοῦ Σολωμοῦ, θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς.

Καὶ μέσο στὸ ἴδιο τὸ κείμενο τῆς «Σταχτίδας γυναικας» ἔχουμε καὶ μιὰ γραμμίτσα ποῦ εἶνε ἀπόδειξη γιὰ τὴ θεατρομανία τοῦ: «...»... Γιὰ τὰ ὄνειρά μας δὲν ἔχουμε τὴν περιέργεια ὅπως γιὰ τὸ ὄμιλον ἐνὸς δράματος παρὰ τὰ ζούμε...» (σ. 25) παίρνει τίς παρομοιωμώσεις του ἀπὸ τὸν πιὸ ἐκλεχτὸ του ρεμπασμό, τὸ θέατρο, καὶ τὴν ἐμπνευματικὴ του τὴ συγκρότηση, τὴν ἐντελῶς θεατρικὴ τῆ δείχνουν πῶς πολὺ λεπτομερειακὲς σημειώσεις τοῦ ἔργου, στὴν ἀρχῆ, καὶ ῥυθμῶς φανερώνουν ὅτι τίς βλέπει στημένες, ἔτοιμες γιὰ παράσταση, ἰσχυροποιημένες μέσα στὴ φαντασία του μὲ ἡδονικὴ διάθεση, εὐλογοῦσα μαντευτὴ, σημειώνει τίς σκηνοθετικὲς ὁδηγίες: «... Ἡ ὄλη τὴ κίνηση πρέπει νὰναι ἐσωτερικὴ μᾶλλον, καὶ δὲν πρέπει νὰναι καταφανὴς στὸ θεατῆ... (σ. 35) καὶ ἀμέσως πιὸ κάτω: «... Ἡ φωνὴ τὴν αὐτῆ λέει πιὸ πολλὰ, ἀπ' ὅ,τι μπορούν νὰ ποῦν... (sic). Πρέπει νὰ ἰσχυρῶν τὴν ἐντύπωση μουσικῆς καὶ φωτὸς...» Ἀπὸ νεαρὸς λοιπὸν ἔδειξε μιὰ ξεκαθαρισμένη θεατρικὴ τάση καὶ δὲ θὰ βρεθεῖ ἀργότερα, προφανικά, σκηνοθέτης· τὸ θέατρο ἦταν κύρια κατεύθυνσή του· λίγη ἐξέρευνα προσεκτικότερη θὰ ἔκανε ὅσους γράψανε σχετικὰ νὰ τὸ κατανοήσουν καὶ νὰ μὴ γράφουν ἀσύστατες κρίσεις· μᾶς πληροφοροῦν ἀόριστα ὅτι, σὰ βρέθηκε στὴ Βιέννη, μελέτησε θέατρο· ἄλλο πάλι ὅτι δὲν εἶχε σπουδάσει τὴ σκηνοθεσίαι εἰδικὰ, εἶχε ὅμως ὅτι ἐνστικτο τῆς Τέχνης...» Λόγια πάλι!—Μπορεῖ νὰ μὴν εἶχε ἀπομαθητέψει σὲ καμιά Σχολή—ποῦ τὸ ξέρούμε; Ἐχουμε καμιά τέτια πρῶτη ἀντίθετη μαρτυρία;—Ἡ συνεργασία του ὅμως μὲ τὸν Schik, ποῦ θὰ τῆ δοῦμε πλατιά πάρα κάτω³⁾, γιὰ τί ἄλλο φωνάζει παρὰ ὡς ἦταν ἔτοιμὴ θεατρικὴ προσωπικότητα γυμνασμένη καὶ ἀναγνωρισμένη;

Γενικά—καὶ σύγχρονοι μὲ τὸ Χρηστομᾶνο, ξέροντας τὴν προσωπικότητα τοῦ καὶ ὅσα, μετὰ ἐπίμονη μελέτη, μᾶς ἔτυχε νὰ ποῦμε, ὅτι δὲν μπορούσαν νὰ καταλάβουν πὼς ξεφύτρωσε ἀνάμεσὸ τους ὁ σκηνοθέτης αὐτὸς ποῦ ὁμοίῳ του δὲν εἶχανε δεῖ ὡς τίς μέρες τους, ὅτι τὸν τόπο μας. Σκηνοθεσίαι βέβαια, κάνανε, κατὰ παράδοση, ὡς τὸ τότε οἱ θιασάρχες, ὁ Λεκατσᾶς, ὁ Παντόπουλος, ὁ Χρηστομᾶνος ὅμως χεῖρ ὄντας μὲ καινούργια συγκεντρωμένη ὀρμή, ἀκατανόητη γι' αὐτοῦς, φυσικὴ ὅμως γιὰ κείνον ποῦ εἶχε γνήσιες καὶ συγκεκριμένες ἰδιότητες εἰδικὰ σκηνοθετικὲς καὶ δὲν τὸν ὁδηγοῦσε ἀπλῶς ὡς κανένα ἔνστιχτο...

Ἀθήνα, Νοέμβριος 1946,

ΓΙΑΝ. ΣΙΔΕΡΗΣ

3). Κεφ. XXX. Ὁ Schik ἦταν πρωτοπόρος τοῦ Θεάτρου ἐκεῖ.

ΤΟ ΠΑΛΗΩΜΑΝ ΤΟΥ ΚΟΥΣΤΡΟΥΠΠΗ ΤΖΙΑΙ ΤΟΥ ΚΩΣΤΑΝΤΑ

Παναηρούϊν γίνεται στοῦ Ἀηλιᾶ τὸν κάμπον
 μήτε πολλὰ μιτοῖν ἦτον, μήτε πολλὰ μεάλον,
 δικυδ-τρεῖς σηιλιᾶες στοῦ χορόν, τέσσερις στὰ τραπέζια.
 Πάνω στοῦ φᾶς, πάνω στοῦ πκειν τζιαί πάνω στὰ τραουδκια
 ἀνέφανεν ὁ Κωσταντᾶς στοῦ μαῦρον καβαλλάρης.
 —«Καλῶς μᾶς ἦρτες, Κωσταντᾶ, νὰ φᾶμεν τζιαί νὰ πκιουῦμεν.»
 —Ἐν ἦρτα γιῶνι γιὰ φαῖν, μήτε νὰ τραουδήσω
 πάληωμαν ἔμ π' ἀποζητῶ τζι' ἦρτα γιὰ νὸ παληώσω».
 Σηιλιᾶες τὸν ἀκούσασιν μ' οὔλλοι τους ἔβρωβῶσαν,
 μόνον τὸ Κουστρουππέτικον ἐπολοήθην τζι' εἶπεν.
 —«Ἐγιῶ ἔχω σῆεργκα σίερον τζιαί ράσην ἄρτσολένην
 τζιαί πᾶμεν νὰ παληώσουμεν ὁ ἄλώνιν πλακωμένον.»
 Ὅπ' ἀχτυπᾶ, ὁ Κουστρουππῆς γαίματα καννουροῦσιν
 τζι' ὄπ' ἀχτυπᾶ, ὁ Κωσταντᾶς, ἡ γῆς κρηᾶς χορτάννει.
 —«Τζιαί πέ μ' ἄθ θέλης, Κουστρουππῆ, πκιῶν τὰ γεννητικὰ σου.»
 —«Ἐγιῶ ἔμαι γνιὸς τῆς Ἀρετῆς, τοῦ Κωσταντᾶ μπαστάρτος!»
 Ἀποὺ τὸ σῆεργιν πκιάννει τον τζιαί στοῦν γιαιτρὸν τὸν παίρνει.
 —«Γιατρὲ πὸν γιάτροεψες πολλοὺς τζι' ἔσθεις μεγάλον νάμιν,
 γιάτροεψε τζιαί τὸν γνιόκκαμ μου, τὸ γαίμαν τῆς καρκιᾶς μου.»
 —Ἐν τζι' ἐνι τούτη τοιππουζιά ἔπὸ τζεῖνες πὸν γιανίσκουν,
 ἐνι ρροθκιά τοῦ Κωσταντᾶ, πὸν γιατρεῖαν ἐν ἔσθει.

(Δημοτικὸ. Τὸ βρῆκα στοῦ Βαθύλακα Καρπασιοῦ τὸ 1905 καὶ
 τὸ ξαναβρῆκα σὲ λαογραφία τῆς Νήσου Σκύρου τὸ 1946).

Α. ΚΛΟΚΚΑΡΗΣ

ΠΑΘΟΣ

Στὴ μολυβένια τῆς ζωῆς μου ἐσπέρα
 ἢ φλόγα φούντωσε τοῦ πάθους μου καὶ πάλι
 πλαταγιστὰ φτεροκοπᾶ μέσ' στοῦν ἄερα
 κι' ὄλο μὲ ζώνει ἢ πύρινή της ἢ ἀγκάλη.
 Φωτιά καὶ λάβα καίει τὰ σωθικά μου
 καὶ τῆς καρδιᾶς μου ἀναβρογχιέται τὸ καμῖνι
 τῆ σάρκα μου πνρώνει καὶ τὰ κόκκαλά μου
 καὶ σιάζουν, σιάζουν, θειάφι καὶ ρετινί.
 Εἰρηγικὸ δὲ μοιάζει τζάκι πὸν ἀργοσβῆνει
 στῆς χειμωνιάτικης νυχτιᾶς τὴν ἐρημία
 κι' οὔτε τοῦ χρόνου ἢ λήθη τῆ γαλήνη
 θὰ φέροι στῆς καρδιᾶς τὴν τρικυμία.
 Πῶς μὲ μεθᾶ τοῦ πάθους μου ἢ μανία
 πὸν τὴν νυχὴ μου κάψαλο ἀφίνει!

Θ. ΤΑΝΤΑΛΟΣ

ΓΙΑ ΕΝΑ ΝΕΟ ΔΥΤΙΚΟΝ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟ

Στὴ Γαλλία τώρα οἱ «μοντέρνοι» ἐκπαιδευτικοὶ ἀπορρίπτοντας τὰς παλιὰς καὶ τὶς ἀπὸ παραδόσεως πειθαρχίας, πού, εἶναι ἀλήθεια, νενεὶν ἀκολουθήσανε πάντοτε τὸ ρεῦμα μὲ ἀρκετὴ ταχύτητα, προσπαθοῦν νὰ ἐπιβάλουν στοὺς νέους μιὰ νέα μόρφωση. Εἶναι γι' αὐτὸ ὁσοῦ ἐξυμνοῦν, καὶ δικαίως ἄλλωστε, τὴν κατάργηση τοῦ παλιοῦ *professor* καὶ τὴν ἀντικατάσταση τοῦ ἀπὸ ἓνα δίπλωμα σχετικὸ μὲ τὴ δουλειὰ πούκαναν οἱ μαθητὲς σ' ὅλη τους τὴ σχολικὴ ζωὴ, καὶ πού ζητοῦν ἐπίσης τὴν κατάργηση ἀπὸ τὰ προγράμματα μας τῶν ἑλληνικῶν καὶ ἀκόμα καὶ τῶν λατινικῶν. Ὁ L. Oleggini γράφει στὸ «*Temps et Present*» 25. VII, 46: «Δὲν ἀρνούμαστε τὴ δημιουργικὴν ἀξία τῶν ρωμανικῶν γλωσσῶν. Ἀλλὰ στὴν ἐποχὴ μας φαίνονται σὰν παρελθόντες... Ἐγκαθιδρύουν τὴ βασιλεία τοῦ δίχως ἔννοια, τῆς ἀπὸ ἰσχυροκατάθεση βλακειας, ἀναγκάζουν τὴ σκέψη νὰ στραβῶθῃ μέσα εἰς τὴν ἀνόητες μεταφράσεις...»

Μάλιστα καὶ βέβαια... Αὐτὴ ἡ γνώμη ὁμῶς ὑποστηριγμένη ἀλλ' ἄλλωστε μὲ ταλέντο ἀπὸ ἓνα παιδαγωγὸ ἀναγνωρισμένο, ἀλλὰ λοιποῦ ποτισμένο φαίνεται ἀπὸ τὸ συγκεντρωτικὸ γαλλικὸ πνεῦμα, ἐπιφέρει δυὸ κύριες ἀντιρρήσεις. Πρῶτα τὰ λατινικὰ καὶ τὰ ἑλληνικὰ εἶναι πράγματι νεκρὲς γλώσσες; Τούναντιον, δὲν εἶναι γλώσσες πολὺ νεκρῶντανές πού τὶς μιλοῦν ἀκόμη σήμερα στὶς ἐπόμενες χώρες: Γαλλία, Ραὺς d' Οὐ, Ἰσπανία, Πορτογαλλία, Ἰταλία, Ρουμανία, Ἑλβετία, Ἰσθμορμανδία, Βέλγιο, Καναδὰ, Ἑλλάδα, Βόρειο Ἀφρικὴ; Τὰ λατινικὰ, ὅπο ἑαίρουμε ὅλοι, εἶναι ἡ βάση τῶν γλωσσῶν πού λέγονται ρωμανικῆς καὶ ἡ μελέτη τους εὐκολύνεται ἐξαιρετικὰ ἀπὸ τὴ γνώση τῶν λατινικῶν. Ἀκόμη κ' ἡ ἑλληνορωμαϊκὴ σκέψη δὲν εἶναι στὴ βάση τοῦ κάθε τι μεγάλου πού ὑπάρχει στὴ σύγχρονή μας σκέψη; Τὸ δεύτερο λάθος συνέπεια τοῦ πρώτου, εἶναι ἡ διδασκαλία τῶν λατινικῶν καὶ ἑλληνικῶν πού γίνεται σύφωνα μὲ τὶς παλιὰς μεθόδους, καὶ σὰν νῆσαν γλώσσες πού ἐξαφανίστηκαν. Μιὰ μεταρρύθμιση λοιπὸν ἐπιβάλλεται σ' αὐτὴ τὴ μελέτη.

Ὁ σκοπὸς πού θὰ ἐπιδιώξουμε θὰ εἶναι νὰ δείξουμε στὸ μαθητὴ τὴν ἐπιβίωση ἑνὸς πολιτισμοῦ ἀρχαίου εἶναι ἀλήθεια, μὰ ἰκανοῦν ἀκόμη νὰ φέρει στὸ ἀνθρώπινο οἰκοδόμημα μιὰ συνεισφορά πού χωρὶς αὐτὴ τὸ οἰκοδόμημα αὐτὸ θὰ ἦταν ἀτελές, καὶ συγχρόνως ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος νὰ τοῦ κάνει πιὸ εὐκόλη τὴ μελέτη τῶν λατινικῶν μὲ ἄλλωντας γιὰ τὴ γλώσσα πού μιλά κάθε μέρα (γαλλικὰ ἢ καλύτερα ἄλλ' ἄλλωστε γιὰ τὴ γλώσσα d' Οὐ), κ' ὕστερα τὴ μελέτη τῶν ρωμανικῶν γλωσσῶν ἀπὸ τὰ λατινικὰ. Οἱ διάφορες διδασκαλίαι τῶν γαλλικῶν, τῆς γλώσσας σὺν τοῦ Οὐ, τῶν λατινικῶν καὶ τῶν ρωμανικῶν γλωσσῶν ἔπρεπε νὰ ὁμοιοποιεῖται ἀντὶ νὰ ἀγνοοῦνται συστηματικὰ. Μιὰ προσπάθεια μ' ὅμοιο αὐτὸ τὸ σκοπὸ ἔχει κιόλας δοκιμαστῆ μὲ τὴ συλλογὴ: «Τὰ ρωμανικὰ ἐργα γαφύρια», πού ἐκδοθῆκανε ἀπὸ τὸ βιβλιοπωλεῖο Privat-Didier τῆς Τουλούζης, μὲ τὰ πολὺ καλὰ ἐπινοηθέντα ἔργα τῆς

«ἀπὸ τὰ γασκωνικά στὰ Λατινικά» καὶ «ἀπὸ τ' ἀγγλικά στὰ Λατινικά», προσπάθεια πού πρέπει νά συνεχιστεῖ, νά τελειοποιηθεῖ καὶ νά πλατύνει. Γιὰ τὰ Ἑλληνικά, πρέπει νά λάβει καλὰ ὑπ' ὄψη του κανένας πρῶτα, καὶ νά δείξει κατόπι στοὺς μαθητὴς διὲς αὐτὴ ἡ γλώσσα εἶναι πάντα ζωντανή, ἀκόμη κι ὅτι ἐξελίσσεται, πρῶτα πού εἶναι καὶ φυσικό, τὸν τόπο πού ὑπῆρξε ἡ ἐξουσία της, ὅτι ὁ ἑλληνισμός, τροποποιημένος καὶ τελειοποιημένος ἀλλὰ χωρὶς νάχει καταστραφεῖ ἀπὸ τὸ χριστιανισμό, εἶναι πάντοτε ἡ πιὸ ψηλὴ ἔκφραση τῆς μόρφωσης τοῦ μικροῦ αὐτοῦ λαοῦ, πού ἡ στάση του κατὰ τὸ φοβερό πόλεμο πού ὑποφέραμε τελευταῖα, ἄξιζε συχνά νά χρησιμεύει ὡς παράδειγμα σὲ πιὸ μεγάλα ἔθνη, κι ὅτι οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες συγγραφεῖς μποροῦν νά πάρουν θέση δίπλα στοὺς καλύτερους συγγραφεῖς τῶν ἄλλων χωρῶν καὶ δὲν εἶναι καθόλου ἀνάξιοι τῶν ἀρχαίων τους προγόνων.

Καταλαβαίνουμε τότε τί μπορεῖ νά φέρει στὸ νοῦ μιὰ τέτοια μελέτη, καθοδηγημένη ἀπὸ τὸ ἀληθινὸ της πνεῦμα καὶ μὲ μεθόδους τελείως ἀνανεωμένες καὶ μοντέρνες. Δὲν πρόκειται πιά γιὰ τὴν «καθαρὴ βιβλικὴ στάση», καταδικασμένη καὶ δικαίως, ἀπὸ τὸ συγγραφέα τοῦ πιὸ πάνω ἄρθρου, κ' οἱ μαθητὴς θὰ καταλάβουν ἀμέσως τὸ ἐνδιαφέρον ἀπὸ μιὰ τέτοια μελέτη, γιατί δὲ θάχουν πιά τὴν ἐντύπωση ὅτι ἐχτελοῦν μιὰν ἄχρηστη δουλιὰ, ἀλλὰ θὰ ἐργαστοῦν, ἄς ποῦμε, τὴ ζωντανὴ ὕλη.

Κ' αἰσθάνεται τότε καθένας τί θὰ μποροῦσε νά φέρει μὲ μιὰ τέτοια πειθαρχία ἓνας καλὰ ἐννοούμενος occitanisme. Ἡ γλώσσα Ος, πιὸ κοντὰ στὰ λατινικά παρὰ ἡ γαλλικὴ γλώσσα, εἶναι ἐπίσης πιὸ κοντὰ στις ζωντανὲς ρωμανικὲς γλώσσες, κι ὅπως εἴπαμε εὐκολύνει πολὺ τὴ μελέτη τους. Ἄλλωστε ὁ δυτικὸς πολιτισμὸς πού γύρισε τὴν πλάτη στοὺς Παρίσι γιὰ δώδεκα αἰῶνες, ἦταν ὁμοίως σὲ σταθερὴ συνάφεια μὲ τοὺς ἄλλους ρωμανικοὺς καὶ μεσογειακοὺς πολιτισμοὺς, καὶ ξαίρει καθένας μας τί ὀφείλουμε στοὺς Ἕλληνες καὶ στοὺς Ἀραβες τόσο ἀπὸ πνευματικῆς ὅσο κι ἀπὸ ὕλικῆς ἀπόψεως (ἐπιστῆμες, ἐμπόριο, βιομηχανία, γεωργία). Οἱ δοξασίαι, οἱ παραδόσεις, οἱ λαϊκὲς τέχνες, ὁ τρόπος ζωῆς εἶναι συχνά παρόμοια στις διαφορὰς Μεσογειακὲς χώρες καὶ φέρουν τὰ ἴχνη τῆς κοινῆς τους καταγωγῆς· μεταξὺ ἐνός βοσκοῦ ἢ ναύτη Ἑλληνα κ' ἐνός βοσκοῦ ἢ ναύτη Προβηγκιανοῦ, μεταξὺ ἐνός Καταλάνου κ' ἐνός Σύριου ἐμπόρου, μεταξὺ Μασαλίας καὶ Θεσσαλονίκης ἡ διαφορὰ εἶναι τόσο μεγάλη; Τέλος τὸ πνεῦμα τῶν διαφόρων αὐτῶν λαῶν, ποῦναι βαθεῖα ἀτομικιστὲς, κ' ἔχουν ἔμφυτη τὴν αἴσθηση τοῦ ὠραίου, κυριευμένοι ἀπ' τὴν ἐλευθερίαν, καὶ κατὰ βάθος τόσο ἰδεαλιστὲς παρὰ τὸ ἀντίθετο ἐξωτερικὸ πολλές φορές, εἶναι τὸ ἴδιο ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ὡς τὴ Βαρκελώνη, κι ἀκόμη στὴ μεσημβρινὴ παραλία τῆς Μεσογείου, στὴ Συρία, στὴν Αἴγυπτο κι ὅπου ἦταν ἄλλοτε ἡ Καρχηδών.

Ἄλλὰ, θ' ἀντεῖπει κανεὶς, δὲ θὰ ριψοκινδυνεύουμε νά διατρέξουμε πάλι μονοπάτια πατημένα τόσες φορές; ν' ἀνοίξουμε πόρτες,

χιονοιχτές τόσο συχνά; ν' ανακαλύπτουμε πάντοτε τις ίδιες ἄμε-
ρῶνικές;

Ὁ Ἑλληνισμὸς καλὰ ἤξαιρε νὰ ἀνανεωθεί, καὶ ἡ λογοτεχνικὴ
ροσαραγωγή τῆς νέας Ἑλλάδας ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι ὡχρὴ
μοτιπομίμησις τῆς ἀρχαίας. Τὸ ἔργο ἐνὸς D' Annunzio ἢ ἐνὸς Federico
Garcia Lorca δὲν τὸ νιώθουμε σὰν κάτι γνωστὸ ἤδη, καὶ ξαίρουμε
ὅτι ἡ μᾶς ἔδωκε ἡ καταλανικὴ λογοτεχνία ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς Oda à
Patria τοῦ C. Aribau. Ἐπειδὴ εἶναι λιγώτερο γνωστὴ ἡ λογοτεχνικὴ
αἰσθησιολογία τῶν ἀραβικῶν χωρῶν, δὲν εἶναι λιγώτερο γεμάτη ἀπὸ ἐν-
φωτισμένο κ' ἐλπίδα, κ' ἡ νέα λογοτεχνία τοῦ Οὐ τελὸς μᾶς ἀφήνει νὰ
ροσφοροῦσιν ὅσοι πολλοὺς θερισμοὺς στὸ μέλλο.... Εἶναι ἀ-
νεπιθύμητος νὰ θυμίσουμε στοὺς ἀναγνώστες μᾶς τὰ ὀνόματα
ἐπιφανῶν ἐνὸς J. S. Pons, ἐνὸς S. H. Peyne, ἐνὸς Max Rouquette, ἐνὸς R.
Cordas, ἐνὸς L. Cordes, ἐνὸς J. Palmade, γιὰ νὰ μὴ ἀναφέρω παρὰ
τὸν ὀνόματι μερικά;

Εἶναι ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἡ Ἐπιστήμη μᾶς τὸ ἀποδεικνύει, ποὺ
ἐξῆλθε ἡ πρώτη ζωὴ καὶ ξαίρουμε ὅτι ἡ γονιμότητά της εἶναι ἀνε-
πιδίτη. Ἄς ἔχουμε ἐμπιστοσύνη στὸ μεσογειακὸ πνεῦμα, ποῦναι
μὴ ὅτι μόνον ποὺ μπορεῖ νὰ φθάσει στὸ Παγκόσμιον, κὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖον
ἐκτετατὰ τὰ «Τετράδια τοῦ Νότου», θὰ μποροῦσε νὰ βγεῖ ὁ νέος ἄν-
θρωπος ὅσο ἔχουμε ἐμπιστοσύνη στὸν Occitanisme μᾶς, καὶ θ' ἀπέ-
μυχοῦμε πολὺ ἀπὸ τοῦ νάχουμε ἐξαντλήσει ὅλες τὶς ἐλπίδες γιὰ τὴν
ἐπιβίωση καὶ ὀριστικὴ νίκη τοῦ Πνεύματος. Ἀκόμη καὶ γιὰ τοὺς Καθα-
ροὺς ποὺ δίδασκαν τὸν δυϊσμὸν ἡ ἀρχὴ τοῦ Καλοῦ τελειώνει μὲ τὴν
κρίσιν τοῦ πάντων στὴν ἀρχὴ τοῦ Κακοῦ.

Εἶναι ἡ βαθεῖα μᾶς πίστις.

MARCEL CARRIÈRES

(Μετάφραση τῆς Π. Π. ἀπὸ
τὸ «L' Ase Negre»).

ΑΓΑΠΗΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Τῆς Μαργαρίτας.

Θέλω ἀπαλὰ νὰ σοῦ τὸ πῶ
βαθιά κ' ἀπλὰ πῶς σ' αγαπῶ
καὶ τόσο εὐλογημένα
ποὺ ψάχνω ἀνώφελα νὰ βρῶ
κρυφὴ μιά λέξη, θησαυρὸ,
ποὺ νὰ στὸ πεί γιὰ μένα.

Μὰ εἶναι διαβεῖ τόσους καιροὺς,
—δὲ βρέθηκεν ὁ θησαυρὸς
κ' ἔχω λιγάκι ἀσπρίσει,—
ποὺ σκέφτομαι καμμιὰ φορὰ
πῶς θ' ἀρθοῦνε τὰ γερατιὰ
δίχως ν' ἄχω μιλήσει.

Ἔτσι συνήθισα κ' ἐγὼ
βαθιά κ' ἀπλὰ νὰ σ' αγαπῶ
κ' ἀγνὰ κ' εὐλογημένα,
τὰ μάτια μου νὰ σέ κυτᾶν
βαθιά κ' ἀπλὰ νὰ σ' αγαπᾶν
καὶ νὰ στὸ λέν γιὰ μένα.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΡΑΠΑΝΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Ο ΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ

Κρίσιμες μέρες για την Κύπρο! Ξανά το έθνικό της ζήτημα μπαίνει στη ζυγαριά της «υψηλής» πολιτικής, και περριμένει, ύστερ' από ένα δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο που έγινε για τη Δικαιοσύνη και τη Λευτεριά να βρει πιά κι αυτή τη δικαιοσύνη και τη λευτεριά που αιώνες τώρα λαχταρεί. Με το σύνθημα τούτου τα παιδιά της πρόθυμα αγωνίστηκαν σ' όλα τα πεδία των μαχών, κ' ἔχυσαν τὸ αἷμα τους, γιὰ νὰ ριζούν τὴν τυραννία καὶ τὴν ἀδικία καὶ νὰ καταλύσουν τὸ πνεῦμα τοῦ κακοῦ, πού σα ἄθραχνὰς ἀπλωνόταν πάνω στὴν πολιτισμένη ἀνθρωπότητα. Ὅμως ἡ πρόδρομὴ τὸν πολέμου πέρασε, κ' οἱ νικητὲς ξεχνοῦν τὶς ὀφειλὲς τῶν στοὺς μικροὺς μὰ τίμους βοηθῶν ταν! Κ' ἡ Κύπρος μὲ πίκρα βλέπει, δυὸ χρόνια ὕστερ' ἀπ' τὸν πόλεμο, νὰ ἑξακολουθεῖ ὁ χωρισμὸς τῆς ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, νὰ μὴ τῆς δίνεται καν προσοχὴ στὸ βασικὸ καὶ μόνον αἷτημά της.

Νὰ καθίσουμε καὶ νὰ κλαίμε τὴ μοῖρα μας ἄβουλοι καὶ μὲ δεμμένα χέρια, βέβαια δὲ γίνεται. Τὸ ξαίρουμε πὼς «δὲν εἶν' εὐκόλες οἱ θύρες, ὅταν ἡ χρεία τὲς κουρταλεῖ». Ἀλλὰ καὶ ξαίρουμε πὼς «τὸ ζητούμενον ἀλωτόν». Ἡ ἐπιμονὴ μας θ' ἀνοίξει τὶς πόρτες, κι ὅσο πιὸ ὀργανωμένη εἶναι ἡ ἐπιμονὴ μας, τόσο πιὸ γρήγορα θ' ἀνοίξουν οἱ κλειστὲς πόρτες, τόσο πιὸ ἀποτελεσματικὸς θὰ εἶναι ὁ δίκαιος ἀγώνας μας.

Γιατ' εἶναι **δίκαιος** ὁ ἀγώνας μας. Μέσα στὰ παγκόσμια μεταπολεμικὰ ζητήματα δὲν ὑπάρχει ἴσως δικαιοτέρα διεκδίκηση ἀπὸ τὸν κυπριακὸ ἀγώνα. Γρεῖς χιλιάδες χρόνια ἑλληνικῆς ζωῆς στὸ νησί μας τὸν στηρίζουν κι ἀποτελοῦν τὴν ἀνευδίστητην εἰκόνα τῆς ἀληθινῆς οὐσίας του. Οἱ ἴδιοι φυλετικὰ ἀνθρώποι πὸν κατοῖχαν τὴν Ἑλλάδα, ριζώσανε καὶ στὴν Κύπρο. Τὴν ἴδια γλώσσα μίλησαν, τοὺς ἴδιους θεοὺς πίστεψαν, τὰ ἴδια ἤθη καὶ ἔθιμα εἶχαν, τὸν ἴδιο τρόπο ζωῆς, τὴν ἴδια ἀντίληψη τοῦ κόσμου. Κι ὡς σήμερα μένουν τὰ ἴδια, ἀπαρσάλευτα, κοινὰ καὶ ὁμοια, *ἑλληνικά*, παρ' ὅλες τὶς ἰδιαίτερες περιπέτειες στὶς ὁποῖες μπλέχτηκε ἡ Κύπρος, πὸν γιὰ αἰῶνες τώρα τὴν κρα

τοῦνε χωρισμένη ἀπὸ τὸ ἐπίσημο ἑλληνικὸ κράτος. Κ' ἴσα ἴσα αὐτὸ εἶναι τὸ ἀξιοθαύμαστο, καὶ αὐτὸ καὶ μόνον θὰ ἔπρεπε νὰ συγκινήσει τοὺς ἰσχυροὺς καὶ νὰ τοὺς κάνει νὰ ἐχτιμήσουν πιότερο τὸν ἑλληνικὸ κυπριακὸ λαὸ καὶ νὰ μὴ τοῦ ἀρνιένται τὴ λευτερία του: τόσοι αἰῶνες χωρισμένοι κρατικά ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ὁ κυπριακὸς λαός, κι ὅμως διατηρεῖ ἀνόθευτη τὴν ἑλληνικὴ του ψυχή, ἡ καρδιά του χτυπάει μόνον γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ζωὴ, ἡ γλώσσα του μένει ἡ ἑλληνικὴ! Εἶναι ἡ Κύπρος ἕνα μεγάλον κομμάτι Ἑλλάδας στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο, ἕνας βλαστὸς βίαια ἀποσπασμένος ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ δέντρο· ἕνας ἑλληνικὸς βλαστὸς πὸν μαραγκιάζει μακριὰ ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ κορμὸ, καὶ θέλει νὰ ξαναενωθεῖ μαζί του γιὰ νὰ ξαναιώσει τοὺς χυμοὺς νὰ κυκλοφοροῦνε γόνιμοι μέσα του.

Δὲν ζητᾷ ἡ Κύπρος τίποτε παράλογο, τίποτε ὑπερβολικόν, τίποτε ἄδικο, τίποτε εἰς βάρος κανενός. Εἶναι τὸ πιὸ ἀπλό, τὸ πιὸ φυσικόν, τὸ πιὸ δίκαιον τὸ αἷτημά της: νὰ τὴν ἀφήσουν οἱ ἰσχυροὶ λευτερὴ γιὰ νὰ ἐνωθεῖ μὲ τὴ Μᾶνα της. Τίποτε παραπάνω, τίποτε λιγώτερο.

Ὅλα, βέβαια, αὐτὰ εἶναι γνωστὰ καὶ χιλοειπωμένα, μὰ δὲν παύουν γι' αὐτὸ νὰ εἶναι πάντα ἀληθινὰ. Τώρα ὅμως, πὸν τὸ κυπριακὸ ἑθνικὸ ζήτημα βρῆσκει σὲ μιὰ κρίσιμη καμπὴ, χρειάζεται νὰ δυναμώσουμε μέσα μας τὶς ἀληθινὰς αὐτῆς, γιὰ νὰ μποροῦμε πιὸ ἀποφασιστικὰ νὰ δροῦμε γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τοῦ πόθου μας. Σύγκαιρα ὅμως πρεπεῖ νὰ βγοῦμε ἀπὸ τὶς ἀθλιότητες τοῦ ἐσωτερικοῦ φαρισμοῦ, κ' ἐνωμένοι ὅλοι νὰ δροῦμε ἐνιαῖα, ὀργανωμένα, πειθαρχηκὰ στὸν ἕνα καὶ μοναδικὸ σκοπὸ. Ἡ Κυπριακὴ Ἐθνικὴ Πρεσβεία βρῆσκει κούλας στὸ Λονδίνο, γιὰ νὰ διεκδικήσει ἐπίσημα τὰ δικαῖά μας καὶ ν' ἀπατήσῃ τὴν ἄμεση πραγμάτωσή τους. Κ' ἡ Ἐθνικὴ μας Πρεσβεία χρειάζεται τὴν ἐνίσχυσή μας γιὰ νὰ πιτύχει, ἐνίσχυση ἡθικὴ καὶ ὕλική.

Σὰν Ἕλληνες ἔχουμε, εἶν' ἀλήθεια, κ' ἐμεῖς τὸ μικρόβιον τοῦ διχασμοῦ καὶ τοῦ κομματισμοῦ, ὅμως τὸ ἑλληνικὸ αὐτὸ ἐλάττωμα ἄς μὴ σταθεῖ τώρα τόσο ἰσχυρὸ, πὸν νὰ καταστρέφει μὲ τὴ διαλυτικὴ του δύναμη τὴν ἑθνικὴν μας ὑπόθεσιν. Εἶναι καιρὸς ν' ἀν-

τιδράσουμε στις κακίες μας—σ' αυτή τουλάχιστο—και να δράσουμε ένωμένοι για τη λευτεριά και την πρόοδο του τόπου μας.

Είναι οι μέρες για την Κύπρο κρίσιμες. Ἄς μὴ τις κάνουμε δυσκολότερες με τοὺς φατριασμούς, με τὰ μικροποσοπικά μας. Ἄς ὑψωθοῦμε πάνω ἀπὸ τὸν ἑαυτό μας ὁ καθένας, κι ἄς δοῦμε μόνο τοῦ τόπου μας τὸ γενικό συμφέρο, καὶ μ' ἐνωμένα τὰ χέρια, ἀδελφωμένοι, ἄς βαδίσουμε πρὸς τὴ Λευτεριά, πρὸς τὴ Μητέρα Ἑλλάδα. Εἶναι καιρὸς πᾶνὰ τὸ νιώσουμε πὼς δὲν κερδίζεται ἡ λευτεριά με στασιωμένα χέρια, με λόγια καὶ με διχασμένες δυνάμεις. Χρειαζέται ὁμόνοια, δράση, θυσίες καὶ ἀγῶνες. Ἡ ὁμόνοια θὰ μᾶς φέρει στὴν ἐνιαία, τὴν ὁμόφωνη καὶ πανίσχυρη δράση κ' οἱ θυσίες, οικονομικὲς καὶ ἄλλες, θὰ ἐνισχύσουν καὶ θὰ καθιερώσουν τὸν ἀγῶνα μας. Καμιά θυσία μας δὲν εἶναι μεγάλη μπροστὰ στὴν ἔνωση μας με τὴν Ἑλλάδα. Καὶ κανένα ζήτημα δὲν πρέπει νὰ θεωρηθεῖ τόσο ἰσχυρό, ὥστε νὰ μᾶς διχάσει στὸν ἀγῶνα μας γιὰ τὴν ἔνωση τῆς Κύπρου με τὴν Ἑλλάδα. Δίνουμε ἐξετάσεις τώρα πολιτισμοῦ μπροστὰ στὴν παγκόσμια συνείδηση καὶ δοκιμάζεται ἡ ἀγάπη μας γιὰ τὴν λευτεριά. Δίνουμε προτάσεων, ἐξετάσεις μπροστὰ στοὺς Πανέλληνες, πού μᾶς περιμένουν, ἀδέλφια στοργικὰ μ' ἀνοιχτὲς ἀγκυλές. Καὶ πρέπει ν' ἀριστεῦσουμε, νὰ κερδίσουμε τὸ πολὺτιμο ἐπαθλο τῶν μόχθων μας, τὴν ἐθνικὴ μας λευτεριά, ἂν εἴμαστε ἐνωμένοι. ἀδελφωμένοι ἐτοιμοὶ γιὰ κάθε θυσία, ὅπως ταιριάζει σ' Ἑλληνες πού βρῆσκονται σὲ κρίσιμες ὥρες. Ἄς μὴ ταραξεί τὴν καρδιά μας ἡ ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ ἀστάθεια, πού βαραινεῖ τώρα τὴν Ἑλλάδα. Μπορεῖ εἶναι καὶ θὰ περάσει. Γιατὶ Ἑλλάδα εἶναι ἡ αἰώνια ἰδέα τῆς λευτεριάς καὶ τῆς τιμῆς, κι ὄχι τὰ πρόσκαιρα πρόσωπα, τὰ πρόσκαιρα πολιτικὰ σποτήματα, οἱ πρόσκαιρες ἐξωτερικὲς ἐπιδράσεις. Καὶ ὅποια κατάσταση κι ἂν εἶναι στὴν Ἑλλάδα, πάλι πὺ καλά μαζὶ τῆς παρὰ δούλου. Ὅλοι οἱ Ἑλληνες Κύπριοι τὸ νιώθουμε αὐτό, ὄλοι τὸ πιστεύουμε. Ἄς τὸ κάμουμε, λοιπόν, καὶ πράξη. Εμπρός, γιὰ τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸ!

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Στίλπωνος Κυριακίδου: Γλῶσσα καὶ λαϊκὸς πολιτισμὸς τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Ἐκδόσεις Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων. Ἀθήναι 1946, σελ. 97.

Ἡ ἔκδοσις ἔργων διαφωτιστικῶν ὄχι μόνον τῶν ξενῶν ἐπιστημόνων καὶ τῶν πολιτικῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐπὶ τῆς σημερινῆς ἐθνολογικῆς καταστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κοσμοῦ εἶναι ἔργον τεραστίας ἐθνικῆς σημασίας. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀξίος πολλῶν ἐπαίνων ὁ καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Στίλπων Κυριακίδης, ὁ ὁποῖος εἶναι γνωστός εἰς τὸ Παγκύπριον διὰ τὴν ἐπὶ διετην γόνιμον διεύθυνσιν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου (1912-14), διὰ τὸ νέον του ἔργον «Γλῶσσα καὶ λαϊκὸς πολιτισμὸς τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων», τὸ ὅποion ἐκυκλοφόρησε προ ὀλίγου χρόνου.

Ὡς ἐκ τοῦ χαρακτηρὸς του τὸ ἔργον δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἀναλύσῃ ἐπιστημονικῶς τὸ ὅλον πρόβλημα καὶ νὰ ἐξονυχίσῃ κάθε λεπτομέρειαν. Ἄν αὐτὸ ἐγίνετο, θὰ ἀπεμακρύνετο τοῦ ἀρχικοῦ τοῦ σκοποῦ. Ἐν τούτοις παροβέητε πολὺ σαφῶς καὶ ἐπὶ ἀπολύτου ἐπιστημονικῆς βάσεως τὰ γεγονότα, ἐφ' ὧν στηρίζεται καὶ τὰ πορίσματα, εἰς τὰ ὅποια καταλήγει, καὶ δι' ὧν ἀποδεικνύει ὅτι ἡ γλῶσσα καὶ ὁ λαϊκὸς πολιτισμὸς τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων εἶναι αὐτῆ ἡ συνεχῆς ἐξέλιξις τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ μετέωρον τον βυζαντινὸν κοσμον. Εἶναι οὐσιωδέστατον τὸ ζήτημα τοῦτο ἀπὸ ἐθνικῆς ἀποψέας καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς διατηρήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθους, νὰ ἀντιληφθῶμεν δηλ. τὴν πραγματικὴν συνέχειαν τοῦ πολιτισμοῦ μᾶς εἰς διάστημα τούλαχιστον 3000 ἐτών, ἂν μὴ καὶ περισσοτέρων. Ἡ τοιαύτη κατανόησις θὰ μᾶς κάμῃ νὰ προσανατολισωμεν καὶ τὴν ἐθνικὴν μας πολιτικὴν ἀναλόγησιν. Εἰς τὸ ἔργον του ὁ κ. Στ. Κυριακίδης ἐκ-

θέτει με πολύ έπαγωγόν τρόπον τὰ δεδομένα εκείνα τοῦ πολιτισμοῦ μας, τὰ ὁποία ἀποδεικνύουσι τὴν συνέχειαν ταύτην τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ μέχρι σήμερον εἰς πάντα τὰ τμήματα τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ἐλεύθερα καὶ δούλα. Πολλὰ ἀπὸ ὅσα ἐκτίθενται δὲν εἶναι ἀσφαλῶς πρῶ τὸ τυπὰ. Ἦσαν ὁμως ἀναγκαῖα διὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τοῦ ἔγχειρήματος.

Πολὺ περισσότερα δὲ ἐπιτυχία σημειοῦται εἰς τὰ λαογραφικὰ ζητήματα, εἰς τὰ ὁποία ἔχει καὶ τὴν πρωτεύουσαν εἰδικότητα ὁ ἀξιὸς διάδοχος τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς λαογραφίας ἐν Ἑλλάδι ἀειμνήστου καθηγητοῦ Ν. Πολίτου. Καὶ εἰς τὰ ζητήματα ταῦτα μᾶς παρουσιάζει πολλὰ νέα καὶ ἐνδιαφέροντα. Ἡ συναγωγή π. χ. ἔθνολογικῶν πορισμάτων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς νεωτέρας ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ λαϊκοῦ νεοελληνικοῦ σπιτιοῦ εἶναι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης πολὺ ἐνδιαφέρουσα, ἰδιαίτερος δὲ καὶ διὰ τὴν Κύπρον, τῆς ὁποίας γίνεται ἐν προκειμένῳ σύγκρισις καὶ παρατίθεται καὶ δείγμα κατόψεως κατοικίας.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ μελέτη δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι πλήρης. Ἔτσι ἀναφέρεται π. χ. εἰς τὴν σελ. 76 ὅτι τὸ ἔθιμον τῆς προσφορᾶς οἴνου, ἄρτου κλπ. εἰς τοὺς παρισταμένους κατὰ τὴν ταφὴν νεκροῦ ἀνήκει εἰς παλαιότερους χρόνους. Τὸ ἔθιμον ὁμως τοῦτο ζῆ καὶ σήμερον ἐν Κύπρῳ ὅχι μόνον εἰς τὰ χωρία, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς πόλεις. Τὸ ζήτημα τῆς λαϊκῆς τέχνης ἐπίσης θὰ ἦτο πολὺ διδακτικόν. Δὲν ἐξετάζεται, εἰ μὴ πολὺ ἀκροθιγῶς. Ἐπίσης νομίζομεν ὅτι δὲν ἐκτιμᾶται ἐπάρκως τὸ ἔργον τοῦ Γ. Χατζιδάκι διὰ τὴν μελέτην τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης καὶ ἡ ἀπόδειξις ὑπ' αὐτοῦ τῆς συνεχείας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον. Πλην τούτου ὁ Χατζιδάκις ἔχει πολὺ περισσότεραν σημασίαν διὰ τὴν δημοτικιστικὴν κίνησιν παρὰ ὅτι συνήθως εἰς αὐτὸν ἀναγνωρίζεται.

Ἄλλ' ἀνεξαρτήτως τῶν λεπτομερειῶν τούτων τὸ μικρόν τοῦτο βιβλιαράκι συνεκέντρωσεν ἀφθονώτατον ὕλικόν, ἄριστα διατεταγμένον καὶ ἐκτιθέμενον, καὶ εἶναι χρησιμώτατον ἀνάγνωσμα λόγῳ τῆς ἀπλότητος καὶ

σαφηνείας τοῦ εἰς κάθε νεοέλληνα, διότι ἔχει πολλὰ νὰ τὸν διδάξῃ διὰ τὸν ἐθνισμόν του καὶ τὴν ἀξίαν του. Ἄν κάθε ἕνας μας κάμῃ τὸ περιεχόμενον τοῦ κτῆμά του, θὰ πιστεύσῃ περισσότερο εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ νεοελληνικοῦ κόσμου καὶ θὰ ξέρῃ νὰ ἀκολουθῇ εἰς τὰς ἐπιδιώξεις τοῦ ἐθνικωτέραν πολιτικῆν.

*

Στίλπωνος Κυριακίδου: Τὰ βόθρεια ἔθνολογικὰ ὄρια τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν (2) Θεσσαλονίκη, 1946 σελ. 66.

Ἡ ἐργασία αὕτη εἶναι ἐπέκτασις ὀμιλίας τοῦ συγγραφέως εἰς τὸ ἐν Θεσσαλονικῆ συνεδρίῳ ἔθνικῶν δικαίων τὸ συγκροτηθὲν τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1945 Ἡ ἐπέκτασις ἐγένετο κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ ἀνταποκρίνηται εἰς τὸν χαρακτήρα καὶ τοὺς σκοποὺς μιᾶς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας. Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ἐξετάζει μεταξὺ ἄλλων τὰ γνωρίσματα τοῦ ἔθνους καὶ ὀρθῶς καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὴν ἐθνικὴν ἐνότητά ἀποτελοῦσιν ὡς στοιχεῖα ἀπαραιτήτα ἡ κοινὴ ἱστορικὴ συνείδησις, τὸ κοινὸν ἔθνικὸν συναίσθημα καὶ ἡ κοινὴ ἔθνικὴ βούλοισις.

Τὸ κύριον μέρος περιλαμβάνει πρὸς ἔρευαν τὰς ἔθνολογικὰς συστάσεις καὶ καταστάσεις τῶν μεθωρίων πληθυσμῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀνάλλωσιν τῶν βουλγαρικῶν μυθευμάτων μετὰ ἔκτενοῦς ἱστορικῆς ἀναδρομῆς εἰς τὴν Ἀρχαιότητα, τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν Τουρκοκρατίαν, ἐνδιατριβεὶ δὲ, ὡς ἦτο φυσικόν, περισσότερο εἰς τὸ β' μέρος, διότι κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν ἐδημιουργήθησαν κυρίως αἱ προϋποθέσεις ἐκεῖναι, ἀνευ τῶν ὁποίων ἡ ὀρθὴ ἐκτίμησις τῆς σημερινῆς καταστάσεως εἶναι ἀδύνατος. Τὸ συμπέρασμα τῆς ἐργασίας ταύτης εἶναι ὅτι ἡ λεγομένη σήμερον *σλαβομακεδονικὴ συνείδησις* εἶναι ἀπλοῦν πολιτικὸν κατασκευάσμα καὶ οὐδὲν ἄλλο καὶ ὅτι «τὰ ἔθνολογικὰ ὄρια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ τῇ Θράκῃ ὑπῆρξαν καὶ κατὰ

νό τὸν μέσον αἰῶνα καὶ κατὰ τοὺς νεω-
 τεροὺς χρόνους ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα
 ἀπέκλιπεν οὕτως κατὰ τοὺς ἐνδό-
 ξους χρόνους τῶν Μακεδόνων».

Ἐν τῇ ἀναλύσει τοῦ θεματοῦ τοῦ
 ὁ ὁ συγγραφεὺς κάμνει ἐκτενῆ χρῆσιν
 ὠντων πηγῶν, ἰδίως τῶν βυζαντινῶν
 ἔργων συγγραφέων, ὡσαύτως δὲ νεωτέρων
 ἀρχαῖων ἡμετέρων καὶ ξένων ἐπι-
 μητο-στημόνων, ἀποδεικνύει δὲ δι' ἀκατα-
 χρομὰ μαχίτων ἐπιχειρημάτων τὸ ὄρθον ἢ
 ἀφοξέοφαλμένον τῶν πληροφοριῶν τού-
 νωντων. Ὑποβάλλει εἰς κριτικὴν βάσα-
 νον τὸν πληροφορὸς βυζαντινῶν συγγρα-
 φῶν, αἱ ὁποῖαι ἔδωσαν ἔν τισιν
 ὀφθόμορμας παρεξηγήσεως περὶ τῆς
 ἀπὸ πραγματικῆς καταστάσεως τῶν Σλαύ-
 νων καὶ Βουλγάρων τῶν εὐρισκομέ-
 νωντων παρὰ τὴν μεθόριον τοῦ Βυζαν-
 τίνου κράτους ἢ εἰς τὰς βορείους
 τῶν αὐτῶν ἐπαρχίας, καὶ ἀναίρει μετὰ
 ὀλοππολλῆς πειστικότητος συμπεράσματα
 ὀσββουλγάρων ἰδία ἐπιστημόνων περὶ
 ὀσββουλγαροσλαυικῆς ἔθνολογικῆς ὕπο-
 ὀσββστάσεως τῆς ἑλληνικῆς Μακεδονίας.
 Διὰ τῆς μελέτης ταύτης, ὡς καὶ
 ἰδίως δι' ἄλλων ἀναλόγων, προσέφερον ὁ
 γρὸς συγγραφεὺς μεγίστην ὕπηρεσίαν εἰς
 ἄπὸ τῆν βυζαντινὴν καὶ νεωτέραν ἡμῶν
 ὀσββιστορίαν καὶ ἀποδεικνύεται δι' αὐ-
 ὠντων ὡς εἰς τῶν ἀρίστων συγχρόνων
 ἄπὸ μελετητῶν τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνι-
 ὀσββκοῦ κόσμου, εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ
 ὀσββὸ ὁποῖου παρέσχεν οὕτω μεγίστην συμ-
 ὀσββκοβὸλην. Αἱ ἔρευνα αὐταί, πλὴν τῆς
 ὀσββκο καθ' αὐτὸ ἐπιστημονικῆς, ἐνέχουσι
 ὀσββκο καὶ μεγίστην ἔθνηκὴν σημασίαν, εἶναι
 ὀσββκο δὲ ὕπο τὸς σημερινῶς περιστάσεις,
 ὀσββκο ῥῆτὰς ὁποίας διέρχεται τὸ ἔθνος,
 ὀσββκο ἀναγκασιότατα καὶ τὰ μάλιστα ἐπω-
 ὀσββκολεφελεῖς. Εἶναι ἀπαραίτητον ἢ εἰς εὐ-
 ὀσββκο ἄπὸ τὸν κύκλον ἐπιστημονικῶν καὶ μὴ
 ὀσββκο ἄπὸ τῶν ἐπισημῶν τούτων, τὰ
 ὀσββκο ὁποῖα ὀσββκοτελοῦσι βασικώτατον ὄρον
 ὀσββκο τῆς ὕπὸ ἀρξέως μας ὡς ἔθνος. Δυσ-
 ὀσββκοχρητὸς τυχὸς δὲν ἔλχε κατανοηθῆ ἔγκαι-
 ὀσββκο ὀσββκο ἢ τοιαύτη ἀνάγκη καὶ σήμερον
 ὀσββκο ἄπὸ εὐρισκομέθων ὀσββκο μεγίστων ἐπαπει-
 ὀσββκο λούτων τὴν ἔθνηκὴν μας ὕπὸ ἀρξίν
 ὀσββκο τῆς ζητημάτων. Ἡ συμβουλή, τὴν ὁποῖαν
 ὀσββκο ἔδωκε πρὸ ἔτων ὁ καθηγητὴς Κ.
 ἰα* Ἀμαντὸς διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἔρ-
 ὀσββκο γου «Οἱ βορείου γειτονες τῆς Ἑλλά-
 ὀσββκοδος», πρέπει νὰ ἀποτελέσῃ καὶ εἰς
 ὀσββκο ὅτ τὸ μελλον τὸ ἐλατήριον τῶν ἱστορι-
 ὀσββκο κῶν ἐπιστημονικῶν ἔρευνῶν τῆς χώ-
 ὀσββκο ρας, οἱ ὁποῖαι ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπὸ

φωος δὲν ἔλχον τὴν τῆς δεοῦσης
 παρὰ πάντων τῶν ἐνδεδειγμένον
 προσοχῆς. Διὰ τοῦτο ἢ ἔργασια αὐτῆ
 τοῦ καθηγητοῦ Στίλπανος Κυριακί-
 δου εἶναι πολὺ εὐπρόσδεκτος καὶ
 ἀρίστη συμβολὴ καὶ εἰς τὸν σκοπὸν
 τοῦτον.

Μανόλη Τριανταφυλλίδη : Οἱ
 ξένες γλώσσες καὶ ἢ ἀγωγή.
 Ἄθῆνα 1946. Ἐπιστῆμη καὶ
 Ζωὴ ἀρ. 6. σελ. ἡ' + 215.

Ἡ μελέτη αὐτῆ εἶναι συνέχεια
 ἐκδόσεως τοῦ ἰδίου συγγραφέως
 ἐπὶ θεμάτων, τὰ ὁποῖα σχετίζονται
 μετὰ τὴν κοινωνικὴν μας ζωὴν. Θίγει
 μετὰ αὐτῆν ὁ γνωστὸς γλωσσολό-
 γος ἕνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα προ-
 βλήματα ποῦ ἀντιμετωπίζει ἢ ση-
 μερινῆ ἑλληνικῆ ἑκπαίδευσις καὶ
 ἔν γένει ἢ ἀγωγή.

Τὸ ἔργον περιλαμβάνει τρία μέ-
 ρη. Εἰς τὸ πρῶτον «Ἡ γλωσσομά-
 μάθεια» ἐξετάζει τὴν σημασίαν καὶ
 τὴν χρησιμότητα τῆς γλωσσομαθεί-
 ας, τὴν ἔννοιαν καὶ τὸν βαθμὸν
 τῆς, τὴν καλλιέργειαν τῆς γλωσσο-
 μαθείας εἰς τὸ σχολεῖον καὶ εἰς
 τὸ σπῆτι, τὴν μορφωτικὴν ἀξίαν τῆς
 γλωσσομαθείας καὶ πολλὰ ἄλλα
 προβλήματα σχετικὰ καὶ ἀνατρέ-
 χει πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπὸν εἰς τὴν
 ἱστορίαν τοῦ ζητήματος, ὅπως πα-
 ρουσιάσθῃ εἰς τὴν νεοελληνικὴν
 ἑκπαίδευσιν, τοὺς νόμους καὶ τὰ
 προγράμματα τοῦ ἑλληνικοῦ Ὑπουρ-
 γείου. Εἰς τὸ δεύτερον μέρος ἐξε-
 τάζει τὴν μητρικὴν γλῶσσαν, τὴν
 κατάκτησίν τῆς, τὸ γλωσσικὸν αἰ-
 σθημα, τὴν ψυχικὴν ζωὴν, τὴν πρω-
 ταρχίαν τῆς μητρικῆς γλώσσης καὶ
 τοὺς κινδύνους τῆς παιδικῆς δι-
 γλωσσίας μετὰ τὰ ἐπακόλουθα τῆς
 καὶ τὰς ζημίας τῆς μητρικῆς γλώσ-
 σης ποῦ προέρχονται ἀπὸ τὴν
 διγλωσσίαν. Εἰς τὸ τρίτον μέρος
 ἐξετάζει τὴν κοινωνικὴν σημασίαν
 τοῦ προβλήματος, δηλ. πρῶτα τὴν
 γλῶσσαν καὶ ζωὴν, τὴν διατήρησιν
 τῆς πρωταρχίας τῆς μητρικῆς
 γλώσσης, τὸ πρόβλημα ποτε εἶναι
 ἢ καταλληλοτέρα ἐποχὴ νὰ ἀρ-
 χίζωμεν μίαν ξένην γλῶσσαν καὶ
 τὴν ἀξίαν τῆς πολυγλωσσίας καὶ
 καταλήγει εἰς συγκεκριμένας ὀδη-

γίας σχετικά με την ἐκμάθησιν ξένων γλωσσῶν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ εἰς τὸ σπίτι. Εἰς εἰδικὸν κεφάλαιον ἐξετάζει τὸ νεοελληνικὸν μάθημα ὡς σοβαρώτατον μέσον πρὸς κατανόησιν τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ παρέχει ὁδηγίας, πῶς πρέπει νὰ συντάσσωνται τὰ Νεοελληνικά Ἐναγνώματα. Εἰς τὸ ἔργον παρατίθενται καὶ 6 ἐπίμετρα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἕνα (Ε') ἐξετάζει τὴν πολυγλωσσίαν εἰς τὰ ἑλληνικά σχολεῖα τῆς Αἰγύπτου.

Παρεθέσαμεν λεπτομερῶς τὰ ζητήματα ποῦ ἀπασχολοῦν τὸν διακεκριμένον γλωσσολόγον εἰς τὸ νέον του ἔργον, διὰ νὰ φανῇ καὶ μόνον ἀπὸ τὴν ἀπλὴν ἀναγραφὴν τῶν ἡμετέρας σημασίας τοῦ θέματος ποῦ ἐξετάζει. Τὸ πρόβλημα εἶναι σοβαρώτατον, ὅπως δύναται νὰ διαπιστώσῃ κάθε ἕνας ἐκπαιδευτικὸς, ὁ ὁποῖος ἀντίκρουσε σοβαρὰ τὸ σχολικὸν ἔργον. Μεγάλοι παιδαγωγοὶ καὶ ψυχολόγοι ἠσυχολήθησαν μετ' αὐτό, ἀλλὰ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκπαίδευσιν δὲν εἶχε ποτὲ ἐξετασθῆ μετ' ἐν τῷ σοβαρότητά ποῦ τοῦ ἀνήκει. Ὁ Τριανταφυλλίδης στηριγμένος εἰς ἐργασίας ξένων γλωσσολόγων καὶ παιδαγωγικῶν, εἰς τὰ γλωσσολογικὰ καὶ τὰ παιδαγωγικὰ πορίσματα τῶν ἰδικῶν του παρατηρήσεων ἀναλύει μετ' θαυμαστὸν τρόπον τὸ μέγαλον ζήτημα. Ὁ πλατεϊασμὸς ποῦ παρουσιάζει κάποτε εἰς τὴν ἀνάλυσιν αὐτὴν ἐπαυξάνει τὴν σαφήνειαν, ὥστε τὸ ἔργον νὰ εἶναι κατάλληλον ἀνάγνωσμα ὄχι μόνον διὰ τοὺς εἰδικούς ἐπιστήμονας καὶ τοὺς ἐκπαιδευτικούς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ μορφωμένον κοινόν καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς γονεῖς ποῦ θὰ ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν μεγάλην σημασίαν τοῦ προβλήματος. Ἀκόμη περισσότερον θὰ ἐνδιαφέρῃ τοὺς Κυπρίους, διότι εἰς τὸν τόπον μας ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχῃ, ἂν καὶ μειωμένη τώρα, ἡ ροπή πρὸς τὰς ξένας γλώσσας εἰς βάρος τῆς πραγματικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Ὁ Τριανταφυλλίδης τοποθετεῖ τὸ ζήτημα ἐπὶ ὀρθῆς καὶ καλῆς βάσεως. Χωρὶς νὰ παραβλέπῃ τὴν σημασίαν τῶν ξένων γλωσσῶν διὰ τὴν ἀγωγήν καὶ τὴν ζωὴν, εὐρί-

σκει πῶς αὐτῶν ἡ διδασκαλία δὲν πρέπει ποτὲ νὰ γίνεται μετ' ἐπιβίαν τῆς ἑλληνικῆς ἀγωγῆς εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς. Δι' αὐτὸ τονίζει (σελ. 144) «τὰ πρωτεῖα τοῦ ἑλληνικοῦ μαθήματος σὲ ὅλες τὰς βαθμίδας τῆς σχολικῆς παιδείας». Εὐτυχῶς ὁ Τριανταφυλλίδης εἶναι μεγάλη ἐπιστημονικὴ φυσιογνωμία καὶ μάλιστα γνωστὸς διὰ τοὺς μεταρρυθμιστικούς του ἀγῶνας, ὥστε δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ πῶς ὅ,τι λέγει εἶναι ἀποτελεσματοπρογονοπληξία, ὅπως συνήθως κακίζονται ὅσοι νομίζουν πῶς πρέπει νὰ διατηρηθῇ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος μετ' ἐν τῷ χαρακτῆρα καὶ τὴν παράδοσίν του. Ὑστερα ἀπὸ ἐλεύθερον βίον πλέον τῶν 125 ἐτῶν δὲν ἐκαταλάβαμεν ἀκόμη πῶς ἡ ἔθνικὴ ἡμῶν ὑπαρξίς εἶναι ἡ βῆσις εἰς τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὴν ἀγωγήν μας καὶ πῶς δι' αὐτὴν τὴν ἔθνικὴν μας ὑπαρξίν πρέπει νὰ ἀγωνισθῶμεν, ὅπως κάμνουν ὅλοι οἱ λαοί. Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἠγωνίζετο δι' αὐτὴν τὴν ἔθνικὴν του ὑπαρξίν, ὅταν ἀπέκτησε τὴν ἐλευθερίαν του, ἐζήτησε νὰ γίνῃ ἐκπαιδευτικὰ δοῦλον τῶν ξένων καὶ τῶν ξένων γλωσσῶν. Δι' αὐτὸ τὸ κήρυγμα τοῦ Τριανταφυλλίδου εἶναι ἔθνικὸν κήρυγμα. Ἡ γλῶσσά μας καὶ ἡ παράδοσίς μας καὶ ὁ νεοελληνικὸς μας κόσμος, ἀποτελέσμα αὐτοῦ τῆς μακρᾶς μας ἔθνικῆς παραδόσεως, εἶναι τὰ πρῶτα ποῦ πρέπει νὰ εἶναι ὁ σκοπὸς μας ὡς ἔθνος ποῦ θέλει νὰ ζήσῃ. Τὸ ξενικὸν θὰ τὸ χρησιμοποιήσωμεν ὡς συμπλήρωμα διὰ τὴν ἀγωγήν καὶ τὴν ζωὴν μας, ὄχι ὡς σκοπὸν μας. Ἰδιαιτέραν σημασίαν ἀποκτᾷ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως ἡ ἐξέτασις τῆς ἀξίας τῆς γλωσσικῆς ἀγωγῆς σχετικὰ μετ' ἐν τὴν διανοσίῃ. Καὶ εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον ἀποδεικνύει ὁ Τριανταφυλλίδης μετ' ἀκαταμάχητα ἐπιχειρήματα πόσον ἡ ξενόγλωσση ἀγωγή, ὅταν γίνεται πολὺ ἐνωρίς, εἶναι ἐπικίνδυνος. Μετ' κανένα τρόπον, λέγει, δὲν πρέπει ἡ διδασκαλία ξένων γλωσσῶν νὰ ἀρχίζῃ πρὸ τῆς ἡλικίας τῶν 10 ἐτῶν τῶν παιδῶν.

Τὸ νέον βιβλίον τοῦ Τριανταφυλ-

βιβλίου είναι αποτέλεσμα της πίστεως του συγγραφέως εις την αξίαν του νεοελληνικού κόσμου, ο οποίος φαίνεται μέσα του δύναμιν, την οποία ποίαν πολλακίς δεν έννοούμεν ή ίσχυαί περιφροούμεν. Δι' αυτό αξιολογεί να διαβασθῆ από τους εκπαιδευτικούς και τους μορφωμένους να γονεΐς και ὄχι μονάχα να διαβασθῆ, ἀλλὰ και ὅλοι να ένστερνισθοῦν τὰς ἀπόψεις του συγγραφέως διὰ τὸ καλὸν καὶ τὴν ὑπαρξίν του ἔθνους. Ἔργον βαθεῖα μελετημένον, χωρὶς ὑπερβολάς, ἀπόρροια παρατηρήσεων μιᾶς ὀλοκλήρου ζωῆς γεμάτης τὸ ἀγάπην διὰ κάθε τι τὸ ἔθνικόν, εἶναι σοβαρωτάτη συμβολή ὄχι μόνον εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλωσσολογικὴν ἐπιστήμην, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν παιδαγωγικὴν κυρίως, εἰς τὴν ὁποίαν δεικνύει τὸν δρόμον πού πρέπει νὰ ἀκολουθῆσῃ, ὥστε αὕτη νὰ μὴ ἀεροβατῆ καὶ νὰ περιορίζεται εἰς νεφελώδη διδάγματα καὶ πορίσματα Εὐρωπαίων καὶ Ἀμερικανῶν παιδαγωγικῶν. Μᾶς ένθυμίζει ἔτι μίαν ἄλλην ὑποχρέωσιν τῶν Ἑλλήνων ἐκπαιδευτικῶν, νὰ δημιουργήσουν νεωτέραν ἑλληνικὴν παιδαγωγικὴν, τὴν ὁποίαν δὲν ἔγνωρῖσαμεν ἕως σήμερον δυστυχῶς.

Τὸ ἐπίμετρον διὰ τὴν γλωσσομάθειαν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Αἰγύπτου εἶναι ἰδιαίτερον ένδιαφέρον καὶ διὰ τὴν Κύπρον, ὅπου ὑπάρχουν ὄχι βέβαια αἱ ἴδιαι, ἀλλ' ἀνάλογοι εἰς μερικὰ σημεῖα συνθῆκαι διὰ τὴν ξενοκρατίαν. Δι' αὐτὸ θὰ πρέπει ἀκόμη περισσότερον νὰ διαβασθῆ ἀπὸ τους Κυπρίους ἐπιστήμονας καὶ ἐκπαιδευτικούς.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

*

Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου : Ὁμιλίαι τῆς γυμνῆς ψυχῆς. Δοκίμια. Οἱ Φίλοι τοῦ Βιβλίου, Ἀθήνα 1946, σ. 224.

Τὸ δοκίμιον ὡς εἶδος λογοτεχνικὸ τὸ ἐξετάζει ὁ κ. Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος στὸ μακρὸ προλογικὸ του σημείωμα, ὥστε νὰ μὴ χρειάζε

ζεται νὰ τὸ καθορίσουμε ἐδῶ. Εἰδικὰ ὅμως γιὰ τὰ δοκίμια τοῦ συγγραφέα τὰ συγκεντρωμένα στὸν τόμον αὐτό, προκαταβολικὰ πρέπει νὰ δεχτοῦμε τὸ χαρακτηρισμὸν πὺ ὁ ἴδιος τοὺς δίνει: «ἡ πορεία μιᾶς συνείδησης ἀνάμεσα στὰ πρόσωπα καὶ στὰ περιστατικὰ τοῦ καιροῦ τῆς». Κι ὅτι, ὁ ἴδιος πάλι, γράφει ὡς ἀντικατακλείδα στὸ βιβλίον τοῦ: «Ὁ τι εἰπῶθηκε μέσα σὲ τοῦτο τὸ βιβλίον δὲν εἶταν παρὰ ἕνας καρπὸς ἀγάπης καὶ θλίψης. Μιὰ παρηγόρια μέσα σὲ μιάν ἀπέραντη ἔρημιά, στὴν ἔρημιά τοῦ ἀνθρώπου. Μιὰ μικρὴ ἀπολογία τοῦ ἀληθινοῦ ἑαυτοῦ μας. Μιὰ μικρὴ διαμαρτυρία, ἕνα παράπονον ἀντίκρου στὴν ἀνυπόφερτη βαναυσότης τῶν δογματικῶν. Μιὰ προσπάθεια κατανόησης, ἐρμηνείας καὶ συμφιλίωσης. Ἐνα πείραμα συνδιαλλαγῆς τῶν στοιχείων, πὺ ἀντίμαχα καὶ ἀντιφατικὰ μᾶς φαίνονται στὴν πρώτη ματιὰ καὶ ὡστόσο, καμιά ἐναντίωση δὲν ὑπάρχει ἀνάμεσά τους. Ἐπὶ τέλους, μιὰ φωνὴ ἀνθρώπινη, πὺ μπορεῖ νὰ σταθεῖ χρειάζουμένη σὲ κάμποσους φίλους θρεμένους μὲ στοχασμὸ καὶ ποίηση».

Μέσα σὲ κάθε ἐποχῇ, στὴ δική μας ἰδιαίτερα τὴν τόσο βαρεμένη ἀπὸ τοὺς μονόπλευρους καὶ ἀκαμπτους δογματισμούς, ἀνθρώπινες φωνές πόνου καὶ ἀγάπης, περισκεψῆς καὶ ποίησης, ὅπως ἡ φωνὴ τοῦ κ. Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου, χρειάζονται πολὺ, γιὰ νὰ μᾶς θυμίζουν πῶς ἡ ζωὴ, μὲ τίς ποικίλες ἐκδηλώσεις καὶ ἀντινομίες τῆς, δὲν μπαίνει σὲ καλοῦπια, στὰ ὅποια καλοῦπια, πὺ ὁ τυφλωμένος φανατισμὸς φιλοδοξεῖ νὰ τὴν περιορίσει. Ὑπάρχει μεγάλη ἀλληλοεξάρτηση, πολὺ πάρε-δῶσε ἀνάμεσα στὸν ἄνθρωπον καὶ στὶς ἰδέες του, κρυφοὶ καὶ φανεροὶ παράγοντες πὺ δὲν μποροῦμε πάντα νὰ τοὺς καθορίσουμε ἀ priori, καὶ πολὺ λιγώτερον τὴν ἐπίδρασίν τους πάνω στὰ διάφορα φαινόμενα τῆς ζωῆς. —κ' ἐπομένως εἶναι, τὸ λιγώτερον, μάταιον ἐκκινώντας ἀπὸ τὴν μονομέρεια νὰ θέλομε νὰ τὰ βλέπομε στενά, στατικὰ καὶ σχηματικὰ ὅλα γύρω μας καὶ μέσα μας. Χρειαζέται εὐρύτητα καρδιάς καὶ νοῦ,

χρειάζεται πλάτος τῆς ματιᾶς πού ν' ἀγκαλιαζει τὰ σύνολα καί νά τὰ δέχεται καί νά τὰ ἐρμηνεύει σά σύνολα.

Τό ἀναγκαῖο αὐτό πλάτος στή ματιᾶ, πού τὸ ἔχει σά βασικό του γνώρισμα ὁ κ. Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, δὲν τὸ ἀπόχτησε ἀνώδυνα οὔτε καί τὴν πνευματικὴ κ' ἐκφραστικὴ εὐλυγισία, πού τὸν βοηθεῖ νά περνάει ἀπὸ τὸ ἓνα θέμα στὸ ἄλλο, ἀπὸ τὴ μιάν ἀποψη στὴν ἀντίθετη, σοφά, μὲ τρογγυλεμένο λόγο, μ' ἐνάργεια καί πειστικότητα. Γιατί, ὅσο κι ἂν τὸ βιβλίο του εἶναι «καρπὸς ἀγάπης καί θλίψης», ἄλλο τόσο εἶναι καρπὸς μόχθων κ' ἐργασίας ἐντατικῆς, ἐργασίας πού μιὰ ξύπνια συνείδηση κάνει χρόνια τώρα πάνω στὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς καί τῆς τέχνης, μὲ τὴν καλὴ διάθεση πάντα νά φωτιστεῖ καί νά φωτίσει, νά βοηθήσει νά βγεῖ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὰ φοβερά πλέγματα πού ὁ ἴδιος ἐτοιμάζει στὸν ἑαυτὸ του «χωρὶς περίσκεψη καί χωρὶς αἰδῶ». Γι αὐτὸ ἔχει καί τὴν εὐλικρίνεια καί θέρμη ἢ φωνή του, πού γίνεται κάποτε λυρικό πάθος κι ὀδύνη ἔντονη. Δὲν ξεκινᾷ ἀπὸ *ὀρισμένη* φιλοσοφικὴ ἀποψη, δὲ στηρίζεται σὲ μιὰ *ὀρισμένη* κοσμοθεωρία δὲν κλείνεται σὲ μιὰ *ὀρισμένη* βιοθεωρία, μὰ βλέπει τὴ ζωὴ, τὸν ἄνθρωπο καί τὴ φύση, τὰ κινήματα καί τὶς ἐκδηλώσεις τῶν, τὶς συναρτήσεις καί τὶς διαφορῆς τῶν, ἔτσι ὅπως προσπέφτουν γυμνά κι ἀνεπιτήδευτα στ' «ἀνοιχτὰ πάντα κι ἄγρυπνα μάτια τῆς ψυχῆς» του, καί δέχεται τὸ ὄραμα τους ὄχι ἡρεμὸς κι ἀδιάφορος, ἀλλὰ ἔτοιμος πάντα ν' ἀπαντήσει, ν' ἀντιδράσει μὲ τὸν πιὸ ἰσχυρὸ κ' ὕγιη τρόπο, ἔτοιμος νά καταθέσει μὲ τὸ λόγο του τὴν ὀδυνηρὴ πείρα του ἀπὸ τὴν ἐπαφὴ τούτη. Εἶναι τὸ πυρωμένο σίδερο ἢ συνείδησή του, πού πέφτει ἀπάνω τῆς ἀένοια νερὸ ἢ ζωὴ γιὰ νά τὸ δροσίσει ἢ καί νά τὸ σβήσει, ὅμως αὐτὴ—ἢ συνείδησή του—ἀντιδρᾷ στὴν κάθε σταγόνα πού πέφτει ἀπάνω του καί τὴ διαλύει, τὴν ἀναλύει, τὴν ξεατμίζει, ὅσο πού νά τὴ γνωρίσει πλήρεια, νά τὴ γευτεῖ ὡς τὴν ἀκρότατη καί λε-

πτότατη οὐσία τῆς. Λέει τὸ «παρῶν» στὴ ζωὴ καί στὴν τέχνη ὄχι μονάχα ἀπὸ ἐνστικτο ἀλλὰ προπάντων αὐτοσυνείδητα.—γι αὐτὸ κοντὰ στὴ θέρμη τῆς φωνῆς του ὑπάρχει κ' ἡ βιωμένη πείρα, πού ἔγινε σκέψη καθαρὴ, λόγος συνειδητός, ἐκφραση πολύχυμη καί πολυδύναμη. Δὲν τὸν κυριαρχοῦν τὰ μέρη, οἱ στιγμιαῖες ἐντυπώσεις, τὸ ἐπικαιρικό μὲ τὴν ἀστάθειά του, ἀλλὰ τὰ σύνολα, οἱ μεγάλες δυνάμεις, οἱ γενικῆς ἔννοιες. Κι ὅταν ἀνάγεται ἀπὸ μιὰ παρατήρηση σὲ κάποια γενίκευση, τὰ ἐνδιάμεσα σκαλοπάτια τὰ περνᾷ μὲ βῆμα στάθερό, μ' ἀνοιχτὸ πάντα τὸ πνεῦμα του στὴν κάθε ἀντιλογία. Πρὶ χτίσει, μιὰ καλύβα ἢ ἓνα παλάτι, ξεκαθαρίζει τὸ ἔδαφος, ρίχνει θεμέλια στερεά, δέχεται καλοδιάθετα κάθε ἀντίρρηση, συμφιλώνεται μὲ τὸ περιβάλλο.

Πολλοί, τὸ ξαίρω, θὰ τὸ θεωρῶν σουν αὐτὸ ἀδυναμία, ὑποχωρητικότητα, ἔλλειψη ὀριστικῆς ἀποψῆς, βλαβερὴ ἀνοχή, ἢ, τὸ λιγώτερο, τὸ «χρυσοῦν μέτρον», τὴν *auream mediocritatem* τῶν ἄβουλων καί διασταχτικῶν, πού δὲν ἀξίζει νά λογαριάζονται στὸ σκληρὸ ἀγῶνα τῆς ζωῆς, τῆς σημερινῆς ζωῆς πρὸ πάντων Ἐχουν, αὐτοί, δικαιολογία τους τὸ φανατισμὸ τους, τὴ στερεότυπη ἀποψὴ τους, τὸ μοναδικὸ φακὸ τους, πού μ' αὐτὸν βλέπουν τὸ πολυπύετρο καί πολυδύναμο θέαμα τῆς ζωῆς, καί θέλουν ὅλοι καί ὅλα νά πειθαρχοῦν στὴ στενόκαρδη βιοθεωρία τους. Αὐτοὶ ὅμως δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς πλαστογραφοῦν τὴ ζωὴ. Κ' ἐδῶ ἴσα ἴσα εἶναι ἡ ρίζα τῆς κακοδαιμονίας τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου,—κι ἀκριβῶς τὸν πόνο του γιὰ τὴν ἐθελημένη αὐτὴ παρεξήγηση τῆς ζωῆς εἶναι πού ὁ κ. Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος καταθέτει στὶς «Ὁμιλίες τῆς γυμνῆς ψυχῆς». Νά σπάσουν οἱ ἀλυσίδες τοῦ νοῦ καί τῆς καρδιάς, νά πέσουν τὰ τείχη πού μᾶς κλείνουν ἐρμητικά, νά σαρωθοῦν τὰ ὀρόσημα πού μᾶς δυναστεύουν μὲ τὸ λευκὸ φῶς καί τὴν πνιχτικὴ ἀτμόσφαιρά τους, καί νά δεχτοῦμε τὴ ζωὴ σὰ «μέγα καλὸ καί πρῶτο»,—νά τὸ ἀπόσταγμα τῶν

δοκιμίων αὐτῶν τοῦ κ. Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου σὲ τελευταία ἀνάλυση, νὰ τὸ ζωϊκὸ αἴτημά του πού προβάλλει στὴ συνείδησή μας.

Δὲ θὰ μῶδ στὶς λεπτομέρειες. Τὰ ἰδιαίτερα θέματα πού τὸν ἀπασχολοῦν ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὴν τέχνη, ὁ τρόπος πού τὰ παρουσιάζει, οἱ ἀξίες πού προβάλλει, ἡ τεχνικὴ τευ στοῦ γράψιμο, εἶναι ζητήματα πού ἡ λεπτομερειακὴ ἀνάλυσή τους, ἢ ἔκθεση κ' ἢ συζήτησή τους, μποροῦν νὰ μᾶς φέρουν σὲ γόνιμες ἀποδοχὲς ἢ ἀντιρροήσεις, μὰ θὰ τραβούσαμε σὲ πολὺ μᾶκρος. Μ' ἀρέσει τώρα νὰ μείνω σ' αὐτὴ τὴ γενικὴ ἐντύπωση πού ἔγραψα πρὸς πάνω, καὶ νὰ προσθέσω πῶς, ἀπ' ὅσα ἔργα τοῦ κ. Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου μπόρεσα νὰ διαβάσω, οἱ «Ομιλίες τῆς γυνῆς ψυχῆς» κατέχουν τὴν πρώτη θέση, καὶ σ' αὐτὴν καὶ σὴν τέχνη, καὶ πῶς εἶναι ἀπὸ τὰ σημαντικότερα βιβλία δοκιμίων στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

*

Α. Α. Γάβρη: Τζιηλαδήματα. Κύπρος 1946, σ. 64.

Ὁ Ἀντρέας Γάβρης ἔδωσε στὰ «Τζιηλαδήματα», δεκαεννέα ποιήματά του, γραμμένα στὴν Κυπριακὴν τοπιολαλιά. Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ποιήματα αὐτὰ εἶναι ἠθογραφικοῦ περιεχομένου καὶ περιστρέφονται γύρω ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ Κυπριακοῦ χωριοῦ. Τὸ ἄλλα ἔχουν χαρακτῆρα γενικώτερον καὶ τραγουδοῦν κοινούς παναθρώπινους ἀγῶνες καὶ αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα, χωρὶς νὰ εἶναι ξένα πρὸς τὴν ἰδιοσυγκράσιάν τοῦ Κυπρίου ἀγρότη, ἔχουν ἐν τούτοις περισσότερον ἐκτεταμένην προοπτικὴν καὶ χρῶμα καθολικώτερον.

Γὰ ἠθογραφικὰ τραγούδια τοῦ Γάβρη, πού εἶναι καὶ τὰ καλύτερα τῆς συλλογῆς, εἶτε ἀκολουθοῦν πιστὰ τ' ἀχνάρια τῆς λιπερτικῆς ποιήσεως, εἶτε μιμοῦνται τὸ Κυπριακὸ Δημοτικὸ τραγούδι καὶ τὴν ἔντεχνην ποιησὴ τῆς Δημοτικῆς Ἑλληνικῆς παραδόσεως.

Ὅταν διαβάζεις τὰ ποιήματα «Οἱ τοκογλύφοι ἐν τῶνται!», «Τὸ ξύλον», «Ἡ κουφὴ κουφοῦδκια κάμνει» ἢ τὸ

«Γρουσάφιν ἔν ὁ τόπος μας», δὲν εἶσαι βέβαιος ἂν ἔχῃς μπροστά σου κανένα τῶνον τῶν «Τζυπρωτικῶν Τραουδικῶν» τοῦ Λιπέρτη ἢ τὰ «Τζιηλαδήματα» τοῦ Γάβρη. Τὰ ἴδια μέτρα, ἡ ἴδια οἰκονομία θέματος, ἡ ἴδια παραινετικὴ διάθεση, τὸ ἴδιο σχεδὸν λεξιλόγιο. Ἡ ἐπίδραση τοῦ Κυπρίου βάρβου εἶναι στὰ ποιήματα αὐτὰ κατοβλιπτικὴ καὶ ὁμοῦς ὁ ποιητῆς τῶν «Τζιηλαδημάτων» ἀποδείξε σὲ μερικὰ ἄλλα τοῦ ποιήματα διὰ ἔχει ἕνα δικὸ του τρόπο νὰ βλέπῃ τὴ ζωὴ καὶ νὰ ἐκμεταλλεῖται τὸ ποιητικὸ περιεχόμενον τῶν πραγμάτων. Γιατὶ δὲ θέλησε τάχα νὰ ἀπολυτρωθῇ ὀλοκληρωτικὰ ἀπὸ τὶς μιμήσεις καὶ νὰ ἀναπτύξῃ περισσότερο τὴν προσωπικὴ του εὐαισθησία καὶ τὴν προσωπικὴ του ποιητικὴν ἀντίληψη;

Ἐπάρχει πάντα στὴν Τεχνη ἕνα καινούργιο ζωϊκὸ στοιχεῖο, πού χρησιμοποιώντας το ὁ τεχνίτης κατορθώνει διαρκῶς νὰ ἀνανεῶνῃ καὶ τὰ πρὸς χίλιοι εἰπωμένα θέματα.

Ἡ «Λοξάντροῦ» ἀφ' ἑτέρου καὶ ἡ «Πέρκαλλη» ἀπὸ τὴν πλῆρωσ τούτων ρυθμοῦς τοῦ Δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, ἐνῶ ἡ «Γιορτάρινα ἢ Σταθού» εἶναι ἀνάλογον πρὸς ὠρισμένα ποιήματα τοῦ Κρυστάλλη.

Τὰ τρία αὐτὰ ποιήματα ἔχουν ἐν τούτοις πολλὴν ὡμορφίαν καὶ πολλὴν χάρη. Ὁ ἀπέριττος καὶ μουσικὸς στίχος τους, ὁ αὐθόρμητος λυρισμὸς τους, ἡ δροσερότης καὶ εὐκρινεῖα τῶν αἰσθημάτων τους τὰ ξεχωρίζουν ὄχι μονάχα μέσα ἀπὸ τὰ ἄλλα τραγούδια τῆς συλλογῆς, ἀλλὰ μέσα ἀπὸ πολλὰ ποιήματα τῆς ὅλης Κυπριακῆς ἰδιοματικῆς ποιήσεως. Παραθέτομε μερικὸς στίχους τῆς «Λοξάντροῦς».

Κλαί' ἡ ψυγντῆ βασιλιετιά, κλαίει τζι'
 ἀνακαλιέται
 τζι' ὁ δκνόςμης δάσκα ἐν ἔοιει, μὲ κλαί'
 [μαν πικρὸν νὰ κλάρη].
 Μαῦρον σκουλλίξει νεφικόν τοῦ νήλιου
 [τὸ σῆταιον]
 τζι' ἡ θάλασσα πέρα προῶν σῆαν τὸ
 [θεοκόμο μονγκοίξει,
 πὸν νοιώθει νύσια σουβλεσὰ νὰ σιζίζον
 [τὸ κορμὶν του.
 Τὰ φκιοῦρα μαρτανίσκουσιν τζι' οἱ κάμπου
 [λαγκοδέσθονον,
 τζι' οὔτε σουλλὴν ἀκούσται, μὴδὲ βοσκῶ
 [πιδκιάβλιν.

Είναι χαρακτηριστική ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἢ προσήλωσι τοῦ ποιητῆ πρὸς τὴ στιχουργικὴ τοῦ Δημοτικοῦ Τραγουδιοῦ. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς δεκαπεντασυλλάβους αὐτοὺς, τῶν ὁποίων τὸ δεύτερον ἡμιστίχιον ἀποτελεῖ ἀναδιπλῶσι τῶν νοημάτων τοῦ πρώτου, ἐνθουμίζουσι τυπικοὺς δεκαπεντασυλλάβους τῶν Δημοτικῶν Τραγουδιῶν. π. χ.:

«Τὴ φθόναγε ἢ γειτονιά, τὴ ζήλευεν ἢ
|{χώρα}»." Η
«Γιὰ νὰ σοῦ φέσῃ μάλαμα, γιὰ νὰ σοῦ
φέσῃ ἀσῆμι».

Πολλὴ μουσικότητι ἔχουσι τὰ καθαρὰ λυρικά ποιήματα τῆς συλλογῆς, ὅπως π.χ. τὸ «Τζιηλαδιστά»:

Τζιηλαδιστά
τρουουδιστά
τῆς θάλασσας τὰ πλουμιστά
τὰ τζιύματα διαβαίναν.

Τζι' ἐγὼ σὺφτός
τζιαὶ σωρευτός
ἐπεισοκάζα πὼς ὁ γιολός
ἐν οὐλα σγιάν τζιαὶ σέναν.

* *

Τὰ ἀγωνιστικὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς εἶναι ἄνισα. Σὲ μερικά ὑπάρχει ἕνας θερμὸς τόνος καὶ μιὰ εὐλικρινῆς ἀνθρωπιστικὴ διάθεσι. Τὰ «Γέννα», ἐπὶ παραδείγματι, εἶναι ἕνα καλὸ ποίημα μὲ αὐθόρμητη λυρικὴ πνοὴ καὶ γνήσιον ποιητικὸν παλμό. Σὲ μερικά ὁμως ἕλλα ἢ, ὑπόθεσι, παρὰ τὴν εὐλικρινῆ ἀνθρωπιστικὴν διάθεσιν τοῦ περιεχομένου τῆς, δὲν κατορθῶναι νὰ μετουσιωθῇ ποιητικὰ καὶ μένει ἀπλὴ θεματογραφία.

Ἡ ποίησις τοῦ Γάβρη μαρτυρεῖ πάντως μιὰ αὐθόρμητικὴ καὶ ἀνήσυχη ψυχὴ. Στὰ «Τζιηλαδήματά» τοῦ ἀγγίξε μὲ θάρρος καινούργιες νότες τῆς Κυπριακῆς ἰδιωματικῆς ποιήσεως καὶ ἐπλάτυνε τὰ θέματα καὶ τὰ ἐνδιαφέροντά τῆς. Ἀπέδειξε ἐξ ἄλλου ὅτι χειρισμὸς τῆς τεχνικῆς τοῦ ὅτι κατέχει ἕνα ζωγραφικὸ ὕφος καὶ ἕνα σχετικῶς πλοῦσον λεξιλόγιον. Ἐκεῖνο ποῦ τοῦ χρειάζεται εἶναι νὰ ἐναρμονίσῃ περισσότερο τοὺς τόνους τοῦ, καὶ νὰ δώσῃ στὶς μελωδίας τοῦ τὸ

καθαρὸ μέτρο τῆς προσωπικῆς τοῦ δημιουργίας.

Εἶναι ὁμως ἀκόμη τόσο νέος, ποῦ, παρὰ τὶς σχετικὰς τούτοις ἀτέλειαι, τὰ «Τζιηλαδήματα» μᾶς ἐπιτρέπουσι νὰ ἐλπίζουμε περισσότερα.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

*

Ἄγγελου Τερζάκη: Ἡ Πριγκηπέσσα Ἰζαμπώ. Ἡρωικὸ μυστήριον. Οἱ Φίλοι τοῦ Βιβλίου. Ἀθήνα 1945. σ. 536.

Μετὰ τὴν «Πριγκηπέσσα Ἰζαμπώ» τοῦ κ. Α. Τερζάκη τὸ νεοελληνικὸ μυθιστόρημα γυρίζει στὶς κλασικὰς πηγὰς τοῦ εἶδους, δηλαδὴ γίνεται πραγματικὰ τὸ ἔπος σιῶν περὶ λόγου, μιὰ ἀντικειμενικὴ (ὅσο μορεῖ νὰ γίνῃ ἀντικειμενικὴ καὶ ἀνεπηρέαστη ἀπὸ τὴν προσωπικὴν διάθεσιν) ἀφήγησις περὶ αἰώνων ἡρωικῶν γεγονότων, ποῦ φτάνουσι στὸ χῶρον τοῦ μύθου καὶ τοῦ θρόνου Ἡ φαντασία ἀρνήσεται λεύτερον νὰ μᾶς ταξιδέψῃ πρὸς τὰ περασμένα, ποῦ ἡ χρονικὴ ἀπόστασις τᾶς ξεκαθαρίσει ὅς τύπος ὀριστικοῦ, ὅς κατὰ τὰς ἰστορικὰς διαγραφὰς, ὅς μορφὴς ὀριστικῆς σάν ἦθος καὶ τρόπο ζωῆς μέσα στὴν ἰστορικὴ παράδοσι. Ἐστὶ ὁ διάχυτος θόλος δένεται μετὰ τὴν ἰστορικὴν ἀλήθειαν, ἢ καλύτερον, ἀναπλάθεται λεύτερον ἢ ἰστορικὰ καθορισμένην ζωὴν. Ὅμως αὐτὸ δὲ σημαίνει πὼς ὁ συγγραφεὺς ἀποξενῶνται ἀπὸ τὴν σύγχρονην ζωὴν—αὐτὸ μορεῖ νὰ γίνῃται στούς στεγνοὺς ἀφηγητὰς τῶν περασμένων—μὰ ἴσα ἴσα προσβάλλει τὰ αἰτήματα τῆς σύγχρονης ζωῆς μέσα στούς τύπους καὶ στὶς μορφὰς τῶν περασμένων. Κ' ἔδω κυρίως εἶναι ποῦ ξεχωρίζει ὁ πραγματικὸς συγγραφεὺς, ὁ ζωντανὸς καὶ δημιουργικὸς, ἀπὸ τὸν ἄψυχο καὶ στεγνὸ ἀφηγητὴ. Κ' ἔδω εἶναι, ἀκόμα, ποῦ ὁ σημερινὸς μυθιστοριογράφος, χωρὶς νὰ χάνῃ τὴν ἐπικὴν σύλληψιν καὶ τὸ ἐπικὸν πλάτος, γίνῃται ὁμως καὶ ὁ ἀπολογητὴς τῆς ἐποχῆς του, ἀλλὰ ἢ ὁραματίζεται προδοτικὰ τὴν λύσιν τῶν προβλημάτων τῆς. Κοὶ τέλος ἔδω εἶναι ποῦ τὸ μυθιστόρημα βγαίνει ἀπὸ τὴν γαλήνην ἐνατένισι τοῦ κόσμου, ποῦ τὴ βροσκοῦμε σιῶν ἐπικὸν ποιητὴ (παρ' ὅτι τὶς συγκρούσεις τοῦ ποῦ καὶ αὐτὸς ζωντανεύει), καὶ πλουτίζεται μετὰ τὸ λυρικὸν παλμό τοῦ συγγραφέα, μετὰ τὸν προσωπικὸν τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον, ποῦ εἶτε σὰ βίωμα εἶτε σὰ διάθεσι

κέρδιος από τή σύγχρονη ζωή στο πιάτο πλατύ της νόημα, σίς πιά ουσιαστικές επιδιώξεις της.

Τά απαραίτητα αυτά, σήμερα, προσόντα γιά ένα ήρωικό μυθιστόρημα τί έχει ή «Ποιγκηπέσσα 'Ιζαμιώ» του κ. Τερζάκη. "Όμως έχει και τίλλα, επίσης απαραίτητα, προσόντα του είδους. 'Η σύνθεσή του είναι στερεή, καλά σχεδιασμένη, σάν άρχιτεχτόνημα, σά γυρά θεμέλια στερεωμένο, χτισμένο μέ τό καλύτερο ύλικό, μέ αναλογίες μετρομημένες στό σύνολο και στά μέτρα. Τά πρόσωπα του καθαρά διαγραμμένα στή βαθμιαία τους εξέλιξη, ζωντανά άνθρωποι πού μάχονται νά φτιάξουν τή ζωή τους, νά κρατήσουν μιá θέση—τή θέση τους—στή ζωή μέσα σίς εναλλαγές της. 'Η εποχή—τέλος του δέκατου τρίτου αιώνα στό Μοριά—αναπλάθεται πιστά, παραστατικά, μέ τούς ανθρώπους και τίς διαθέσεις της, μέ τίς πολιτικές και κοινωνικές της συνθήκες, σίς ύλικές και πνευματικές εκδηλώσεις της.

Τό μυθιστόρημα αυτό αγκαλιάζει μιάν δλόκληρη εποχή, μέ τήν έντονη ζωή της και τά πάθη της, πού, λίγο πολύ, μέ άλλην ίσως μορφή, ζούνε και σήμερα και πρρόνουνε και τή δική μας τή ζωή. «Θά σάς άνιστορήσω», λέει ό κ. Τερζάκης στή σύντομη προλογική προσφώνησή του, «ένα μιγάλο χρονικό, τίς θανμαστές προπτώσεις του ευγενικόπουλου Νικηφόρου του Σγουρού άπ' τ' Ανάπλι, πώς ξέκοψε κατατρομεμένο από τήν πατρίδα του, πώς πάλεψε μέ τό ριζικό του σέ στείες και θάλασσες, και πώς σήκωσε πόλεμο ενάντια σέ μιá γυναικά,» αλλά κ' ενάντια στόν ξένο κατακτητή.

Δέν είναι όμως δυνατό και συντομώτατη κών περίληψη νά δώσουμε εδών της «Ποιγκηπέσας 'Ιζαμιώ». "Ένας δλόκληρος κόσμος, ένας δλόκληρος λαός κινείται, δρα, ζει μέσα στό μυθιστόρημα τούτο: αγάπη, μισέι, πολεμά, πεθαίνει, επαναστατεί, έμπορεύεται, συνομιλεί, δουλεύει, δολοφονεί, παίζει, κλαίει γελά, αγωνιά και αγωνίζεται. Ποιγκηπες και χρομαίχοι, έλπίτες και βιλάνοι, στεριανοί και θαλασσοί, κουρσάροι κ' επαναστάτες, πλούσιοι και φτωχοί, λεύτεροι και δοϋλοι, λεβέντες και κισιήδες, λαϊκοί και κληρικοί, άντρες και γυναικες, γέροι και παιδιά, όλες οι τάξεις, όλα τά επαγγέλματα, όλες οι καταστάσεις της μεσαιωνικής εποχής, παρουσιάζονται στήν πόλη και στά χωριά, στή θάλασσα και στή στεριά, στά κάστρα και

σίς καλύτερες, μέσ' από τή χαρά και τό αίμα, μέσ' από τόν έρωτα και τό θάνατο. Είναι μιá πλατιά δλοζώντανη εικόνα του σκοτεινού Μεσαίωνα, τότε πού ό ξένος κατακτητής βαριά πατούσε τό Μοριά και τό μεγαλύτερο μέρος της άλλης 'Ελλάδας, και μάταια προσπαθούσανε οι 'Έλληνες ν' αποτινάξουν τό ζυγό. "Όμως από τότε κίβλας παρουσιάστηκαν οι «ροβολάτορες», οι στασραίοι τών βονών, οι πρόσκομοι τών Κλεφτών και τών Άνταριών, και δεν άφηνανε σε χλωρό κλαδί τό Φαίγχο δυνατό. Και θαρρώ πώς προτινών στο σήμασ αυτό, καθώς και σίς ύπέροχες, μέ όλη τή φοίκη τους, σελίδες της πείνας και του θανατικού, έβαλε ό κ. Τερζάκης τή σύγχρονη του ιστορική περίοδη της Κατοχής, μέ τήν Άντίσταση του έλληνικού λαού αλλά και μέ τήν πείνα και τό θάνατο πού τότε θέσει. 'Η προσωπική του διάθεση από τό αντίκουσμα της σύγχρονης σκληρής ζωής διαχέεται τεχνικά μέσα στήν προγενέστερη εποχή και τή θεομιμεί. Είναι οι στιγμές πού τό ιστορικό αυτό μυθιστόρημα δέ δίνει μονάχα τήν τέση του μύθου και τή γνώση μιáς παραμυθής εποχής, αλλά και γίνεται κήρυγμα στή σύγχρονη ζωή,—χωρίς ώστόσο νά νοθεύεται ή καλλιτεχνική του ουσία και νά έσπείρει στό διδαχτισμό και στήν προσπάγδα. Είναι πολύ τεχνίτης ό κ. Τερζάκης ώστε νά μη σητισεί, κ' είναι πολύ άνθρωπος ώστε νά μην άπομακρύνεται από τή ζωή. "Όπως ζαίρει νά κρατάει ζωηρό τό ενδιαφέρο του άναγνώστη—μεγάλο προτέρημα κι αυτό γιά ένα μυθιστόρημα μέ 530 πυκνοτυπωμένες σελίδες—έτσι ζαίρει νά κρατάει και τό μυαλό του έξύπνιο μέ τήν προβολή αιτημάτων πού και τό σημερινόν άνθρωπο άπασχολούν και του ζητούν μιá λύση. Τό έπικό πλάτος του μυθιστορήματος; του έπιτρέπει νά τό τοποθετεί άνετα μέσα στόν κύκλο της ζωής.

'Η «Ποιγκηπέσσα 'Ιζαμιώ» είναι μιá μεγάλη δημιουργία, πού θά λογαριαστέι στο νεοελληνικό μυθιστόρημα σάν ένας από τούς πολυτιμότερους καρπούς του.

Μυριβήλη : 'Ο Πάν. 'Αθήνα ΜCMXLVI. Οι Φίλοι του Βιβλίου σ. 136.

Μέ τά «Παγανά» ό κ. Μυριβήλης μετάφερε τή λογογραφία μέσα στήν πυρετική ζωή της πόλης μέ τά ποιήματα προβλήματα και τίς συγκρού-

σεις τῶν ἀνθρώπων τῆς μέσα στή σύγχρονη ἀστική κοινωνία. Μὲ τὸν «Πάνα» φεύγει: μέσα στή φύση, τὴν ἀγνή κι ὀργιαστική, τὴν πρωτόγονη καὶ παντοδύναμη. Ἔνας σίφουνας παγανισμοῦ τὸν κυριεύει, συνεπαίρνεται ἀπὸ τὴν ἴδια του ἔμπνευση κι ἀπλώνεται μέσα στή φύση, γίνεται ἔνστιχτο καὶ πρώτη πηγὴ, γίνεται ψιθυρός τῶν φύλλων ἢ ἀδιόρατη κίνησι τῆς πιὸ μικρῆς ζωῆς. Ὅλα γύρω ζοῦνε, ψυχωμένα κι ἄψυχα, κινουνοὶ καὶ μιλοῦν, ὅλα ἔχουν τὸ θεοὺς καὶ τὸν τραγουδοῦν στή γλῶσσα του καθένα. Μὰ πάνω ἀπ' ὄλους τοὺς μικροὺς θεοὺς ἐπικρατεῖ ὁ πόθος τῆς δημιουργίας, συνειδητὰ εἶτε ἀσυνειδητὰ, φανερά εἶτε καὶ σκεπασμένα. Καὶ μέσα σ' αὐτὸ τὸ ὄργιο τῆς φύσης, ὁ ἄνθρωπος θὰ εἶναι ὁ τελευταῖος ποὺ μπορεῖ νὰ μείνει ἀμέτοχος τοῦ γενικοῦ μεθυσιοῦ, ὅταν μάλιστα ὁ ἄνθρωπος εἶναι νέος εἴκοσι χρονῶν, λεβέντης κι ἀπραγς, ἀγνός καὶ πρωτόγονος σάν τὸν Τσαλέκο.

Ὁ Τσαλέκος τοῦ «Πάνα» ἔχει πολλὰ ἀναλογίες μὲ τὸν Πατούχα τοῦ Κονδυλάκη, χωρὶς ὅμως τὶς κακίες καὶ τὶς στρεψόδικες ἀγριότητές του. Ὁ Τσαλέκος εἶν' ἕνα ἄκακο ἀγρίμι, μὴ ἀγαθὴ φυσικὴ δύναμη τεράστια, ἕνας πρωτόγονος ἄνθρωπος, ἀνεπιτήδευτος καὶ καλόκαρδος, ὅπως στὶς πρώτες μέρες τῆς δημιουργίας. Χωρὶς ν' ἀπαρνιέται τοὺς ἀνθρώπους, τὸν περισσότερο του καιρὸ τὸν περνᾷ μέσα στή φύση, κ' ἔφτασε νὰ νιώθει τὴ φανερὴ καὶ μυστικὴ ζωὴ τῆς, νὰ δίνεται ὀλόκληρος σ' αὐτὴ, νὰ τὴ μάχεται συχνά, γιὰ νὰ δίνει διέξοδο στὶς ὀργιαστικὲς—ἀγνωστες ὅμως γι αὐτὸν—δυνάμεις ποὺ τὸν πλημμυρίζουν καὶ τὸν κάνουν νὰ ξεφωνίζει ἄγρια πῶς «θὰ σκάσ' ὁ Τσαλέκος ἀπ' τὰ νιάτα!» Κι ὅταν ἔρχεται τὸ «κακὸ συναπάντημα», ὁ Πειρασμὸς μὲ τὴ μορφή μιᾶς γυναικας, ὕστερ' ἀπὸ μιὰ ἔντονη, ἀθελή του ὅμως, προπαρασκευή, ἐνεργεῖ σάν τυφλὴ δύναμη, ποὺ γίνεται δύναμη καταστροφῆς ἀντὶ δημιουργίας καὶ λύτρωσης. Ἡ φυλάκισή του, ποὺ ἀκολουθεῖ σὰ μοιραῖο ἀποτέλεσμα, τίποτε ἄλλο δὲν ἔκανε παρὰ νὰ τονώσει τὴν ἀδιάφθορη καλὴν οὐσία τῆς ψυχῆς του, ν' ἀπαλύνει τὴ διάθεσή του,

νὰ μερέψει πιότερο τὴν τρυφερὴ καρδιά του.

Ὅμως δὲν ξαίρω ἂν στὸ βιβλίον αὐτὸ ζυγίζει περισσότερο τὸ περιεχόμενο ἀπὸ τὴ μορφή. Εἶναι ἑλληνικό, παγανιστικό, μὰ ἴσως ὄχι ἀσυνήριστο τὸ περιεχόμενο τοῦ ἔργου αὐτοῦ. Ὁ τρόπος ὅμως ποὺ τὸ χειρίζεται ὁ κ. Μυριβήλης, ποὺ τὸ δουλεύει καὶ τὸ παρουσιάζει, κάνουν τὸν «Πάνα» ἕνα κομψοτέχνημα ὕψους καὶ τεχνικῆς γενικά. Εἶν' ἕνα ὀργιαστικὸ παίγνιδι σκιῶν καὶ φώτων μέσα σ' ἕνα δάσος, μὰ τὸ φῶς κυριαρχεῖ πιὸ ἔντονο. Εἶν' ἕνα τραγούδι, ἕνα τρελλὸ λυρικό ζέσπασμα, ποὺ μᾶς φέρνει στὶς πιὸ ἀνόθευτες πηγές τῆς ζωῆς καὶ τῆς δημιουργίας μὲ τοὺς ἤχους μιᾶς πολυόργανης ὀρχήστρας, ποὺ εἶναι ὁ λόγος τοῦ κ. Μυριβήλη.

Τὸ βιβλίον τὸ στολιζοῦν ἐξαιρέτες ξυλογραφίες τοῦ κ. Κ. Γραμματόπουλου.

*

Γιάννη Μπεράτη. Τὸ πλατὺ ποτάμι. Συμφωνία. Πρόλογος Κ. Θ. Δημαρᾶ. Οἱ Φίλοι τοῦ Βιβλίου, Ἀθήνα 1946. σ.157.

Ἦστερ' ἀπὸ τὸ «Ὀδοιπορικὸ τοῦ 43» ὁ κ. Μπεράτης μᾶς δίνει στὸ «Πλάτῳ ποτάμι» θερμὴν τὴν πείρα του ἀπὸ τὸ μέτωπο κατὰ τὸν ἑλληνοϊταλικὸ πόλεμο, στὸν ὁποῖο πῆγε ἔθελοντῆς κ' ἔφτασε ὡς τὴν πρώτη γραμμὴ τοῦ πυρός. Δὲν εἶναι ὁ συνηθισμένες πολεμικὲς ἐντυπώσεις, ποὺ γιομίζουν τὶς σελίδες τῶν βιβλίων ποὺ γράφτηκαν τὸν τελευταῖο καιρὸ Δὲν γίνονται ἰαχὴ οὔτε θόρυο οὔτε σωροὶ ἀνατριχιαστικῶν γεγονότων. Δὲ ρητορεύουν μὲ κούφια λόγια οὔτε μᾶς πνιγούν, μ' αἶμα καὶ φωτιά. Εἶναι ζωντανὲς οἱ ἐντυπώσεις ἑνὸς ἀνθρώπου, ποὺ αὐτόβουλα δοθῆκε στὸν Ἀγῶνα, χωρὶς κομπασμούς, ἀλλὰ μὲ πλῆρια τὴ συναισθησὴ τῆς εὐθύνης καὶ τῆς σοβαρότητας τοῦ ἔργου. Συναντᾷ ἀπειρες δυσκολίες, φυσικὲς κ' ἀπ' ἀνθρώπους, ὡστόσο φτάσει στὴ θέσιν του τῆς πρώτης γραμμῆς. ἔρχεται σ' ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τοὺς στρατιωτικοὺς καὶ μὲ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς καὶ τῆς σκέψης των, κ' ἴσα ἴσα αὐτὸ τὸ ἐνδιάμεσο, ἀπὸ τὸ ξεκινῆμά του ἀπ' τὴν Ἀθήνα ὡς

ὅτι τὸ φτάσιμό του στὴν προκάλυψη—λίγα μέτρα μακριὰ ἀπὸ τὸν ἐχθρό—εἶναι τὸ θέμα τοῦ βιβλίου του. Οἱ δυσκολίες αὐτές, ποῦ τόσο ἀπέριττα ἀλλὰ παραστατικά παρουσιάζει ὁ κ. Μπεράτης, τὸν ὀδηγοῦν σ' ἀνάλυση ψυχικῆ τῶν ἀνθρώπων ποῦ ἐρ-χεται σὲ συνάφεια μαζί τους, χω-ρίς ὁμως τὴ λεπτεπίλεπτη, τὴν ἐξο-υχιστικὴ διάθεση τῆς ψυχολογικῆς ἔρευνας καὶ περιγραφῆς, ἀλλὰ μέσ' ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα καὶ τὶς ἐνέργειες τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, ἀ-πλά, φυσικά καὶ λιτά.

Οἱ σελίδες αὐτές μὲ τ' ἀδρά πε-ριγράμματα τῆς πολεμικῆς ζωῆς, μᾶς δημιουργοῦν ἔντονα—ὄχι ὁμως ἐ-φιαλτικό—τὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ πο-λέμου, ἀντικειμενικά δοσμένη μέσ' ἀπὸ τὸ διυλιστήριό τῆς προσωπικῆς ἐμπειρίας τοῦ συγγραφέα. Κ' ἡ ἐμ-πειρία του εἶναι ἡ ἀλήθεια, ὄχι ἡ ἐπιφάνεια. Κ' εἶναι θαυμαστὴ ἡ διά-θεσή του στὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ μὴ κρύψει τίποτε ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, καὶ ὅταν ἀκόμη εἶναι ὀδυνηρὴ καὶ φαί-νεται μειωτικὴ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ποῦ τὸν περιστοιχίζουσι καὶ γιὰ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ ἀγῶνα. Κι αὐτὸ χω-ρίς κακία καὶ πάθος, χωρὶς ὀργή καὶ σαρκασμό, δίχως τὴ διάθεση νὰ καταφρονέσει 'Απλῶς δίνει τὴ μαρ-τυρία του «χωρὶς φόβο καὶ πάθος», ἔτσι ὅπως τὴν εἶδε καὶ τὴν ἔζησε τὴν πολεμικὴν πραγματικότητά.

Τὸ ὕφος τοῦ κ. Μπεράτη εἶναι πολὺ πιὸ ἀπλό καὶ καθαρό παρὰ στὰ προηγουμένα του βιβλία. Δὲν ἔχει χρώματα φανταχτερὰ ὁ λόγος του, δὲν ἔχει περιτέχνησιν κουρασι-κὴ γιὰ τὸν ἀναγνώστη, γιατί, ὅπως σημειώνει στὸν πρόλογό του ὁ κ. Δημσράς, «ὄλο τὸν κόπο τὸν κράτη-σε ὁ συγγραφέας γιὰ τὸν ἑαυτοῦ του. Ἡ εὐκολία τοῦ ὕφους εἶναι στὸν Μπεράτη καρπὸς κόπου μοκροῦ, καὶ ἐναγώνιου στοχασμοῦ μπροστά στὰ προβλήματα τῆς τέχνης». Εἶναι ὁμα-λό καὶ στρωτὸ τὸ ὕφος του, χωρὶς περιτὰ στολίδια, δίχως παραφορτώ-ματα. Γι' αὐτὸ ἴσως κ' ἡ λυρική διά-θεση, ποῦ τὸ διαπνέει σάν στοιχειακὸ γνώρισμα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, κυ-λάει ἥρεμα καὶ πηγαία σάν φυσικὴ τῆς ἀπόρροια.

Τὸ «Πλατὸ ποτάμι» τοῦ κ. Μπερά-τη γενικὰ πρέπει νὰ θεωρηθῆι σάν

ἓνα ἔργο ἥθους ἀνώτερου—καὶ στὴν οὐσία καὶ στὴ μορφή του.

Ἡλία Βενέζη : «Ὁρα πολέμου. Διηγήματα. Οἱ Φίλοι τοῦ Βι-βλίου. Ἀθήνα 1946. σ. 256.

Δεκαπέντε διηγήματα ἀπὸ τὴ σκληρὴν ὥρα τοῦ πολέμου ποῦ ἡ 'Ελλάδα ἔζησε τελευταία, ἀπ' τὰ ὁποῖα τὰ ἐνιά πρῶτα ἀποτελοῦν τὴν καθαυτὴ «Ὁρα πολέμου» καὶ τ' ἄλλα ἔξι τὸ «Βιβλίον τῆς Ἀννας», —δεκαπέντε διηγήματα ποτισμένα ἀπὸ αἶμα καὶ δάκρυα, ἀπὸ πίστη κ' ἔγκαρτέρησιν, ἀπὸ σκληράδα κι ἀνθρωπισμό, ἀπὸ πείνα κι ἀθῶο παιδικὸ χαμόγελο.

Τὸ τετράχρονο πολεμικὸ δρᾶμα τῆς Ἑλλάδας θὰ τροφοδοτεῖ γιὰ καιρὸν ἀκόμα τὴ λογοτεχνία μας, γιατί σπάνια ἔζησε τὸ ἔθνος μας τόσο ἔντονα καὶ συγκεντρωμένα, τόσο ἥρωικά καὶ τόσο τραγικά, τὸ μεγάλο θᾶμα τῆς ζωῆς, ἀπὸ κάθε ἀποψη. Καὶ τὰ πιὸ πολλὰ βιβλία τῆς τελευταίας λογοτεχνικῆς μας παραγωγῆς γύρω ἀπὸ τὸ δρᾶμα αὐτὸ περιστρέφονται, ἀπ' αὐτὸ πηγάζουσι. Γιατί, ὅπως πολὺ σω-στά ἔγραψε στὸ προλογικὸ του σημεῖωμα στὸ «Μπλόκ C» ὁ κ. Βε-νέζης : «Ὅλα γύρω μας λένε πῶς περισσότερο ἀπὸ κάθε τι μᾶς μέ-νει τὸ χρέος νὰ ἀφήσουμε τὴ μαρ-τυρία μας γιὰ ὅ,τι ἔζησε ἡ πατρί-δα μας, γιὰ ὅ,τι ἔζησε ὁ λαὸς μας κι ἐμεῖς» στὰ δύσκολα αὐτὰ χρόνια τοῦ πολέμου καὶ τῆς σκλαβιάς. Νὰ καταθέσει καθένας τὴ μαρτυρία του, νὰ καταγράψει τὸ χρονικὸ του.

Τέτοια κ' ἡ «Ὁρα πολέμου»: μιὰ σειρά ἀπὸ χρονικά στὴ μορφή τοῦ διηγήματος, κομμάτια ἀπὸ τὴν τραγωδίαν καὶ τὸν ἥρωισμό τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, εἰκόνες ἀπὸ τὸ πάθος του γιὰ τὴ Λευτερίαν καὶ τὴν προσπάθειά του νὰ ἐπιζήσει φυλάγοντας τὴν καθαρὴν οὐσία τοῦ ἀνθρώπου στὴ μορφή ἐνὸς παιδιοῦ, σ' ἓνα λόγο ἀγάπης, σὲ μιὰν ἐνέργεια στοργῆς. Ὅλα εἶναι διαποτισμένα ἀπὸ τὸ θανατερὸ κῶμα τοῦ πολέμου. Ἀλλὰ οἱ μικρὲς καὶ μεγάλες αὐτὲς πολεμικὲς τρα-

γωδίες δέν εἶναι τόσο κραυγές ἀντιπολεμικές, ὅσο, προπάντων, μαλακές φωνές γιά νά γυρίσει ὁ ἄνθρωπος στήν καλή του οὐσία. Γι' αὐτό καί τὸ βιβλίο τοῦτο εἶναι πλημμυρισμένο ἀπὸ βαθύτατο, πηγαῖο, ἀνεπιτήδευτο ἄνθρωπισμό, γιομάτο ἀπὸ ποίηση. Ἀπλώνεται μέσα στήν ἀνθρώπινη ψυχὴ ἕνα τρυφερό ἀίσθημα καλοσύνης, πού ἐλαφρώνει τὴ μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου μέσα στὶς πολεμικές συμφορές. Γίνεται ἕνα τραγούδι στοργῆς, μιά δέηση ἀγάπης, ἕνα πονεμένο παραμῦθι εὐγένειας καὶ τρυφερότητας, μιά ἔφεση γαλήνης μέσα στὴ φύση.

Καὶ πῶς δουλεύει τὸ ματωμένο αὐτὸ ὕλικο ὁ κ. Βενέζης! Μὲ πόση ἀπλότητα καὶ λεπτότητα, μὲ τί τέχνη ἀπαλὴ ἀλλὰ καὶ στερεή! Οἱ ἄνθρωποι, ἡ φύση, οἱ ἐνέργειες, τὰ κινήματα τῆς ψυχῆς, οἱ ἰδέες, ὁ ἐσωτερικὸς κ' ἐξωτερικὸς κόσμος ζωγραφίζονται μὲ σίγουρο χέρι, μὲ τὰ πιδὶ ἀπλά καὶ λιτὰ μέσα, στήν πιδὶ κατάλληλη στιγμή, καὶ παίρνουν τὴν πιδὶ καθαρὴ, τὴν πιδὶ ὀριστικὴ τους μορφή,—καὶ σύγκαιρα μπλέκονται ἀνάμεσὸ τους φυσικά σὲ μιά σύνθεση ἀρμονικὴ καὶ καλοζυγισμένη.

Σίγουρα ἡ «ᾠρα πολέμου» εἶναι τὰ καλύτερα διηγήματα πού μᾶς ἔδωσε ὡς τώρα ὁ κ. Βενέζης, τὰ καλύτερα διηγήματα ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ πολέμου στήν Ἑλλάδα.

Μαρία Ρουσοῖα: Γιά τὸ Δίκιο στὴ Μέση Ἀνατολή. Ἀλεξάνδρεια 1946 σ. 230.

Ἡ Κυρία διηγηματογράφος δ. Μαρία Ρουσοῖα εἶναι πολὺ γνωστὴ στοὺς ἀναγνώστες τῶν «Κυριακῶν Γραμμάτων», πού εἶχαν τὴν τιμὴ πρῶτα νὰ παρουσιάσουν τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ διηγήματά της. —ἀπλὲς ἡθογραφίες στήν ἀρχή, συνθέσεις τεχνικώτερες κατόπι στήν ψυχικὴ ἀνάλυση καὶ στήν ἐκφραστικὴ δύναμη, μὲ ζωντανὴ παρατήρηση ἀπ' τὴ σύγχρονη ζωὴ, πλημμυρισμένε να μὲ τὸ μῦθο καὶ τὴν καλοσύνη καὶ μὲ σοφὴ πείρα. Εἶναι γνωστὴ ἀκόμα ἀπὸ τὰ ἐξαιρετικὰ «Γράμματα τῆς Ἀδερφῆς τοῦ Στρατιώτη», τὰ γιομάτα

φλόγα ἐθνικὴ καὶ ἀδελφικὴ στοργή, πού τόσο παρηγορητικὰ κ' ἐνισχυτικὰ στάθηκαν στοὺς Ἑλληνας στρατιώτες τῆς Μέσης Ἀνατολῆς κατὰ τὸν πόλεμο. (Δεῖς σχετικὴ κριτικὴ μου στὰ «Κυριακὰ Γράμματα», ἔτος Ζ' ἀρ. 93—94 σ. 205—206).

Τώρα ὅμως ἡ δ. Μ. Ρουσοῖα μὲ τὸ νέο της βιβλίο «Γιά τὸ Δίκιο στὴ Μέση Ἀνατολή», παταίει στερεώτερα στὸ διηγηματὸ τόσο στὴ μορφή ὅσο καὶ στὸ περιεχόμενο, καὶ μᾶς προσφέρει ἕνα ἀπὸ τὰ καλύτερα ἔργα τῆς κυπριακῆς πεζογραφίας. Εἶν' ἕνα βαθιὰ ἀνθρωπιστικὸ ἔργο, μιά ζωντανὴ κραυγὴ ἐνόητα στὴν ἀδικία καὶ στὸν πόλεμο. Εἶναι γραμμένο μ' αἶμα καὶ δάκρυα καὶ φωτιά, μὲ τὸ αἶμα καὶ τὰ δάκρυα καὶ τὴ φωτιά πού πνίξανε τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸν πόλεμο, κάνοντας τὴ ζωὴ του μίαν ἀσήμαντη λεπτομέρεια, πού δὲ λογαριάζοταν γιὰ τίποτε μέσα στήν πλήμμυρα τῆς ἀδικίας.—πού οἱ ἐπιτήδειοι τὴ λέγανε ἀγῶνα γιά τὴ Δικαιοσύνη. Πόσο ἀπλά τὸ λέει ἕνα ἀπὸ τὰ πρόσωπα τοῦ βιβλίου: «Μιά μέρα κάμποσο ἄνθρωποι νοιώσαν ἀδικημένοι καὶ γιά νὰ βροῦν τὸ δικιο τους βιάθηκαν νὰ ἀδικήσουν ἄλλους. Τότε οἱ ἄλλοι σμίξαν μὲ τὸν πῦρ σκληρὸ καὶ ἀδικο νόμο γιά νὰ ὑπερασπιστοῦν καὶ αὐτοὶ τὸ δικιο τους. Ἔτσι, μπλεχτήκαμε ὅλοι μὲς στ' ἀδικήματα καὶ πατώντας ἀπὸ ἀδικημα σ' ἀδικημα, ξεκινήσαμε νὰ βροῦμε τὴ δικαιοσύνη».

Οἱ ξεριζωμένοι στρατιώτες πού πολεμοῦν τοὺς εἶπαν, «γιά τὸ δικιο»!, ζοῦνε μέσα στὴν ἀδικία, καὶ μάταια προσπαθοῦν νὰ θαμποφῆξει καὶ ἀπάνω τους μιά ἀχτίδα δικαιοσύνης. Σὰν τὴν ἀδικη κατὰρα τυραγνίεται, πονοῦν, πεινοῦν, δεινοπαθοῦν, ὑποφέρουν ἠθικά καὶ σωματικά, τοὺς πατοῦν τὸ δικιο τους, τοὺς ξεθεώνουν καὶ τοὺς ἐξουθενώνουν. Κι ἂν κανένας δοκιμάσει νὰ ζητήσῃ τὸ δικιο του, πάει «ἀδικο τῶν ἀδικῶν».

Μέσα σ' αὐτὸ τὸ κλίμα τῆς ἀδικίας, τῆς εἰδικώτερα στρατιωτικῆς καὶ τῆς γενικώτερα ἀνθρώπινης, κινοῦνται καὶ τὰ τέσσερα διηγήματα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ τῆς δ. Ρουσοῖα. Ἡ ἄμεση ὑποκειμενικὴ τῆς παρατήρηση, πλοῦσια καὶ ζωηρὴ, μᾶς φέρνει ἀπὸ τὸ μερικὸ στὸ γενικὸ, καὶ δεχόμαστε συγκλονιστικὴ τὴν ἐπαφή μας μὲ μιά τόσο ὀλιβερὴ πραγματικότητα. Ἡ ψυχοπῶνια κ' ἡ λύπηση ἐναλλάζονται μὲ τὴν εἰρωνεία καὶ τὸ

οκρημαρισμό, με την όργη και την κατα-
ρικήν. — πάντα όμως ή άνθρωπιστική διά-
ρροίηση κυριαρχεί παντοδύναμη και χα-
ρματικά βαθιά την πορεία της αφήγησής,
ρόσηφός της δραματική πράξη. 'Από την εώτε-
ρη αυτή διάθεση πηγάζει κ' ή ποιητική
επιθέση, που σά μία γραμμική γαλάζιας
ή γαλακτώδους ξεμακραίνει τόν αγωνιζόμενο άν-
θρωπο από τις κακίες του.

ΌΤ — Το γράψιμό της έχει κάτι από τη
αρχαλαχανιασμένη ροή των γεγονότων που
μυθολογεί. Αναβρύζουν πληθωρικά
τα κ' ελλειπτικά τὰ ποικίλα γεγονότα της
ζήσης, είτε σαν άμεση έντύπωση είτε
ή ύπαι άνάμνηση, και μπλέκονται άναμε-
νόμενα τους και μερδεύονται σά μέσα
τό τ' όνειρο, έτσι που κάποτε δύσκολα ξε-
χωρίζονται. Το λέει κ' ή ίδια κάπου:
'Αυτά όλα γινανε, άλλα πρώτα κι άλλα
στούστερα. Τι σημασία έχει ή σειρά, μέσ
νόστιτον κυκεώνα του κόσμου; 'Όλα είναι
αμειωμένα μεταξύ τους. Τα πρώτα φέρ-
νουνον τὰ ύστερα και τὰ ύστερα ξηγούν
ε' ύστα πρώτα.» Μπορεί να έχει δίκαιο, ό
πρωτος με κάποια μεγαλύτερη τιξη, με
πρόκκάποιο έστω κι άδρό ξεχώρισμα μερι-
νώνων διάχυτων παράλληλων γεγονότων,
ή θά κέρδιζε σε σαφήνεια τό έργο. 'Όμως
ή ύπαι δέν έμποδίζει να είναι τό «Για τό
κίό δίκιο» της δ. Ρουσιά ένα σημαντικό
έκκαλό αξίο άπόχημα της κυπριακής ειδι-
κικά, μά και γενικά της ελληνικής διηγη-
ματογραφίας.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

Ο γυμνασιάρχης κ. Κ. Σπυριδά-
κις σημειώνει πιδό πάνω (σ. 51) την
έυποχρέωσιν των Έλλήνων εκπαι-
δευτικών, να δημιουργήσουν νεωτέ-
ρα ελληνικόν παιδαγωγικόν, την
πό όποιον δέν έγνωρίσαμεν έως σήμε-
ρον δυστυχώς».

Έχτός όμως από την ανάγκη
της δημιουργίας ελληνικής παιδα-
γωγικής έπιστήμης, ό ελληνικός
πνευματικός κόσμος έχει την ύπο-
χρέωση να δημιουργήσει και κα-
τάλληλα ελληνικά παιδικά βιβλία,
τόσο για σχολική χρήση όσο και
για ελεύθερα παιδικά αναγνώσμα-
τα. Δέ θ' άσχοληθώ εδώ με τὰ
σχολικά βιβλία στην κατώτερη και
μέση εκπαίδευση, που είναι τις πε-
ρισσότερες φορές τόσο άμέθοδα,

άχαρα και άψυχολογητα. Θά πώ
ώρα μονάχα δύο λόγια για τὰ παι-
δικά λογοτεχνήματα.

Είναι άλήθεια πώς κατά τὰ τε-
λευταία χρόνια στο κεφάλαιο αυτό
ή πνευματική μας ζωή προχώρησε
άρκετά βήματα. Παιδικά περιοδικά
(πρώτη και καλύτερη πάντα ή γη-
ραία μά πάντα νέα «Διάπλασις
των Παιδων»), παιδικό θέατρο, παι-
δικά διηγήματα και μυθιστορήματα,
παιδικά ποιήματα έχουν έκδοθεί
πολλά κ' εκδίδονται νέα κάθε μέ-
ρα, κι άπασχολούν σοβαρά πολλούς
πνευματικούς μας εργάτες και πολ-
λούς εκδοτικούς οίκους. Πολλές ά-
πό τις εκδόσεις αυτές είναι έξαιρε-
τικές σ' εμφάνιση και περιεχόμενο.

Όμως πρέπει να τ' όμολογήσου-
με πώς οι περισσότερες από τις
εκδόσεις αυτές είναι μεταφράσεις
ή διασκευές από ξένες γλώσσες.
'Η καθαρά πρωτότυπη ελληνική
παιδική λογοτεχνία βρίσκεται άκό-
μη στην... παιδική της ήλικία. 'Όχι
πώς πρέπει ν' άγνοήσουμε τί γίνε-
ται άλλου στο πεδίο αυτό. 'Ασφα-
λώς τό παιδί σ' όλα τὰ γεωγραφι-
κά πλάτη έχει πολλά από τὰ έν-
διαφέροντά του κοίνα, και γι αυτό
είναι ανάγκη ό,τι σχετικό ύπάρχει
άλλου, να τό δώσουμε και στο έλ-
ληνόπουλο είτε αυτόοιοιο είτε κα-
τάλληλα διασκευασμένο και προ-
αρμοσμένο προς τη δική μας ψυχο-
σύνθεση. Γιατί σίγουρα έχουμε τή
δική μας ψυχοσύνθεση, την ελληνι-
κή, δημιούργημα ιδιαίτερο του τό-
που, της φυλής, της παράδοσης μας,
—τόσον παραγόντων. Γι αυτό είναι
ανάγκη, χωρίς βέβαια σωβινισμούς,
να στρέψουμε την προσοχή μας
στον ελληνικό έαυτό μας και στο
σημείο αυτό, και να καλλιεργήσου-
με σοβαρότερα την ελληνική παι-
δική λογοτεχνία, δημιούργημα δικό
μας, που να πηγάζει από την έλλη-
νική ψυχή και να τη δέχονται πρό-
θυμα τὰ ελληνόπουλα σαν ελληνι-
κή χαρά. 'Ετσι, έχτός από την έ-
θνική διαπαιδαγώγηση, που άβία-
στα και φυσικά θά δώσουμε στα
παιδιά μας, θά τους δώσουμε κ' αί-
σθητική καλλιέργεια και ψυχαγω-
γία ελληνική, και θά τὰ κάνουμε
ν' αγαπήσουν και να έχτιμήσουν

την ελληνική πνευματική παραγωγή.

Γι αυτό βλέπω με χαρά την επανέκδοση όλων των περίφημων παιδικών έργων της αξέχαστης Πηνελόπης Σ. Δέλτα από τους «Φίλους του Βιβλίου». Έχω μπροστά μου τέσσερις καλαίσθητους τόμους σέ μεγάλο σχήμα, εικονογραφημένους: «Για την Πατρίδα», «Παραμύθια χωρίς όνομα», «Τόν καιρό του Βουλγαροκτόνου», «Παραμύθια και άλλα», και σέ λίγο θ' ακολουθήσουν τέσσερις άλλοι τόμοι γιανά συμπληρωθούν τά «Ύπαντά» της. Είναι μιὰ λαμπρή προσφορά στά παιδιά της Ελλάδας, αλλά και στους γονείς και στους εκπαιδευτικούς. Είναι κ' ένα κίνητρο για ύψηλότερους στόχους στό πεδίο αυτό.

Σημειώνω ακόμη μ' ευχαρίστηση την έκδοση από τόν Ίδιο Οίκο του τετάρτου τόμου του «Παιδικού Θεάτρου» της κ. Αντιγόνης Μεταξά, (πού μαζί με την κ. Ειρήνη Δημητρακοπούλου έχουν τόσα προσφέρει στό ελληνικό παιδικό θέατρο), και του «Καλησπέρα, παιδιά.» της κ. Στέλλας Κουτσορέλλη-Γεωργιάδη. Τό τελευταίο βιβλίο, μέ εικόνες του κ. Ν. Καστανάκη, είναι χάρμα σ' εμφάνιση, όπως δά κι όλα τά άλλα.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Μιά σπουδαία αρχαιολογική και καλλιτεχνική ανακάλυψη έγινε τυχαία στό Lascaux της Γαλλίας από τέσσαρα παιδιά τό Σεπτ. του 1940: ένα τεράστιο σπήλαιο προϊστορικό μέ πολλές στοές, ζωγραφισμένο μέ εξαιρετικές εικόνες, πού παριστάνουν βόδια, άλογα, βιωνες και άλλα ζώα, σχηματικές μορφές ανθρώπων και διάφορα σύμβολα. Οι εικόνες άναγονται στην παλαιολιθική εποχή, και ειδικά στό χρόνια 20.000—25.000 π. Χ. και θεωρούνται από τους ειδικούς όχι μόνο άθηνικές (τό δείχνουν αυτό κ' οι σταλαχτίτες του σπηλαιου) αλλά και ύψηλου καλλιτεχνικού επίπεδου. Οι σκηνές του κυνηγιου είναι πολύ ζωηρές, έκφραστικές και άξ όλογες και σά σύνθεση και σάν έχτέλεση,

και μαρτυρούν πώς οι δημιουργοί των είχαν αναπτυγμένες όχι μόνο τις καλλιτεχνικές Ικανότητες των αλλά και τις πνευματικές. Ένα πολύ ένδιαφέρον άρθρο για την ανακάλυψη αυτή γράφει ό Alan Houghton Brodricκ στόν «Observer» της 5 Γεν. 1947.

—Μέ απόφαση του Έκπαιδευτικού Συμβουλίου (0 Γεν.) ή δημοτική θ' άποτελεί πιά την κύρια γλώσσα διδασκαλίας στό δημοτικά σχολεία, κ' ή καθαρεύουσα θά διδάσκειται μόνάχα για «σκοπούς άναγνώσεως» στην πέμπτη και έκτη τάξη.

—Την πρωτοχρονιά έγινε στό Βαρώνη ή 27η παράσταση Παιδικού Θεάτρου, πού διοργανώνει τό Λύκειο Έλληνιδων Άμμοχώστου από χρόνια.

—Τό «Νέο Λυρικό» έπαιξε την «Ψυχοκόρη» του Μ. Κατριβάνου και τώρα ανεβάζει «Τό ξύλο βνήκε από τον παράδεισο» των Σακελλαρίου—Θεοφανίδη.

—Στίς 17 Γεν. έγινε ή τιμητική παράσταση της κ. Χρυσούλας Πετριδη μέ τή «Μονάκριβη» του Γρ. Ξενοπούλου.

—Άπό τις άρχές του Φλεβάρη βρίσκεται στην Κύπρο ό Θίασος Κατερίνας Άνδρεάδη, πού ανεβάζει έκλεχτά έργα από τό παγκόσμιο δραματολόγιο.

—Στην Έορτή των Γραμμάτων (30 Γεν.) στό Παγκύπριο Γυμνάσιο μίλησε ό καθηγητής κ. Άθ. Μερμετής μέ θέμα «Άρετή».

—Τό Κυπριακό Μουσείο διοργάνωσε μιὰ σειρά διαλέξεων, και μιλήσαν ως τώρα ό κ. Shaeffer για τις «άνασκαφές στην Έγκωμη», ό κ. Haughton «Η έκστρατεία του Μ. Άλεξάνδρου στις Ίνδιες και οι Διάδοχοι του στην Άνατολή», ό κ. Κ. Σπυριδακίς «Οικονομική πολιτική των βασιλέων της αρχαίας Κύπρου» και ό κ. Johns «Κάστρα και Ναοί των Σταυροφόρων στην Άγία Γη».

—Άπό την 1 Φλεβάρη γίνεται στό Κυπριακό Μουσείο έκθεση Μεσαιωνικών Άγγειων από τή συλλογή του κ. Χρ. Λοιζίδη.

—Άγνωστοι μέχρι σήμερα, κλέψανε κατά τή νύχτα της 24—25 Γενάρη από τό Κυπριακό Μουσείο τέσσερα βραχιόλια χρυσά μέ κεφαλή ταύρου, ένα κύπελλο χρυσό, μιὰ πλάκα και

μιά ταινία χρυσή με ανάγλυφες παραστάσεις, τρία δαχτυλίδια χρυσά, τέσσερα χρυσά διαδήματα, δυό κυκλικό κρεμαστά κοσμήματα, δυό χρυσά δισκοειδή κοσμήματα, έπτά χρυσά σκουλαρίκια κι άλλα χρυσά αντικείμενα. "Όλα, ιδιαίτερα όμως τα τέσσερα βραχιόλια, είναι πολύτιμα όχι μονάχα γιά την ύλική αξία τους, αλλά προπάντων γιά την αρχαιολογική, που είναι άσυπολογιστή. Είναι έργα του έχτου σί. π Χ. και τής κλασικής περιόδου. "Η Ιερόσυλη αυτή κλοπή τών προγονικών μας θησαυρών συγκίνησε βαθύτατα όλη την Κύπρο, που με άδημονια περιμένει την άνακαλυψη και την παραδειγματική τιμωρία τών δραστών.

— "Ο έκδοτικός σίκος "Αθηνών «Οι Φίλοι του Βιβλίου» άνάλοβαν να έκδώσουν σέ δεύτερη έκδοση τό τελευταίο μυθιστόρημα του μεγάλου Κύπριου πεζογράφου Νίκου Νικολοΐδη «Πέρ' άπί τό καλό και τό κακό». Τό έργο έλπίζουμε να είναι έτοιμο μέχρι του Πάσχα. "Επειδή τό βιβλίο δέν θά κυκλοφορήσει στά βιβλιοπωλεία, όσοι θέλουν να τό έξασφαλίσουν, να γράψουν στο γραφείο μας.

— Τη συνεργασία τών κ. κ. Τ. "Αθανασιάδη, Δ. Βουτυρά, Α. Δικταίου και Γ. Σίδερη, την όφειλούμε στη φιλική φροντίδα του Πρακτορείου Πνευματικής Συνεργασίας.

ΤΥΠΟΣ

Στην "Ελευθερία κατά τό Γενάση δημοσιεύτηκαν του κ. Ν. Κραντιδιώτη «Τό έργο του "Εροΐκου "Υμν» 8, «Οικογένεια και σχολείον» 10 και 11, «"Ε "Αθηναϊκή ζωή ως κυρία γλώσσα Στοιχειώδους "Εκπαιδευσεως» 28 και 29. Στην ίδια εφημερίδα ταχτικά ενδιαφερόσους ειδήσεις από την πνευματική και καλλιτεχνική ζωή τών "Αθηνών.

— Στόν "Ανεξάρτητο 28 Γεν. κριτική του κ. Π. Μεράνου γιά τὰ «Τζιηλαδήματα» του κ. Α. Γάβρη.

— Από τὰ Χριστούγεννα άρχισε να έκδίδεται με διευθυντή τον κ. Κ. Μόνιη ή "Ελευθέρα Φωνή, «παγκύπριος εβδομαδιαία ανεξάρτητος και άκοιμάτιστος εφημερίς», που δημοσιεύει και συνεργασία "Ελλήνων λογοτεχνών, όπως του Ν. Κα-

ζαντζάκη, Τ. "Αθανασιάδη, Δ. Μπόρη, Μ. Βαϊτόν, κ. ά. Στίς 26 Γεν. δημοσιεύεται τό κειριακό παραύθει «Τό Μυροϊνόκοκκος» και του κ. Φ. Μιχαλοπούλου «Μαχαιράς ό χρονογράφος».

— Από την Πρωτοχρονιά άρχισε να έκδίδεται στή Λευκωσία νέα καθημερινή εφημερίδα, τό "Εθνος, με υπεύθυνο τον κ. Θεμ. Δεΐρη, διευθυντή τον κ. Στυριδιώτη Παπαϊνικόλδου και άρχισυντάχτη τον κ. Χαρίλ. "Αθανασιάδη.

— Στο Χρόνο Λεμεσού την πρωτοχρονιά δημοσιεύεται ή μελέτη «Καιροί και Τέχνη» της κ. Ανής Σακαλλή.

— Στην Πάφο 30 Γεν. δημοσιεύεται πλατιά περίληψη της διάλεξης που έκανε στο Κυπριακό Μουσείο ό κ. Κ. Στυριδιώτης με τίτμα «"Ε οικονομική πολιτική τών βασιλέων της άρχαίας Κύπρου».

— Στη Νέαν Πολιτικήν "Επιθεώρησιν την πρωτοχρονιά δημοσιεύεται του κ. Μάνου Κωΐλη «"Υψος στην πνευματική μα ζωή» και στην 1 Φλ του κ. "Αχ. Αιμιλιανίδη «Τό δράμα του πνευματικού ανθρώπου».

— Στο Βήμα του Λογδίνου ταχτικές κριτικές βιβλίων και θεατρικών παραστάσεων γραμμένες από τον κ. Δώρο "Αλαστο.

— Στόν "Ελληνα "Αλεξανδρείας κατά τό Γενάση διηγήματα του Α. Μωραΐτη, Στ. Πορφυρού και Ν. Παλαποικλή, μελέτη του κ. Γ. "Ιμβριώτη «Τέχνη και Κοινωνία», κ. ά.

— Στά δυό τελευταία τεύχη του "Αγωνιστή συνεργασία τών κ. κ. Α. Αιμιλιανίδη, Ν. Κλ. Λανίτη, Κ. Νικολαΐδη, Γ. Στανουρίδη, Α. Παναγίδη, Δ. Καλεταρίκη, Α. Χριστοφίδη, Π. Γ. Μπίστη, Μ. Πισσονέζγη, Δ. Σεβαστοπούλου, κ. ά.

— Στά δυό τελευταία τεύχη τών Πρωτοπόρων της Νέας Γενιάς συνεργασία τών κ. κ. Α. Γάβρη, Χο. Κατσαμπά, Ν. Ιωσίου, Κ. Καργαλιώγη, Ν. Νικολαΐδη, Σ. Γρηγόρη Παπαδάκη, Μ. Κάρη, Α. Μαντουΐνη κ. ά.

— Στην Κυπριακήν "Επιθεώρησιν του Γενάση συνεργασία τών κ. κ. Κ. Στυλιανού, Κ. Λαζίδη, Ν. Κραντιδιώτη, Γλ. Στανουρού κ. ά.

— Τό Χριστογεννηάτικο τεύχος της Νέας "Εστίας ήταν ολοκληρω άρισωμένο στον έθνικό ποιητή "Ανδρέα Κάλβο. "Εχτό, από τίς "Ωδές του Κάλβου, δημοσιεύονται εδώ μελέτες γιά τη ζωή και τό έργο του ποιητή γραμμένες από τον Π. Χάρη, Γ. Ζώρα, Κ. Τοάτσο, Ο. "Ελέτη,

Κ. Δημαρά, Ν. Βέη, Ν. Ποριώτη, Ν. Ἀνδριώτη, Γ. Φουσάρα, Ὡδὴ στὸν Κάλ-
τῶ Ἀ. Σικελιανὸ καὶ ξυλογραφίες καὶ
σχεδιάσματα τοῦ Σ. Βασιλείου καὶ Κ.
Γραμμοσιόπουλου. Τὸ τεῦχος αὐτὸ εἶναι
μὰ σοβαρὴ συμβολὴ στὴ μελέτη τοῦ Ἀ.
Κάλβου.— Στὸ πρωτοχρονιάτικο τεῦχος τῆς
Νέας Ἑστίας συνεργάζονται οἱ: Κ. Οὐ-
ράνης, Π. Χάσης, Ι. Παναγιωτόπουλος,
Γ. Ξενοπούλος, Κ. Τσάτσος, Α. Τεζά-
κης, Μ. Τόμπρος, Αἴμ. Χουρομούσιος, Ρ.
Milieux, Α. Θούλος κ. ἄ. Ἀπὸ τὸ τεῦχος
αὐτὸ ἀρχίζει ἡ δημοσίευση τοῦ «Καραϊ-
οκάκη» τοῦ μακαριῆ ἱστοριογράφου Γιάννη
Βλαχογιάννη.

— Στὰ πρωτοχρονιάτικα **Ἐλεύθερα
Γράμματα** συνεργάζονται οἱ: Δ. Λουκά-
τος, Τ. Βουρνᾶς, Γ. Γεωργιάδης, Μ. Λουν-
τέμης, Ν. Πολίτης, Σπ. Βασιλείου, Ν. Κι-
τοῖκης, Γ. Σφαιριανάκης κ. ἄ.

— Στὶς **Μορφές Θεσσαλονίκης** τοῦ Γε-
νᾶση συνεργάζονται οἱ: Χρ. Ντάλιας, Η.
Κατσιγιάννης, Βασ. Δεδούσης, Κ. Γεωρ-
γούλης κ. ἄ.

— Στὸν **Κοχλία Θεσσαλονίκης**, μὴ πολ-
λὸ πρωτοποριακὴ μνημαία ἔκδοσις τέχνης,
συνεργάζονται στὸ τεῦχος τοῦ Γενᾶση: Ζωὴ
Καροῖλλη, Γ. Ἄδρασιος, Τ. Βαββιτσιώτης,
Ν. Γ. Πεντζίκης καὶ Γ. Θέμελης.

— Στὴν **Ἐφημερίδα Ἀλεξανδρουσίας 31
Γεν.** σημεῖωμα τοῦ κ. Γ. Φουνδενέκα γιὰ
τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα».

— Πήραμε καὶ τὶς ἐφημερίδες **Ἐλεύθερος
Τύπος τῆς Λευτέρας, Ἀθλητισμός, Φω-
νὴ τῆς Κύπρου, Ἐφημερίς, Παρατη-
ρητής, Τὰ Γράμματα**, καὶ τὰ περιοδι-
κὰ **Κυπριοπούλο, Μόρφωσις, Ἑλπίς,
Χριστιανικὴ Ἀναγέννησις, Συνεργ-
ερισμὸς στὴν Κύπρο, Ἐρευνα, L
Ase Negre, Portugal**.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἡλία Βενεζή: Ὡρα Πολέμου.
Διηγήματα. σ. 256.

Μυριβήλη: Ὁ Πάν. MCMXLVI.
σ. 136.

Κατερίνας Ι. Κακούρη: Προαισθη-
τικὸς μορφὸς τοῦ θεάτρου σ. 196.

Γρ. Ξενοπούλου: Θέατρον. τομ.
Δ' σ. 300.

Π. Σ. Δέλτα: Παραμῦθια καὶ
ἄλλα σ. 128.

Π. Σ. Δέλτα: Παραμῦθι χωρὶς ὀ-
νομα, σ. 208.

Π. Σ. Δέλτα: Γιὰ τὴν Πατρίδα,
σ. 140.

Π. Σ. Δέλτα: Τὸν καιρὸ τοῦ
Βουλγαροκτόνου, σ. 368.

James Aldridge: Ὑπόγραψαν μετὴν
τιμὴ τους. Μυθιστόρημα. Μεταφρ.
Ἑλλης Λαμπρίδη, σ. 296.

Walter Scott: Ὁ τοξότης τοῦ Λουδο-
βίκου ΙΑ'. Μυθιστόρημα. Μεταφρ. Γε-
ωργίας Ταρσοῦλη, σ. 368.

Karl Ewald: Ἡ μητέρα φύση διη-
γεῖται. Δασκευὴ Δ. Ζήση, σ. 196.

Ludovic Boutinon: Οἱ περιπέτειες τοῦ
Σλίμ Κέριγκαν. Μεταφρ. Μ. Στασινο-
πούλου, σ. 224.

R. L. Stevenson: Τὸ νησι τῶν θη-
σαυρῶν. Μυθιστόρημα. Μεταφρ.
Μαρυ. Καραπάνου, σ. 255.

Ἀντιγόνης Μεταξᾶ: Τὸ θέατρο τοῦ
παιδιοῦ. Τὸμ. τέταρτος, σ. 128.

Ἀλέξη Τοζοτόπ: Πέτρος ὁ Μέ-
γας. Μετάφρ. Κ. Μερτβάγου, σ. 660

(Ὅλα τὰ πρὸ πάνω βιβλία εἶναι ἐκ-
δόσεις Ἀθηνῶν τοῦ 1946 τοῦ ἐκ-
δοτικοῦ «Οἱ Φίλοι τοῦ Βιβλίου».)

Χρ. Εὐελπίδη: Ἡ μυθιστορημα-
τικὴ λογοτεχνία. Ἀθῆνα 1947. σ. 192.

Στεφ. Μπολέτσι: Ραφωδία 1940—
1946. Ἀθῆναι 1946. 88.

Μηνᾶ Δημάκη: Κόψαμε τὰ καρά-
βια μας. Ἀθῆνα 1946.

Διακήρυξεις τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώ-
σεως Ἐπιστημόνων. Ἀθῆναι 1946.
σ. 208.

Κώστα Δ Παλαγεωργίου: Ἐκεῖ στὸ
Δρίσκο. Τὸ μοναστήρι τῆς «Τζόρας»
καὶ ὁ ποιητὴς Λορέντζος Μαβίλης.
Ἱστορικὸς καὶ ἠθιογραφικὸς σελίδες.
Ἀθῆνα 1946. σ. 32.

Ἀλεξ. Κ. Χατζηγάκη: Τ' Ἀσπρο-
πόταμο Πίνδου Ἱστορικά, λαογρα-
φικά, τοπωνυμικά. Μὲ πρόλογο Ν. Α.
Βέη. Τρίκαλα 1946. σ. 50

Ἀντρέα Γάβρη: Τζηλαθήματα.
Κύπρος 1947. σ. 64.

Παύλου Λιασιόπ: Μπρόεμαν, Κύ-
προς 1947. σ. 40.

Παγκυπριὸν Γυμνασίον: Ἐπετηρίς
σχολικοῦ ἔτους 1945—46. Λευκωσία
1946. σ. 64.

Salazar: At the Crossroads. Lisbon
1946. pp. 24.

Μιχ. Γ. Θεοτοκά: Ὁ Ἐλευθέριος
Βενιζέλος εἰς τὴν συνδιάσκεψιν τῆς
Λαζάνης. (1922—1923). Ἀθῆναι, 1946.
σ. 12.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Μ. Μὲ τὸ τεῦχος αὐτὸ τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» ἀρχίζουν τὸ ἔκτω δέκατο τόμο, γι αὐτὸ στέλλουμε μαζί καὶ τὰ Περιεχόμενα τοῦ ἑνδέκατου τόμου. Ὅπως θὰ προσεξέουν οἱ συνδρομητὲς μας, τὸ ἑνδέκατος τόμος ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερα διπλὰ τεύχη ἀντὶ τοῦ ἑξῆς. Αὐτὸ τὸ κάναμε γιὰ νὰ ἀρτιώμεν κάθε τόμος ἀπὸ τὸ Γερμανικὸν παρα ἀπὸ τὸ Μῆν ὅπως ἔσται τῶρα. Βέβαια οἱ συνδρομητὲς καὶ δὲν ἔχουν νὰ χάσουν τίποτε, ἐπιπλέον ἢ συνδρομὴ τοὺς ἰσχύει ἀκριβῶς ὡς ἔστιν ἀποδείξεις πού ἀποδεικνύμε στὸν καθένα.

Μ. Μὲ τὴν εὐκαιρία αὕτη παρακαλοῦμε τοὺς συνδρομητὲς μας νὰ μᾶς στέλλουν ταχυτικὰ τὴν συνδρομὴν τοὺς, ἰδιαίτερα ἅμα τοὺς ἀποδείξεις. Τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» συναντιοῦν τεράστιες οἰκονομικὰς μετὰ τὴν ἐπιβίωσιν τῶν τυπογραφικῶν, καὶ ἔτι δὲν πρέπει οἱ φίλοι τοὺς νὰ τὰ παρακαλοῦν περισσότερο μετὰ τὴν ἀποκαθυστέρησιν τῆς συνδρομῆς των.

Γ. Τὸ τεῦχος αὐτὸ εἶναι τὸ τελευταῖον πού στέλλουμε σ' ὅσους ἀποκαθυστεροῦν τὴν συνδρομὴν τοὺς.

Π. Ἀπὸ τὸ ἐπόμενον τεῦχος μετὰ λύσιν μας θὰ διακόψουμε ὀριστικῶς τὴν ἀποστολὴν τοῦ περιοδικοῦ σ' ὅσους δὲν στέλλουν τὴν ἀποκαθυστερούμενην συνδρομὴν τοὺς ἀκριβῶς δὲν προπληρώσουν τὴν νέα.

Ἡ ἐτήσια συνδρομὴ εἶναι δέκα ἑξαδάκτυλα γιὰ τὴν Κύπρον καὶ ἑξωδάκτυλα γιὰ τὸ ἔξωτερικόν.

κ. Φ. Σαβ. Λεμεσό. Διαβάσαμε προσεχτικὰ ὅσα μᾶς στείλατε: ποιήματα, ἐπιτολὰς, μεταφράσιν, διήγημα, ἐπιστολὰς, παρατηρήσεις. Γράφετε πληθώρα καὶ χωρὶς ἐνσυνείδητο ἔλεγχου. Καὶ πού καίτοι ὑπάρχει μιά ποιητικὴ φωνή, μιά λυρική εἰκόνα, μιά σκέψιν ἀποκρυσταλλωμένη, ἀλλὰ ὀλοτετα ἀποσπασματικὰ, χωρὶς συνοχὴν μετὰ τὸ ὄλο. Προσεξέτε ὅ,τι σὰς γράψαμε πρωτύτερα — κ. Ξ. Σγ. Λεμεσό. Ἄτεχνο τὸ «διήγημα» σας μετὰ φανερὴ «θέση» πού κυριαρχεῖ πάνω του ἐφιαλτικὰ. — κ. Ἄγ. Ν. Χρ. Λευκοσία. Ἡ «νομβέλλα» σας φτωχὴ, κακοτεχνία, ἀψυχολόγητη καὶ φλύαρη. Τὸ διήγημα βιαστικὰ καὶ ἀπρόσεχτα γραμμένο. Ἡ γλώσσα ἀνώμαλη καὶ στὰ δύο μετὰ κυπριωτισμοὺς καὶ λογωπατισμοὺς. Ἰσως τὰ θέματα πού διαλέγετε νὰ σὰς εἶναι ἄγνωστα σὰ βιωτικὴν πείρα καὶ γι αὐτὸ ἀποτυγχάνετε. Προσεξέτε ὅ,τι σὰς γράψαμε πρωτύτερα — κ. Κ. Τοκ. Λεμεσό. Τὸ «στὸ δίσκος» καλύτερον ἀπὸ τὰ προηγούμενα, μὰ ἔχει πλατεϊασμοὺς, ἀπλοϊκότητες καὶ ἀπροσεξίαις τεχνικὰς. Τὸ ἄλλο εἶναι πολὺ φτωχόν. — κ. Π. Πικρ. Καλυβάσι. Χοντρακοπή μὲνα στιχογραφήματα, ἀρρυθμια, κακοτεχνία καὶ φλύαρη. — κ. Κ. Ακ. Λευκοσία. Δὲ γράφετε καθαρὴ τὴν κυπριακὴν ντοπιολαλιά, ἀπὸ ἄλλωστε δὲν εἶναι καὶ καθαρὰ συναισθημάτων τοῦ κυπριακοῦ χωριοῦ πού τραγουδοῦτε. Ἐχουν ὅμως πολὺ λυρισμὸν τὰ τραγούδια σας καὶ λεπτότητα στὴν παρατήρησιν καὶ στὸ αἶσθημα. Προσεξέτε περισσότερο τὴν τεχνικὴν τοῦ στίχου. — κ. Κ. Π. Μιχ. Λεμεσό. Καλὴ σύλληψιν, ἀλλὰ ἄνιση ἐχτέλεσις. Ἐχει θέρμη, ζωντανὸν αἶσθημα καὶ σκέψιν πού παῖν νὰ γίνῃ σύμβολον, ὅμως καὶ τεχνικὰς ἀδυναμίας. Ὁ λεύτερος στίχος ἔχει καὶ αὐτὸς τοὺς μουσικοὺς νόμους του. Θὰ εὐχαριστηθῶμε νὰ δοῦμε νέα σας ἐργασία. — κ. Φρ. Παπ. Λευκοσία. Τὸ τραγούδι σας ἔχει ὠραίας λέξεις, μὰ τίποτε παραπάνω. Δειπνὸν τὸ πηγαιῖον αἶσθημα, ἢ καθαρὴ εἰκόνα καὶ τὸ τεχνικὸν δούλεμα.

Ἐκυκλοφόρησε

ΠΑΥΛΟΥ ΦΛΩΡΟΥ

“ Η ΞΕΝΗ ”

Τὸ μυθιστόρημα τοῦ Παρνασσοῦ.

Ἄληθινὸ τραγούδι ἑλληνικῆς ζωῆς.

Ἔκδοση *Δημ. Δημητράκου Α.Ε.* Ἀ θ ῆ ν α ι.

Ἔνας τόμος μὲ εἰκονογραφ. ἐξώφυλλο, Σελ. 256 Δρ. 6.000

* *

“ ΑΠΟΙΚΟΙ ”

Τὸ ἀντιπροσωπευτικὸ μυθιστόρημα τῆς προπολεμικῆς
ἀθηναϊκῆς κοινωνίας.

Ἔνας τόμος σελ. 415.

Τὰ τελευταῖα ἑκατὸ ἀντίτυπα

Ἐμβάζοντας Δρ. 9 000 στὸν συγγραφέα :

Τράλλεων 8, Νέα Σμύρνη—Ἀ θ η ν ῶ ν,

τὸ παίρνετε συστημένο, ἐλεύθερο ταχυδρ. τελῶν.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ & ΠΑΤΣΑΛΙΔΗ

Λήδρας 117, ΛΕΥΚΟΣΙΑ

Ἄλλα τὰ τελευταῖα ἑλληνικὰ καὶ ξένα βιβλία :

Σικελιανοῦ, Βενέζη, Τεοζάκη, Μυριβήλη, Ι. Παναγιωτοπούλου, Χάρη, Καζαντζάκη, Κορδάτου, Ρώτα, Μπεράτη, Φυλακτοῦ, Ψάθα, Ο' Νήλ, Ζολᾶ, Τολστόη, Zweig, Maugham, Μαυροῖς, Ρομάνοφ κλπ.

Ἄλλα τὰ παιδαγωγικά, κοινωνιολογικά καὶ ἐπιστημονικά βιβλία

Ἄλλα τὰ σχολικά καὶ παιδικὰ βιβλία

Τὴν καλύτερη γραφικὴ ὕλη

Θὰ τὰ βρῆτε στὸ Βιβλιοπωλεῖο μας.

Καταρτίζουμε σχολικὰς βιβλιοθῆκας.

Ἐγγράφουμε συνδρομητὰς στὸ μοναδικὸ παιδικὸ περιοδικὸ
«*Διάπλασις τῶν Παιδῶν*», τὸ περιοδικὸ ποὺ μόρφωσε γενεὰς
Ἑλληνοπαίδων καὶ ποὺ τὸ ἀντιπροσωπεύου στὴν Κύπρον.

Βιβλιοπωλεῖον Γρηγορίου καὶ Πατσαλίδη

Λήδρας 117, ΛΕΥΚΟΣΙΑ.

ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Τ Τα καλύτερα έργα τῆς νεοελληνικῆς καὶ τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας στὶς πιὸ καλαιοθητες ἐκδόσεις.

Τ Τα ἐκλεκτότερα νέα ἔργα, λογοτεχνικά καὶ κριτικά, τῶν πρωωσοτέρων Ἑλλήνων συγγραφέων.

Ο Οἱ μεγαλύτεροι συγγραφεῖς τῆς παγκόσμιας φιλολογίας κτ. πλήρεις καὶ ἔγκυρες λογοτεχνικὲς μεταφράσεις.

ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

11α, Ἀμερικῆς, 11α, ΑΘΗΝΑΙ.

ΑΦΗΡΑΚΤΟΡΕΙΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

34, Λεωφόρος Φρ. Ρουζβελτ, Ἀθῆναι.

Ἑφημερίδες : Τύπου, Γραμμάτων, Ἐπιστημῶν καὶ Καλλιτεχνίας.

Ἀντιπρόσωπος καὶ ἀναποκριτῆς τύπου : Ἀμερικῆς, Ἀγγλίας, Τουρκίας, Ἑλλάδος, Αἰγύπτου, Κύπρου.

Ἐπιμέλεια ἐκδόσεως βιβλίων καὶ περιοδικῶν.

Ἐκδότης «ΟΡΙΖΟΝΤΩΝ», ἡμερολογίου καὶ περιοδικοῦ.

Οἱ Κύπριοι ἐκδότες καὶ συγγραφεῖς περιοδικῶν, βιβλίων, ἐφημερίδων παρακαλοῦνται νὰ μᾶς στέλλουν τὶς ἐκδόσεις των γιὰ τὰ ἀλλάγια ποὺ κάνουμε στὶς ἐφημερίδες καὶ στὸ ραδιόφωνο.

Ἑπεύθυνος ἰδιοκτῆτης Ν. Ι. Κρανιδιώτης—Λευκοσία.

Τύποις «ΝΕΟΣ ΚΟΣΜΟΣ» Θ. Γ. Κυριακίδη, Λευκοσία.